

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА БАЗІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

**КРАЩИЙ ДОСВІД ТА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

**ВГО «Асоціація сприяння
самоорганізації
населення»**

**Одеський
суспільний інститут
соціальних технологій**

Одеса - 2014

ВГО
«Асоціація сприяння
самоорганізації населення»

Одеський
суспільний інститут
соціальних технологій

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА БАЗІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

**КРАЩИЙ ДОСВІД ТА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

Одеса – 2014

Організація ефективної соціальної роботи на базі органів самоорганізації населення. Кращий досвід та методичні рекомендації / Крупник А.С., Кіщенко В.В., Трепалюк А.С. За заг. ред. Крупника А.С. – Одеса, 2014. – 112 с.

Матеріали цієї брошури напрацьовані в ході реалізації проекту «Посилення соціальної функції органів самоорганізації населення», виконаного Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація сприяння самоорганізації населення» у співпраці з фахівцями Одеського суспільного інституту соціальних технологій за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Проект спрямований на активізацію участі громадськості у вирішенні соціальних проблем на місцевому рівні та удосконалення взаємодії в цій сфері муніципальних соціальних служб та місцевих органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства.

У брошурі містяться приклади вітчизняних практик організації на місцях роботи з надання соціальних послуг, соціальної допомоги, соціальної підтримки населення на базі діяльності органів самоорганізації населення, громадських та благодійних організацій. Наведені методичні рекомендації щодо організації взаємодії усіх зацікавлених сторін та створення місцевої системи соціальної взаємодопомоги як форми самоорганізації населення певної території на засадах милосердя та благодійності.

Брошура містить також пропозиції експертів, які представляють інститути громадянського суспільства та органи публічної влади, щодо удосконалення умов участі організованої громадськості у вирішенні соціальних проблем. Ці пропозиції були вироблені в ході колективної роботи експертів у динамічній мережі і спрямовані на підвищення ефективності соціальної допомоги в сучасних умовах.

Брошура розрахована на активістів органів самоорганізації населення, ініціативні групи, громадські організації, на депутатів місцевих рад, посадовців органів місцевого самоврядування, науковців, викладачів, слухачів і студентів – усіх, хто займається питаннями розвитку локальної демократії та модернізації системи соціальних послуг та соціальної підтримки населення в Україні.

Авторський колектив:

КРУПНИК Андрій Семенович, голова ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення», член Координаційної ради з питань розвитку громадянського суспільства при Президентові України, доцент ОРІДУ НАДУ при Президентові України, канд. політ. наук.

КІЩЕНКО В'ячеслав Валентинович, заступник директора Одеського суспільного інституту соціальних технологій, юрист ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення».

ТРЕПАЛЮК Анна Сергіївна, керівник відділу управління проектами ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення».

Брошура видана за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» в межах проекту «Посилення соціальної функції органів самоорганізації населення».

Зміст брошури є винятковою відповідальністю авторів відповідних виступів, які в неї наводяться, та не обов'язково відображає погляди Міжнародного фонду «Відродження» та Всеукраїнської громадської організації «Асоціація сприяння самоорганізації населення».

- © Крупник А.С., Кіщенко В.В., Трепалюк А.С., 2014
- © ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення», 2014
- © Одеський суспільний інститут соціальних технологій, 2014

З М І С Т

1. ВСТУП	4
2. МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
3. ЗАКОНОДАВЧІ УМОВИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У НАДАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ	9
4. МІСЦЕВІ УМОВИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У НАДАННІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ (на прикладі міста Одеси та Одеської області)	14
5. ДОСВІД УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	17
5.1. Досвід територіальної громади м. Києва	17
5.2. Досвід територіальної громади м. Луцька	19
5.3. Досвід територіальної громади м. Луганська	21
5.4. Досвід територіальної громади м. Вінниці	35
5.5. Досвід територіальної громади м. Сніжне Донецької області	36
5.6. Досвід соціальної підтримки населення у Закарпатті	41
5.7. Досвід територіальної громади міста Миколаєва	45
5.8. Досвід територіальної громади міста Макіївки Донецької області	50
5.9. Досвід територіальної громади міста Львова	52
5.10. Досвід територіальної громади міста Бердянська Запорізької області	60
6. АНАЛІЗ ПІДСУМКІВ ЕКСПЕРТНО-СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ МІСТА ОДЕСИ)	63
7. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	74
ДОДАТКИ	77
Додаток 1. Акти законодавства та локальні нормативно-правові акти, які підлягають модернізації (розробці)	77
Додаток 2. Підсумки колективної роботи експертів в динамічній мережі	84
Додаток 3. Форма листа опитування надавачів соціальної допомоги	98
Додаток 4. Форма листа опитування споживачів соціальної допомоги	102
Додаток 5. Інформація про Всеукраїнську громадську організацію «Асоціація сприяння самоорганізації населення»	108
Додаток 6. Інформація про Одеський суспільний інститут соціальних технологій	110

1. ВСТУП

Пріоритетним напрямком державної політики на сучасному етапі розвитку українського суспільства знов стає **соціальний захист населення**. Обумовлено це тим, що економіка та соціальна сфера України переживає гострі соціально-економічні проблеми, які спричиняють істотні негативні зміни якості життя населення.

Зараз в державі утворена розгалужена мережа державних та комунальних установ і закладів, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Так, в Україні у 2012 році діяло понад 3 тисяч таких установ і закладів, що надали соціальні послуги більш як 3 млн осіб. Водночас, за результатами визначення потреб, не охопленими такими послугами залишаються понад 1 млн осіб.

Крім того, за визнанням уряду України, сучасна система надання соціальних послуг є недостатньо ефективною. На місцях не запроваджено ефективних механізмів раннього виявлення осіб, планування та надання соціальних послуг з урахуванням реальних потреб. На сьогодні надання соціальних послуг залежить від можливостей наявної мережі установ та закладів комунальної власності, які надають соціальні послуги, що призводить до неповного задоволення потреб нужденних осіб.

До того ж не проводиться системна робота із залучення до надання соціальних послуг громадських, благодійних та релігійних організацій, не надається їм належна організаційна та фінансова підтримка. У сфері соціального захисту населення наразі відсутня синергія дій державного, комерційного та некомерційного секторів, внаслідок чого не використовуються повною мірою потенційні можливості і арсенал соціальних засобів, якими володіє некомерційний сектор.

Під час надання соціальних послуг не запроваджено обмін інформацією між надавачами цих послуг про надану соціальну допомогу, що унеможливує застосування комплексного підходу до подолання складної життєвої ситуації, в якій опинилися певні особи. При цьому повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку системи надання соціальних послуг чітко не визначені законодавством і не стимулюються державою.

Соціальні послуги, як правило, задовольняють лише невідкладні потреби вразливих груп населення, не орієнтовані на запобігання виникненню складних життєвих обставин, не формують в осіб навичок реінтеграції у суспільство, що призводить до постійного утримання значної кількості таких осіб під опікою держави. Ці послуги надаються переважно в стаціонарних інтернатних установах та закладах, внаслідок чого не реалізується право осіб проживати у громаді.

15 березня 2012 року прийнято **Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг»**, яким, зокрема,

передбачено залучення до надання соціальних послуг недержавного та приватного секторів шляхом здійснення соціального замовлення, надано право об'єднанням громадян безпосередньо провадити господарську діяльність без мети отримання прибутку.

8 серпня 2012 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Стратегію реформування системи надання соціальних послуг. Стратегією пропонується залучати громадські, благодійні та релігійні організації до планування та надання соціальних послуг, проведення моніторингу їх якості та діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, забезпечити здійснення громадського контролю за наданням цих послуг.

Метою Стратегії є забезпечення доступності осіб до соціальних послуг, підвищення якості та ефективності їх надання. Для досягнення зазначеної мети передбачено створити конкурентний ринок зазначених послуг та розширити їх перелік; залучати до планування та надання соціальних послуг, проведення моніторингу їх якості громадські, благодійні та релігійні організації; запровадити механізм соціального замовлення; удосконалити порядок підвищення кваліфікації соціальних працівників та інших фахівців, що надають соціальні послуги; забезпечити під час надання соціальних послуг співпрацю місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з громадськими, благодійними та релігійними організаціями.

За даними досліджень ООН, світ старіє дуже швидко, і країни не встигають адаптуватися до зростаючої кількості пенсіонерів. Паралельно з ростом числа пенсіонерів відбувається зменшення кількості працездатного населення, що боляче б'є по податкових надходженнях, без яких утримувати літніх громадян неможливо (<http://www.unian.ua/news/597664-oon-starinnya-suspilstva-zagrojuje-svitoviy-ekonomitsi.html>).

Поліпшення якості охорони здоров'я та медицини, доступність освіти і економічний добробут можуть призвести у 2050 році до ситуації, коли вперше в світі літніх людей старших за 60 років стане більше, ніж дітей до 15 років.

Демографічні прогнози до 2030 року для міст та областей України, розроблені в рамках Проекту «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку міст та областей України» (проект РЕОП), також свідчать, що в Україні літніх людей незабаром буде більше, ніж молоді (<http://www.ebed.org.ua/uk/novina/oon-starinnya-suspilstva-zagrozhuie-svitoviy-ekonomici>).

Старіння суспільства неминуче чекає на всі розвинені країни, а трохи пізніше – і на ті, що розвиваються. Ця проблема потребує комплексного підходу, а розвиток медицини дозволяє сподіватися, що вік «активної старості», тобто стану, коли літня людина може вести повноцінне життя, буде неухильно підвищуватися.

2. МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Предметом дослідження є сучасні організаційно-правові **умови** участі органів самоорганізації населення та інших громадських утворень у наданні соціальних послуг потребуючим їх категоріям населення, а також виявлення кращих **практик** такої участі з метою їх широкого розповсюдження.

При дослідженні організаційно-правових умов участі громадськості аналізувалась наявність в нормативно-правових актах законодавчого та локального рівня норм, які передбачають залучення недержавних суб'єктів – органів самоорганізації населення (далі – ОСНів), громадських та благодійних організацій, самих осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги) до процесів надання соціальної допомоги, соціальних послуг цим особам.

В ході дослідження проаналізовано такі чинні акти **загальнодержавного рівня**:

- законодавство у сфері соціального захисту населення, включаючи Європейську соціальну хартію, Конституцію та закони України, які регламентують питання соціального захисту та соціальної допомоги населенню;
- Положення про Міністерство соціальної політики України; загальнодержавні програми соціально-захисної спрямованості; підзаконні нормативно-правові акти (постанови КМУ, накази Мінсоцполітики, Пенсійного фонду України, Державної служби з питань інвалідів та ветеранів України та інших центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ) з питань, що є предметом даного дослідження).

В ході дослідження проаналізовано такі акти **місцевого рівня**:

- акти місцевих державних адміністрацій;
- накази департаментів (управлінь) соціального захисту місцевих державних адміністрацій та територіальних підрозділів ЦОВВ;
- нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування, у тому числі: статuti територіальних громад, регламенти діяльності місцевих рад та їх виконавчих комітетів;
- положення про департаменти (управління) соціального захисту населення; положення про територіальні центри обслуговування одиноких непрацездатних громадян, посадові інструкції фахівців соціальних служб та соціальних працівників;
- місцеві програми соціального захисту, соціальної допомоги, соціальної підтримки населення та ін.

При дослідженні кращих **практик** участі громадськості у наданні соціальних послуг:

1. Проаналізовано існуючі в Україні **кращі практики** участі ОСНів та інших об'єднань громадськості у вирішенні соціальних питань, зокрема, у здійсненні ними громадського контролю, участь у плануванні та реалізації

місцевої політики в соціальній сфері у співпраці із органами місцевої влади та недержавних організацій (далі – НДО).

2. Виявлено та проаналізовано **проблеми**, які заважають ОСНам належним чином виконувати свої повноваження у сфері соціального захисту населення, зокрема, організовувати соціальну допомогу громадянам похилого віку, інвалідам, сім'ям загиблих воїнів, партизанам та військовослужбовцям, малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, а також самотнім громадянам, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, вносити пропозиції з цих питань до органів місцевого самоврядування.

3. Розроблено **пропозиції** органам законодавчої влади, органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування щодо забезпечення участі ОСНів та інших громадських утворень у наданні соціальних послуг.

При проведенні дослідження використовувалися такі **інформаційні джерела**:

1) Чинні **акти законодавства** у сфері соціального захисту населення, включаючи Європейську соціальну хартію, Конституцію та закони України, які регламентують питання соціального захисту та соціальної допомоги населенню; Положення про Міністерство соціальної політики України; загальнодержавні програми соціально-захисної спрямованості; підзаконні нормативно-правові акти (постанови КМУ, накази Мінсоцполітики, Пенсійного фонду України, Державної служби з питань інвалідів та ветеранів України а інших центральних органів виконавчої влади з питань, що є предметом даного проекту).

2) **Акти місцевого рівня**, у тому числі: акти місцевих державних адміністрацій; накази департаментів (управлінь) соціального захисту місцевих державних адміністрацій та територіальних підрозділів ЦОВВ; нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування, у тому числі: статuti територіальних громад; регламенти діяльності місцевих рад та їх виконавчих комітетів; положення про департаменти (управління) соціального захисту населення; положення про територіальні центри обслуговування одиноких непрацездатних громадян; посадові інструкції фахівців соціальних служб та соціальних працівників; місцеві програми соціального захисту, соціальної допомоги, соціальної підтримки населення та ін.

3) **Дані експертного опитування** представників громадських та благодійних організацій, які діють у місті Одесі у сфері надання соціальних послуг уразливим верствам населення.

4) **Відповіді на запити** (звернення) до ОСНів в різних регіонах України із проханням надати інформацію про позитивні практики успішного виконання ОСНами соціальної роботи, їхньої участі у наданні соціальних послуг та реалізації інших завдань соціального захисту населення.

5) **Публікації в ЗМІ** та в мережі Інтернет щодо тематики дослідження.

Дослідження проводилося на основі використання збору та аналізу емпіричних даних та експертних оцінок. По результатах проведеного аналізу

підготовлено **аналітичний звіт**, який містить також рекомендації щодо шляхів подолання виявлених проблем у нормативній базі на законодавчому та локальному рівнях.

Попередні результати проведеного аналізу були представлені та обговорені на чотирьох міжрегіональних круглих столах у Києві, Львові, Луганську та Сімферополі, учасники яких висловили свої оцінки напрацьованим матеріалам та надали додаткову інформацію щодо стану справ у сфері дослідження.

3. ЗАКОНОДАВЧІ УМОВИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У НАДАННІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Аналіз придатності законодавства України для участі ОСНів та інших інститутів громадянського суспільства у реалізації своєї соціально-захисної місії показав таке.

Конституція України як нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили закріплює демократичний, соціальний статус української держави (ст. 1). Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. При цьому утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3).

Народ, який є єдиним джерелом влади в Україні, здійснює цю владу безпосередньо та через органи державної влади і органи місцевого самоврядування (ст. 5).

Кожен має право на повагу до його гідності (ст. 28). Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів (ст. 36). Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами (ст. 38).

Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується, зокрема, створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними (ст. 46).

Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи (ст. 140).

Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення (далі – ОСНи) і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна (ст. 140).

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 зазначає, що громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад (ст. 3).

ОСНи є складовою системи місцевого самоврядування (ст. 5). Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень визнається територіальна громада села, селища, міста (ст. 6).

Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності

відповідних територіальних громад, будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом (ст. 18).

Залучення підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координацію цієї роботи на відповідній території органи місцевого самоврядування здійснюють на договірних засадах (ст. 27).

До повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування віднесено сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю (ст. 32);

Стаття 42 Закону, яка визначає повноваження сільського, селищного, міського голови, закріплює за ним право (і обов'язок) забезпечення підготовки на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування (у тому числі програм соціального захисту, розвитку самоорганізації населення та інших форм участі населення в управлінні).

При здійсненні наданих повноважень сільський, селищний, міський голова є підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед територіальною громадою (ст. 42).

На основі делегування повноважень районними і обласними радами відповідним місцевим державним адміністраціям останні здійснюють підготовку пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно областей та загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку України (ст. 44).

Постійні комісії ради для вивчення питань, розробки проектів рішень ради можуть створювати підготовчі комісії і робочі групи з залученням представників громадськості, вчених і спеціалістів (ст. 47).

Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11.07.2001 у якості основних завдань ОСНів визначає (ст. 3): створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України; задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг; участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

До складу власних повноважень ОСНів у межах території їхньої діяльності під час їх утворення можуть надаватися такі повноваження у сфері соціального захисту населення: організовувати допомогу громадянам похилого віку, інвалідам, сім'ям загиблих воїнів, партизанів та військово-службовців, малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, а також самотнім громадянам, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, вносити пропозиції з цих питань до органів місцевого самоврядування.

При цьому сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада має передати ОСНу відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для реалізації зазначених повноважень, а також здійснювати контроль за їх виконанням.

Соціально-захисна функція ОСНів є дуже важливою складовою їх діяльності, їх суспільної місії з організації соціальної взаємодопомоги мешканців, що проживають на певній території. Правовою основою цієї діяльності є також закони «Про благодійництво та благодійні організації», «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з дітьми і молоддю», «Про волонтерську діяльність» та інші.

Але при спробі реалізації цих повноважень виникає ціла низка питань. Наприклад, на яких взаємних умовах повинне бути організоване співробітництво ОСНів зі службами соціальної допомоги? Чи потрібен договір між ОСНами із відповідними службами міської ради – терцентрами та управліннями соціального захисту на виконання цього виду діяльності?

Чи мають право представники ОСНів самостійно здійснювати обстеження соціально-побутових умов потребуючих допомоги громадян з оформленням відповідних актів, на основі чого відповідні соціальні служби можуть приймати рішення про узяття цих осіб на облік і надання їм певної допомоги, або це повинні робити за заявками ОСНів самі соціальні інспектори відповідних служб? На які види допомоги та за якими критеріями можуть розраховувати додатково виявлені ОСНами нужденні особи – як ті, що перебувають на обліку в терцентрах, так і ті, що через невідповідність свого соціального статусу формального не мають права на отримання допомоги і через це не перебувають на обліку в терцентрах?

Принаймні можна засвідчити, що за умов, коли згідно із чинним положенням, територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян беруть на обслуговування лише громадян, в тому числі подружжя, які не мають працездатних родичів, зобов'язаних за законом їх утримувати, дуже важливою може виявитися допомога ОСНів у виявленні тих знедолених осіб, які формально і не належать до вказаної категорії, але фактично перебувають у вкрай важких життєвих умовах.

З цією метою у складі ОСНу мають бути спеціально призначені особи, відповідальні за виявлення тих мешканців, хто конче потребує допомоги. Ці особи мають бути здатні професійно провести обстеження соціальних та матеріально-побутових умов проживання і обґрунтувати відповідне подання до служби соціальної допомоги. А у разі, якщо ці служби не зможуть надати необхідної допомоги, організувати її надання через ОСН із залученням громадських та благодійних організацій або спонсорів.

Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада може додатково наділяти ОСН частиною своїх повноважень, зокрема, повноважень у сфері соціального захисту з одночасною передачею йому

додаткових коштів, а також матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для здійснення цих повноважень, здійснюючи контроль за їх виконанням (ст. 15).

Члени ОСНУ мають право брати участь у засіданнях відповідних місцевих рад та їх виконавчих органів, що стосуються їх діяльності, а також при розгляді питань, ініційованих ОСНом, з правом дорадчого голосу (ст. 27).

Бюджетний кодекс України, затверджений Законом України від 21.06.2001 (п. 9 ст. 87), при визначенні видатків на державні програми соціальної допомоги не враховує такий найважливіший вид соціальної підтримки ветеранів як сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку, яких на даний момент в Україні налічується більше 13 мільйонів, і відповідно не передбачає розробку і прийняття державних програм сприяння зайнятості та активному довголіттю цієї категорії населення.

Виходячи з того, що люди похилого віку є найціннішим надбанням в нашій країні і потребують не тільки задоволення фізіологічних потреб у їжі, ліках та людських умовах життя, а й заслуговують на підвищену увагу до використання їхнього життєвого та професійного досвіду, на повагу з боку суспільства до цінностей та ідеалів, які вони сповідують, істотним недоліком існуючої державної політики, і зокрема, Бюджетного кодексу України є те, що до складу обов'язкових видів соціальної допомоги, по яких розраховуються видатки з державного бюджету на підтримку цього контингенту осіб, не включені видатки на заходи зі сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку.

Положення про комунальну установу «Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 № 141, декларуючи можливість залучення громадських та благодійних організацій, органів самоорганізації населення до надання послуг з різних видів соціальної допомоги, не містить порядку та форм участі цих об'єднань громадськості на стадії виявлення громадян, що потребують соціальної допомоги, включаючи соціальне обслуговування на дому, а також форм сприяння у наданні соціальної допомоги та громадського контролю – як у процесі надання цієї допомоги, так і при оцінюванні її ефективності.

Методика комплексної оцінки бідності, затверджена наказом Міністерства соціальної політики, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, державної служби статистики України, Національної академії наук України від 08.10.2012 № 629/1105/1059/408/612, не передбачає надання у структурі інформації шоквар-тальних даних Мінсоцполітики України для комплексного аналізу ситуації з бідністю за показниками соціально-економічного розвитку (п. 1.8.3) розмірів різних видів соціальної допомоги, наданих органами місцевого самоврядування та іншими структурами за рахунок місцевих бюджетів та позабюджетних коштів.

Методика проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення, затверджена наказом Міністерства соціальної політики, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, державної служби статистики України, Національної академії наук України від 12.03.2013 № 114/242/392/85/85, не розповсюджується на програми соціальної підтримки населення, ухвалені на рівні місцевого самоврядування.

Порядок проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення, затверджений постановою КМУ від 20.06.2012 № 554, також не розповсюджується на програми соціальної допомоги органів місцевого самоврядування, немає і відповідної Методики моніторингу і оцінювання цих програм, аналогічної затвердженій вказаним спільним наказом.

Порядок проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених громадськими організаціями та творчими спілками, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка, затверджений Постановою КМУ від 12 жовтня 2011 р. № 1049, не поширює свою дію на всеукраїнські громадські організації інвалідів і ветеранів та їх спілки для проведення їх керівними органами заходів, передбачених статутними документами (асамблеї, з'їзди, пленуми, засідання ради, президії, правління, конференції, загальні збори), на національні творчі спілки та їх регіональні осередки. Конкурсні пропозиції не можуть подаватися громадськими організаціями, творчими спілками, які не є юридичними особами і які зареєстровані в установленому порядку менше, ніж за два роки до оголошення конкурсу.

Порядок здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 р. № 324, визначає відповідно до Закону України "Про соціальні послуги" механізм формування, виконання і фінансування соціального замовлення соціальних послуг, що надаються недержавними суб'єктами, за рахунок бюджетних коштів, а також організації та проведення конкурсів із залучення таких коштів. Цей механізм застосовується, коли вартість закупівлі соціальних послуг дорівнює або перевищує розмір, установлений Законом України «Про здійснення державних закупівель».

До недоліків цього акту можна віднести корупційний ризик, обумовлений тим, що п. 7 наділяє замовника соціальних послуг правом самостійно встановлювати критерії діяльності недержавних суб'єктів, яким пропонується взяти участь у конкурсі. Ризик полягає у тому, що ці вимоги можуть бути встановлені під «своїх» учасників.

Вимога, щоб конкурсні пропозиції склалися виключно державною мовою, порушує чинний Закон «Про мови», зокрема, суперечить п. 3 ст. 6, де йдеться про те, що обов'язковість застосування державної мови чи сприяння її використанню у тій чи іншій сфері суспільного життя не повинні тлумачитися як заперечення або применшення права на користування

регіональними мовами або мовами меншин у відповідній сфері та на територіях поширення.

Крім того, п. 2 ст. 10 згаданого Закону передбачає прийняття і публікацію актів місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування державною мовою, регіональною мовою або мовою меншини. Ще більше свободи у цьому питанні містить ст. 18 у сфері застосування мови економічної та соціальної діяльності.

Ще однією потенційною небезпекою для членів конкурсної комісії, які представляють інститути громадянського суспільства, є норма, яка передбачає, що кількість представників замовника соціальних послуг у складі комісії не повинна перевищувати половини кількості членів конкурсної комісії. Але ж тут нічого не говориться, що крім замовника інтереси влади у складі комісії можуть представляти і представники інших підрозділів органу публічної влади, депутати. Не врахування їх при встановленні «балансу сил» у складі конкурсної комісії може привести к диспропорції та ухилу в бік влади.

Крім того, у постанові не сказано, якою кількістю голосів присутніх членів конкурсної комісії мають прийматися рішення. А вимога оплачувати послуги лише після їх фактичного надання є дискримінаційною по відношенню до недержавних виконавців цих послуг. Адже часто надання цих послуг супроводжується придбанням матеріалів, паперу, оплатою електроенергії та іншими витратами ресурсів, резерву яких у недержавних організацій у потрібних обсягах часто бракує.

4. МІСЦЕВІ УМОВИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У НАДАННІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ (на прикладі міста Одеси та Одеської області)

Враховуючи, що соціальні служби на місцевому рівні при розробці своїх локальних нормативних актів керуються одними й тими самими державними нормативними актами, можна із значною долею упевненості стверджувати, що більшість з них містить ідентичні недоліки. Тому при аналізі місцевих нормативних актів у сфері соціальної допомоги та соціального захисту населення акти міста Одеси та Одеської області можна розглядати як **модельні** у цій сфері.

Положення про Департамент соціального захисту населення Одеської обласної державної адміністрації, затверджене розпорядженням голови Одеської обласної державної адміністрації від 14.11.2012 № 1224/А-2012), не визначає кола громадських утворень, зокрема, ОСНів, з якими співпрацює департамент при наданні допомоги та соціальних послуг, як самими наближеними до проблем людей за місцем їхнього проживання. Положення також не передбачає залучення громадських утворень до створення та підтримання в актуальному стані бази даних одержувачів усіх видів соціальної допомоги.

До складу колегії Департаменту соціального захисту населення Одеської обласної державної адміністрації, затвердженої розпорядженням голови Одеської ОДА від 22.02.2013 № 145/А-2013, крім голови Громадської ради при Одеській ОДА, не включені представники відповідних інфраструктурних громадських організацій, які представляють інтереси тих найбільших соціально уразливих груп населення, що потребують соціального захисту та соціальної допомоги. Хоча це і передбачено п. 9 Положення про Департамент.

Положення про Департамент праці та соціальної політики Одеської міської ради, затверджене рішенням Одеської міської ради від 28.02.2011 № 384-VI, не містить порядку та форм співпраці Департаменту та його структурних підрозділів з неурядовими організаціями на усіх етапах формування та реалізації соціальної політики у сфері соціальної допомоги населенню.

Положення про Піклувальну раду, створену при Департаменті праці та соціальної політики Одеської міської ради, затверджене рішенням виконавчого комітету Одеської міської ради від 16.02.2011 № 59, не включає представників комунальної установи «Міський центр гуманітарної допомоги, інформаційного та господарчого забезпечення», комунального підприємства «Сервісний центр», Організації ветеранів міста Одеси, які мають безпосереднє відношення до обґрунтування питань надання соціальної допомоги у спірних випадках.

Положення про комісію з визначення осіб, які потребують адресної муніципальної допомоги та перебувають у складних життєвих обставинах і не мають змоги своєчасно та в повному обсязі сплачувати за спожиті

житлово-комунальні послуги, затверджене рішенням виконавчого комітету Одеської міської ради від 14.07.2011 № 512, у складі комісії немає представників громадських об'єднань та органів самоорганізації міста.

До складу документів, які розглядає комісія при вирішенні питання щодо призначення адресної муніципальної допомоги (п. 3.2), не включені клопотання ОСНів. Не враховуються також письмові підтвердження громадських організацій та ОСНів щодо характеристики соціальних та матеріально-побутових умов проживання осіб, які потребують допомоги.

Програма надання соціальної допомоги незахищеним верствам населення міста Одеси та інших видів фінансової підтримки на 2013 рік, затверджена рішенням Одеської міської ради від 21.12.2012 № 2459-VI, містить лише такі види соціальної допомоги, що спрямовані на задоволення суто матеріальних та фізіологічних потреб громадян і не враховує не матеріальні, духовні потреби населення.

Крім того, у Програмі соціальної допомоги на 2013 рік не знайшов реалізації такий стратегічний пріоритет розвитку міста Одеси, як «підтримка і розвиток громадської активності у суспільному житті».

Програма «Рівність» на 2012-2015 роки, затверджена рішенням Одеської міської ради від 19.04.2012 № 1875-VI, не містить механізмів участі громадських організацій інвалідів у визначенні пріоритетів програми, участі їх у наданні певних видів соціальних послуг та громадського контролю за реалізацією завдань Програми.

У місті відсутня **Міська програма сприяння активному довголіттю людей похилого віку**, яка має враховувати специфічні фізіологічні та соціально-психологічні особливості людей похилого віку і стимулювати активність цих людей, реалізацію їх творчого та інтелектуального потенціалу, використання життєвого і духовного досвіду людей похилого віку в усіх сферах життя. Ця програма має також реалізувати профілактичні заходи з психологічного пом'якшення переходу людей середнього віку у категорію людей похилого віку, зокрема, при виході на пенсію.

5. ДОСВІД УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

В ході вивчення стану справ у сфері залучення організованої громадськості (ОСНів, громадських та благодійних організацій, інших об'єднань громадськості) до надання соціальних послуг соціально уразливим верствам населення виконавці проекту звернулися до своїх регіональних партнерів, інших інститутів громадянського суспільства та керівників соціальних служб органів виконавчої влади і місцевого самоврядування з пропозицією зібрати і надати інформацію по таких питаннях:

- 1) Які локальні нормативні акти використовуються на певній території у сфері надання соціальної допомоги, якою мірою вони регулюють питання участі громадськості у вирішенні соціальних проблем на місцях?
- 2) Які форми участі громадськості, інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації соціальної політики застосовуються у сфері соціальної допомоги у відповідному місті, в області?
- 3) Які громадські утворення у місті (області) сьогодні реально впливають на стан справ у сфері соціальної допомоги і яким чином?
- 4) Які зміни необхідно внести в нормативну базу місцевого рівня, аби розширити участь ОСНів, активної та організованої громадськості у вирішенні завдань соціальної допомоги на території міста, області?
- 5) Яких змін потребує чинне законодавство для розширення участі громадськості у наданні соціальної допомоги?

Нижче містяться матеріали, отримані ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення» (далі – Асоціацією) у відповідь на ці запитання.

5.1. Досвід територіальної громади м. Києва

Протягом **2001-2013 років** Київською міською радою у сфері соціального захисту населення було прийнято **36 локальних актів**. Базовою програмою надання соціальної допомоги у столиці протягом цих років є **програма «Турбота»**. Київською радою **30.01.2001** за № **161/1138** була затверджена міська комплексна програма «Турбота» на **2001-2005 роки**, до якої потім були внесені зміни лише одним рішенням від **24.05.2001** № **346/1322**.

Рішенням Київської ради від **16.12.2005** № **603/3064** така програма була затверджена на період **2006-2010 роки**. У подальшому до неї наступними **9** рішеннями були внесені відповідні зміни. Рішенням Київської ради від **17.02.2011** № **603/3064** затверджено міську цільову програму «Турбота. Назустріч киянам» на **2011-2015 роки**.

Новими програмами у порівнянні з минулими роками щодо надання соціальної допомоги стали затверджені Київською радою **17.02.2011** міські цільові програми: № **23/5410 «Соціальне партнерство»** на **2011-2015 роки**, до якої

пізніше було внесені шістьма рішеннями відповідні зміни, і № **20/5407 «Діти столиці» на 2011-2013 роки**, до якої двома рішеннями були у подальшому внесені зміни. Згідно з останнім рішенням столичної ради від **17.10.2011** про винесенням змін до вказаної програми, термін її дії був визначений вже на **2011-2015 роки** і до неї рішенням Київради від **01.11.2012** № 238/8522 внесені відповідні зміни.

Таким чином, у столиці на цей час у сфері соціального захисту населення діють до 2015 року три міські цільові програми: **«Турбота. Назустріч киянам», «Соціальне партнерство» та «Діти столиці».**

В усіх трьох програмах участь громадськості у вирішенні визначених соціальних проблем **не передбачена** і відповідно не регламентується.

Стосовно участі громадськості, інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації соціальної політики, які застосовуються у сфері соціальної допомоги в місті Києві, рішенням Київради від **28.04.2011** № **150/5537** передбачено здійснення на постійній основі фінансової підтримки Київського товариства політв'язнів та жертв репресій, що дозволяє проводити столичній владі відповідну соціальну політику по відношенню до членів цього товариства.

Розпорядженням Київської міської державної адміністрації від **28.02.2013** № **259** затверджено склад Громадської ради при Київській міській державній адміністрації, уповноважених взаємодіяти із її структурними підрозділами. У структурі Громадської ради створено 12 Комітетів, серед яких є Комітет з соціальних та економічних питань.

Згідно з Орієнтовним планом проведення консультацій з громадськістю в м. Києві на 2013 рік, передбачено проведення семінарів – презентацій за участю громадських організацій інвалідів у лютому 2013 року на тему «Реалізація положень Конвенції ООН про права інвалідів та перспективи соціального захисту інвалідів в Україні» і у квітні 2013 року – на тему «Обговорення Національного плану дій з реалізації Конвенції ООН про права інвалідів».

Інформація про те, чи відбулися ці заходи, як вони проходили і які були напрацьовані за їх результатами пропозиції, на сайті Громадської ради при КМДА відсутня.

Згідно із планом роботи Громадської ради при КМДА на поточний 2013 рік, затвердженим протоколом засідання Громадської ради від 12 квітня 2013 року № 2, передбачається розробка протягом квітня – грудня 2013 року Програми щодо залучення структурними підрозділами КМДА громадських організацій до надання соціальних послуг на конкурсній основі (п. 11 розділу II. Громадське управління містом, налагодження системи впровадження громадських ініціатив Плану).

За наявними даними, які є у відкритому доступі, організацій, які сьогодні реально впливають на стан справ у сфері соціальної допомоги, в Києві практично немає.

Надання соціальної допомоги не включено до сфери власних повноважень діяльності ОСНів столиці і такі повноваження у столиці ще нікому не делегувалися. Тому для участі ОСНів столиці у наданні зазначеної допомоги або сприяння ними її наданню потрібно внести відповідні зміни до Типового положення про органи самоорганізації населення, затвердженого рішенням Київради від **26.09.2002 № 10/170**, та до трьох зазначених вище міських цільових програм. На виконання цих змін Київською міською державною адміністрацією мають бути прийняті необхідні розпорядження, а Департаментом соціальної політики КМДА – відповідні накази.

Відповідних змін з цього питання потребує нормативно-правова база і на національному рівні. Норми щодо участі ОСНів столиці у наданні зазначеної допомоги або сприяння ними її наданню *необхідно передбачити у новій редакції Закону України «Про органи самоорганізації населення» саме як власні повноваження*, що отримують ОСНи при своєму утворенні незалежно від бажання або небажання депутатського корпусу.

Необхідною складовою регламентації такої участі або сприяння має стати спільне опрацювання громадськістю, Асоціацією та Міністерством соціальної політики такого механізму і прийняття Міністерством відповідних нормативних актів.

З метою залучення ОСНів та громадських об'єднань до активної роботи з надання соціальної допомоги доцільно спільно розробити та за результатами опрацювання затвердити на урядовому рівні **Положення про громадських соціальних інспекторів**, що відповідно дозволить на цій підставі затвердити відповідні акти на рівні Міністерства та органів місцевого самоврядування.

5.2. Досвід територіальної громади м. Луцька

Робота департаменту соціальної політики та його структурних підрозділів, їх взаємодія із об'єднаннями громадськості при виконанні своїх обов'язків та порядок надання соціальної допомоги регулюються наступними локальними документами:

1. Рішення міської ради «Про затвердження Положення про департамент соціальної політики Луцької міської ради та його структурні підрозділи» від 29.04.2009 року № 39/26 (положення, що затверджені цим рішенням включають у себе порядок взаємодії структурних підрозділів та самого департаменту соціальної політики із громадськістю та громадським сектором. Рівень та спосіб взаємодії громадськості та громадського сектору визначається одним реченням: «Департамент при виконанні покладених на нього функцій взаємодіє з іншими структурними підрозділами міської ради, а також з підприємствами, установами, організаціями, громадянами та їх об'єднаннями», проте це не визначає методів та способів залучення громадського сектору чи громади до надання соціальної допомоги, оцінки майна, яке проводиться соціальними інспекторами, визначення інших аспектів надання соціальної допомоги).

2. Комплексна міська програма соціального захисту населення на 2011-2015 роки, затверджена рішенням Луцької міської ради від 17.12.2010 № 2/8.

Програмою передбачається така форма співробітництва з громадськими організаціями соціального напрямку, як соціальне замовлення на реалізацію окремих, визначених пріоритетних соціальних проблем міста. Влада визначає, що така форма співпраці сприятиме підвищенню ефективності та адресності соціальних послуг, налагодженню тісної співпраці органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) зі складовими соціальної інфраструктури громади, більш ефективному використанню бюджетних коштів, спрямованих на роз'яснення проблем та активному залученню додаткових небюджетних ресурсів виконавцями соціального замовлення.

Серед напрямів діяльності та заходів міської програми є два пункти, що направлені на співпрацю та участь громадськості та громадських організацій: здійснення підтримки громадських організацій, діяльність яких має соціальне спрямування та розв'язання пріоритетних соціальних проблем міста з використанням механізму соціального замовлення.

Якщо казати про участь громадськості, інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації соціальної політики у сфері соціальної допомоги, то варто зазначити, що в межах Програми у 2012 році було виділено 58,2 тис. грн на підтримку 6 громадських організацій, які надають соціальні послуги: інвалідам, ветеранам, бездомним. Фінансова допомога виділяється виключно громадським організаціям на виконання їх статутних завдань без можливості фінансування конкретних проектів чи програм організації.

Для активного долучення громадських об'єднань до реалізації соціальної політики у 2009 році був проведений перший (і поки що) єдиний конкурс соціального замовлення. Конкурс був спрямований виключно на визначення організації, яка організує роботу у м. Луцьку Центру обліку бездомних. Після того конкурс соціального замовлення більше не проводився, не дивлячись на задеклароване положення Комплексної міської програми соціального захисту населення. До участі у конкурсі могли долучитись виключно представники громадського сектору Волині.

З 2011 року конкурс соціального замовлення оголосило і управління у справах сім'ї, молоді та спорту ОДА.

На жаль, досі ані обласне управління, ані міський департамент, які проводили конкурси проектів, до питання про визначення пріоритетних соціальних проблем області та міста громадськість не залучали. Як виняток, слід загадати обласний конкурс проектів на 2011 рік, в який, за неодноразовими зверненнями різних громадських організацій, були включені питання фінансування діяльності органів студентського самоврядування, а також виділено в окремий конкурс проблеми, що підпадають під соціальне замовлення.

Разом із тим, механізмів впливу через громадські утворення на стан справ у сфері соціальної допомоги у місті практично немає. Виключним впливом можна назвати лише діяльність семи громадських об'єднань, що отримують фінансову допомогу на реалізацію своїх статутних цілей, які визначаються як «надання соціальних послуг соціально-вразливим категоріям населення».

На місцевому рівні навіть у базових нормативних документах немає механізмів участі ОСНів у вирішенні завдань соціальної допомоги. Тому для розширення участі ОСНів, активної громадськості у вирішенні завдань соціальної допомоги на території міста пропонується:

1. Внести зміни у Статут міста для визначення можливостей та механізмів участі ОСНів як органів, що входять до складу систему місцевого самоврядування.
2. Прийняти Програму сприяння діяльності ОСНів у м. Луцьку (над цим працює Асоціація підтримки та розвитку ОСББ та ОСН в межах проекту «Створення сприятливих умов для нового якісного рівня діяльності ОСН у м. Луцьку»);
3. Розробити та затвердити механізми наділення ОСНів окремими повноваженнями, що належать до компетенції міської ради, і відповідними ресурсами.
4. Передбачити можливість представникам ОСНів виконувати функції соціальних інспекторів, що поводять обстеження умов життя сімей заявників, що необхідне для призначення державних соціальних допомог, з метою визначення складу сім'ї, ступеня нужденності та можливості знаходження додаткових джерел отримання доходів, покращення матеріального стану сім'ї.

5.3. Досвід територіальної громади м. Луганська

Метою проведення аналізу, проведеного в Луганській області Луганською обласною громадською організацією «Громадська ініціатива Луганщини» було узагальнення практики розвитку органів самоорганізації населення в найбільших містах районного значення та селищах Луганської області, а також питань, пов'язаних із:

- діяльністю (створенням, реорганізацією, внесенням змін в установчі документи, зміною меж діяльності територій, процедурою ліквідації) органів самоорганізації населення на територіях відповідних адміністративно-територіальних одиниць Луганської області;
- застосуванням положень Закону України «Про органи самоорганізації населення» в роботі органів місцевого самоврядування на територіях відповідних адміністративно-територіальних одиниць Луганської області;
- нормативно-правовим забезпеченням діяльності ОСНів на територіях відповідних адміністративно-територіальних одиниць Луганської області;

• порядком та встановленими механізмами взаємовідносин органів місцевого самоврядування із відповідними ОСНами.

Предметом аналізу є політика органів місцевого самоврядування на території Луганської області у сфері соціального та економічного розвитку громад, благоустрою населених пунктів, соціального захисту населення, житлово-комунального господарства, містобудування та регулювання діяльності органів самоорганізації населення (громадськості) в зазначених сферах через прийняття нормативно-правових і регуляторних актів.

Основним джерелом інформації, необхідної для аналізу, стали відповіді органів місцевого самоврядування. Зокрема Луганська обласна громадська організація «Громадська ініціатива Луганщини» направила інформаційні запити до органів місцевого самоврядування 25 найбільших міст районного значення та селищ Луганської області.

В якості **додаткових джерел** інформації аналізувались регуляторні та нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування, які діють в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць Луганської області та які були надані міськими радами в якості додатків до відповідей.

Додатково отримувана інформація перевірялась й уточнювалась через **офіційні веб-сайти міських та селищних рад** (за наявності), а також під час офіційних виступів посадових осіб.

Результати аналізу на основі відповідей 25 суб'єктів місцевого самоврядування Луганщини на запитання, чи делеговані ОСНам частково власні повноваження ради (відповідно до ст. 15 Закону України «Про органи самоорганізації населення») і які саме, наведено у таблиці:

Назва ОМС	Відповідь
Алчевська міська рада	Рішенням Алчевської міської ради від 27.07.2007 № 20/14 відповідно до статті 15 Закону України «Про органи самоорганізації населення» були затверджені делеговані повноваження органів місцевого самоврядування.
Брянківська міська рада	Участь у вирішенні питань про надання за рахунок коштів міського бюджету ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій громадян.
Кіровська міська рада	Відповідно до рішення Кіровської міської ради від 06.11.2007 № 368 «Про органи самоорганізації населення» ОСНам делеговано 27 власних повноважень ради.
Краснолуцька міська рада	Рішенням Краснолуцької міської ради від 29.07.2008 квартальним комітетам делеговані усі повноваження відповідно до ст. 15 Закону України «Про органи самоорганізації населення».
Лисичанська міська рада	Видача довідок ветеранам війни, що підтверджують наявність в приміщенні індивідуальної газової установки,

	за умови наявності у пільговиків технічної документації на монтаж вищезазначеної установки; - видача довідок ветеранам війни та громадянам, що звертаються за призначенням субсидій, якими підтверджується наявність в приміщенні індивідуальної газової установки та наявність технічної документації на монтаж вищезазначеної установки
Попаснянська міська рада	Рішенням виконавчого комітету Попаснянської міської ради від 20.05.2011 № 87 «Про затвердження Положення про порядок видачі довідок» ОСНам делеговано повноваження видачі довідок: - про проведення громадянином поховання померлого за свої кошти; - про родинні стосунки, факт проживання із пенсіонером на момент його смерті та ведення спільного домогосподарства; - про знаходження дитини на утриманні одного із батьків або опікуна.
Севєродонецька міська рада	ОСНам приватного сектору делеговані власні повноваження відповідно до ст. 15 ЗУ «Про органи самоорганізації населення», які визначені у Положеннях про ОСНи

На підставі решти відповідей місцевих рад ЛОГО «Громадська ініціатива Луганщини» сформувала приблизний набір делегованих повноважень, якими на сьогоднішній день наділяються органи самоорганізації населення Луганського регіону:

- участь у вирішенні питань про надання за рахунок міського бюджету ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян (ст. 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»);
- виявлення громадян, які мають потребу у паливі, передача списків та інформації до управління праці та соціального захисту населення.

Про наявність таких делегованих повноважень у своїх відповідях повідомили **Алчевська та Кремінська міські ради**.

Водночас в деяких відповідях, окрім зазначених вище повноважень, вказувалось про делегування ОСНам низки нетипових повноважень, серед яких в переліку повноважень органів місцевого самоврядування, делегованих органам самоорганізації населення в **м. Алчевську**:

- залучення на договірних засадах коштів населення на будівництво, розширення, ремонт і утримання об'єктів соціальної інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;
- участь в організації роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх, попередження насильства в сім'ї;

- здійснення контролю за організацією та якістю надання соціальних послуг особам, що їх потребують.

Із відповіді **Лисичанської міської ради**: видача довідок ветеранам війни та громадянам, що звертаються за призначенням субсидій, якими підтверджується наявність в приміщенні індивідуальної газової установки та наявність технічної документації на монтаж вищезазначеної установки, тощо.

Серед інших відповідей органів місцевого самоврядування контрастно відмінною є відповідь **Кіровської міської ради**, яка окрім повного переліку власних повноважень, наділила органи самоорганізації населення дуже широким переліком делегованих повноважень міської ради, серед яких:

- для вуличних комітетів – облік мешканців території ОСНів, в тому числі інвалідів, ветеранів війни і праці, одиноких літніх громадян, сімей військово-службовців, що загинули, реабілітованих громадян; сімей, які втратили годувальника;

- для вуличних комітетів – видача довідок мешканцям (в рамках своїх повноважень), за підписом керівника Комітету і штампом ОСНу;

- видача характеристик, участь в оформленні актів на осіб, які мешкають на закріпленій території;

- участь в охороні материнства та дитинства; у виявленні дітей, які не відвідують школу, дітей без нагляду, неблагополучних сімей, в захисті дітей від насильства;

- клопотання про опіку над дитиною, про поселення в міський Будинок милосердя людей похилого віку та інших громадян, які потребують допомоги;

- клопотання, збір підписів щодо морального та матеріального заохочення мешканців міста, про присвоєння звань «Почесний громадянин міста» та «Людина року»;

- створення товариств, кооперативів і т.п., для покращення якості життя (із газифікації, благоустрою, тощо);

- здійснення допомоги громадянам похилого віку в оформленні документів, безоплатних юридичних консультацій через юридичний відділ та спеціалістів виконкому.

На думку ЛОГО «Громадська ініціатива Луганщини», позитивною тенденцією є делегування повноважень органів місцевого самоврядування органам самоорганізації населення щодо складення актів про родинні стосунки, факт проживання із пенсіонером на момент його смерті та ведення спільного домогосподарства, оскільки це значно спрощує процедуру цивільно-правових відносин щодо вступу спадкоємця у спадщину за законом та є підвищенням соціальних гарантій мешканців.

У Луганській міській раді передбачена така **структура** з питань надання соціальної допомоги: Департамент з питань праці та соціального захисту населення Луганської міської ради. Департамент працює на базі таких місцевих НПА:

- Цільова програма соціального захисту населення на 2011-2015 роки «Турбота»;

- Комплексна міська програма соціального захисту ветеранів війни, воїнів-інтернаціоналістів на 2012-2015 роки;

- Комплексна міська програма соціального захисту громадян м. Луганська, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи на 2011-2015 роки.

У цих програмах питання участі громадськості у вирішенні соціальних проблем **не регулюються**. У двох програмах (ВВВ і чорнобильці) йдеться лише про фінансову підтримку громадських організацій «Рада ветеранів» і «Союз Чорнобиль».

Однак, якщо розглядати акти, що регулюють діяльність ОСНів Луганська, зокрема, Міську цільову програму «Комплексна програма розвитку органів самоорганізації населення міста Луганська на 2012-2015 роки», то в ній передбачено такий напрямок:

«П. 2. Розвиток механізмів взаємодії органів самоорганізації населення між собою, з органами місцевого самоврядування та іншими юридичними особами міста:

- впровадження в практику участь органів самоорганізації населення у конкурсах на отримання соціального замовлення;

- проведення регулярних робочих зустрічей і спільних робочих нарад керівництва Луганської міської ради та її виконавчих органів з керівниками та активістами органів самоорганізації населення (в т.ч. і з усіма соціальними службами).

Громадські організації та органи самоорганізації населення беруть участь:

- в обговоренні соціальних програм, внесенні пропозицій;
- в наданні правової допомоги;
- в наданні консультацій ;
- в проведенні благодійних заходів (аукціони, збір коштів, акції);
- в наданні безпосередньої матеріальної допомоги зазначеним категоріям населення (організація харчування, збір одягу бездомним, персональна допомога самотнім);

- в проведенні заходів з реінтеграції та соціалізації безпритульних і тих, хто звільнився з місць ув'язнення;

- в медіації;

- в заходах по забезпеченню доступності для осіб з обмеженими можливостями.

Джерела фінансування такої діяльності:

- міжнародна технічна допомога;

- збір коштів серед мешканців та місцевих підприємців;

- організація акцій через «ваучери» (приклад – благодійний проект «Від широкого серця!», приурочений до святкування Дня Перемоги, коли представники малого та середнього бізнесу підписують сертифікати на надання допомоги ветеранам залежно від роду своєї діяльності. За сертифікатом, який отримано, людина може прийти і отримати безкоштовну послугу (стоматологія, перукарня, пральня і т.д.).

- кошти політичних партій і депутатів.

Громадські організації (не усі, але більшість) здійснюють таку діяльність, в основному, за наявності коштів (або за рахунок грантів, або під час проведення передвиборчих кампаній).

Потрібно відзначити, що 100% ОСНів м. Луганська регулярно займаються такою діяльністю в рамках своїх повноважень (п. 8 ст. 14), які прописані у нього в Положенні. Нижче наводиться приклад роботи одного з ОСНів міста (практично ту ж діяльність здійснюють інші).

Робота з соціально незахищеними категоріями населення (Васильєва С. П., голова ОСН селища Мала Вергунка)

1. Надання допомоги ветеранам ВВВ.

В даний час в селищі Мала Вергунка (населення 15,2 тис. чол.) проживає 575 учасників ВВВ, з них 47 осіб – учасники бойових дій (УБС) Великої Вітчизняної війни. Тому поряд з виконанням інших повноважень ОСН з моменту легалізації (у 2002 р. було 231 чол. УБС і 987 чол. ВВВ) у своїй роботі приділяє особливу увагу людям похилого віку – ветеранам ВВВ, інвалідам і спирається у своїй роботі на Закон України «Про статус ветеранів і соціальний захист ветеранів», а так само Закон України «Про органи самоорганізації населення», розділ III, ст. 14, п. 8.

В результаті Комітетом на загальних зборах мешканців селища був запропонований план, який забезпечував виконання законів. Відповідно до плану:

1. Створена первинна організація Ради ветеранів і був прийнятий Статус первинної організації.

2. На запит Комітету в управлінні соцзахисту було отримано інформацію про наявність ветеранів ВВВ.

3. Уточнено списки ветеранів за місцем проживання та ветерани поставлені на облік в первинній організації.

4. Розроблено анкети ветерана ВВВ. В анкетах враховані не тільки П.І.Б., адреса, рік народження, а й війська, звання, де воював і коли, фронт, період часу, поранення, нагороди, за що, і головне побажання ветеранів – допомоги вирішити нагальні проблеми.

Зважаючи на прохання ветеранів і спираючись у своїй роботі на Закон України «Про статус ветеранів і соціальний захист ветеранів», Комітет

спільно з активом первинної організації ради ветеранів для вирішення їх проблем надавав допомогу:

- за домовленістю з поліклінікою № 5 було організовано медичне обстеження ветеранів (зір і слух), з подальшим забезпеченням їх очками (157 чол.) і слуховими апаратами (7 чол.). У проведенні цієї акції (придбання окулярів і слухових апаратів допомогло управління соцзахисту);

- обстежено умови проживання ветеранів та надано допомогу в оформленні пакету документів із заявами ветеранів в управління соцзахисту з проханням провести безкоштовний капітальний ремонт житла. Таким чином у 12 ветеранів виконано капітальний ремонт (дах, фундамент, підлоги, шпалери) протягом 4 років.

Комітет постійно спільно з депутатами та підприємцями вітає ветеранів з Днем народження і ювілеями.

На території ОСН знаходиться братська могила, в якій поховано 137 воїнів, загинув 14 лютого при звільненні м. Луганська. Для жителів селища це місце священне. Силами членів комітету регулярно проводиться ремонт пам'ятника, жителі доглядають за могилою і садять квіти. 14 лютого – в День визволення м. Луганська та 9 Травня – в День Перемоги біля братської могили проводяться мітинги.

2. Соціально – незахищені категорії громадян – інваліди, багатодітні сім'ї, неблагополучні сім'ї з дітьми, діти-інваліди.

На підставі інформації, отриманої від управління соцзахисту, Комітет постійно веде облік мешканців селища, які відносяться до категорії соціально-незахищених верств населення. Разом з квартальними створені комісії, які провели обстеження житлово-побутових умов проживання і проблем таких жителів.

В результаті надано допомогу в оформленні документів на отримання грошової компенсації для придбання вугілля багатодітним сім'ям з пічним опаленням, учасникам ВВВ.

Відомості про неблагополучні сім'ї, де батьки не займаються дітьми, передаються в службу у справах дітей. Члени комітету і самі допомагають таким дітям. Наприклад, Комітет оформив трьох дітей з однієї сім'ї (мати зловживає спиртними напоями) до інтернату м. Щастя.

Комітет надає допомогу самотнім літнім людям. Наприклад, одна з літніх мешканок селища (одинок) не мала побутових умов, придатних для нормального проживання: були відсутні документи, не було газу, світла, тепла. Ситуацію ще більш посилював перелом шийки стегна у жінки. Протягом 2012 року зусиллями комітету їй відновили необхідні документи, була надана медична допомога, організований догляд, закріплений соціальний працівник. Такі випадки не поодинокі. Комітет, при необхідності, співпрацює з усіма службами соціального захисту.

Самотніх хворих жителів постійно провідують і допомагають в оформленні документів на отримання матеріальної допомоги до Луганської міської ради.

За традицією, члени Комітету спільно з депутатами організовують акції в День Літню людину і в Міжнародний День інвалідів: провідують жителів похилого віку та вручають подарунки; організовують в приміщенні комітету спільний прийом з різними фахівцями з питань нарахування пенсій, оформлення субсидії, допомоги по вагітності та пологах, пільг, інвалідності; тут же видаються довідки з місця проживання і, при необхідності, акти про умови проживання.

3. Культурно-масові заходи.

Протягом року комітет за традицією проводить такі заходи:

1. Святковий захід з активом селища – День Захисника Вітчизни, Міжнародний жіночий день.

2. Міжнародний День захисту дітей – проводиться масовий виїзд (у 2012 р. – 195 сімей з дітьми) у Парк культури і відпочинку ім. 1-го Травня, де діти з малозабезпечених сімей безкоштовно відвідують атракціони та зоопарк.

3. У День селища та День міста – з організацією концерту та нагородження жителів селища за підсумками року за номінаціями:

- За участь у суботниках,
- За кращу прибудинкову територію,
- За кращу вулицю,
- За кращу роботу, зроблену своїми руками, а саме: кращий учасник міської виставки квітів серед ОСНів, які брали участь у виставці квітів.
- За активну роботу в житті комітету.

5. На честь Нового року для дітей з малозабезпечених сімей вже традиційно проводяться ранки (28 грудня) для дітей з багатодітних сімей, дітей-інвалідів, для дітей матерів-одиначок та Різдвяна ялинка (6 січня).

6. У 2012 році 27 вересня у п. Мала Вергунка був проведений футбольний турнір на честь 40-річчя перемоги ФК «Зоря» в чемпіонаті СРСР 1972 р., в якому брали участь підлітки п. Мала Вергунка і прилеглих східних кварталів.

Цей захід відбувся завдяки відродженню та відкриттю футбольного поля. Зусиллям жителів вулиць Лепсе, Південна, Забайкальська, Димитрова проведено суботники, в результаті чого прибрана велика територія під футбольне поле, на якому і було проведено турнір. Найважливіша складова такого турніру – це залучити підростаюче покоління до занять спортом. На цьому ж полі на прохання членів комітету спонсор встановив дитячі майданчики, а в проекті – волейбольний та баскетбольний майданчики. Прагнемо до того, щоб у с. Мала Вергунка було своє спортивне містечко, яке з часом на свій баланс візьме управління з питань фізичної культури та спорту Луганської міської ради.

4. Захист інтересів мешканців, які проживають на території діючого ОСН, у вирішенні нагальних проблем.

Одна з ділянок соціальної сфери, і нам від цього нікуди не піти, – це надання допомоги при похованнях. Для с. Мала Вергунка ситуація склалася таким чином, що кладовище по вул. Південна вичерпало свої можливості і, порушуючи кордони, стало розширюватися до житлових будинків, в результаті чого були грубо порушені гігієнічні вимоги до облаштування кладовищ.

На прохання жителів і, відстоюючи їх інтереси, Комітет вирішив дві проблеми:

- закрити діюче кладовище;
- домогтися відводу землі під нове кладовище.

Труднощі полягали в тому, що земля, прилегла до селища, – це колишнє поля радгоспу ім. 8 Березня, а нині земельні паї тих громадян, які працювали в радгоспі. Однак, наполегливість, копітка робота, підтримка з боку депутатів Луганської міської ради, Жовтневого районної ради, знання технічної сторони справи, тому що довелося врегулювати деякі питання щодо розміщення кладовища з Управлінням газопровідних установок, «Донбастрансгаз», інспекцією «Держнаглядохоронпраці» та ін. дали свій результат: питання про відведення землі під нове кладовище було винесено на 33 сесію міської ради (IV скликання) і вирішено позитивно.

Відстоюючи інтереси мешканців, Комітет разом з депутатами домігся рішення наступних питань:

- налагоджено рух міського транспорту для мешканців Малої Вергунки шляхом продовження маршрутів автобусів № 108, № 118, № 133;
- встановлено світлофор біля ЗОШ № 39;
- побудований і введений в експлуатацію супермаркет;
- відведені землі під нове кладовище;
- заасфальтовані вулиця Смоленська і Площа Оборони;
- щорічно до Луганської міської ради подається перелік найбільш важливих заходів для включення до бюджету. У результаті: освітлені 70% вулиць (всього 37 з 52), виконано ремонт доріг, встановлені павільйони очікування на зупинках і т.д.

Вся діяльність ОСН комітету п. Мала Вергунка спрямована на забезпечення нормальної життєдіяльності в селищі і залучення в цю роботу більшої кількості жителів селища.

Активну участь у вирішенні соціальних питань проявляють ОСНІ (близько 80%), громадські організації та благодійні фонди (близько 20%).

Розширення участі ОСНів, активної громадськості у вирішенні завдань соціальної допомоги на території села пропонується внести у нормативну базу місцевого рівня такі зміни:

- розробити і впровадити механізм соціального замовлення;
- розробити інші механізми фінансування інститутів громадянського суспільства за рахунок коштів місцевих бюджетів у сфері надання соціальних послуг (наприклад, за рахунок прийняття і реалізації Програм сприяння розвитку громадянського суспільства);
- передбачити механізми участі громадськості у вже існуючих програмах;
- розробити механізми делегування відповідних повноважень ОСНам.

За результатами аудиту громадських організацій Луганщини було визначено, що, на жаль, малі міста та селища Луганської області мають низький рівень громадської активності. Це виявляється в тому, що зареєстровані на місцевому рівні громадські організації виявляються тільки офіційно зареєстрованими, але не фактично діючими. Фактично діючих виявилось **30% організацій** від офіційно зареєстрованих.

Про це свідчить також відсутність участі таких «мертвих» організацій у публічних заходах, громадських слуханнях, досвіду співпраці з органами місцевого самоврядування щодо вирішення найболючіших питань функціонування територіальних громад. Найбільш активними виявляються районні громадські організації, які не завжди захищають інтереси окремих малих територіальних громад. А на рівні територіальних громад малих міст та селищ зовсім відсутні громадські організації. Так, у місті Зоринську Луганської області взагалі відсутні діючі місцеві громадські організації.

В основному громадські організації представлені ветеранськими об'єднаннями чи об'єднаннями громадян, постраждалих від аварії на ЧАЕС та афганців. Це пояснюється тим, що саме в цій сфері виявлялися проблеми, які торкалися надання певної фінансової допомоги цим вразливим категоріям громадян. В результаті вони вимушені були об'єднуватися задля захисту своїх прав та інтересів.

Сектор взаємодії із органами місцевого самоврядування виявився вакуумним. Якщо і виникали проблеми в житлово-комунальному господарстві, сфері земельних відносин, які потребували сумісного прийняття рішень громади із органами місцевого самоврядування, ці питання вирішувалися у кращому на зборах, громадських сходах окремих будинків чи вулиць. Тобто, процес активізації громади проходив тільки через ОСНи.

Рішення які приймалися, в основному стосувалися негайного вирішення, наприклад, збору додаткових коштів на ремонт житла, усунення аварійних ситуацій в житлово-комунальному господарстві тощо. Але систематичного співробітництва громадськості із органами місцевого самоврядування на базі громадських організацій, з відпрацюванням системного механізму, який би відображався у відповідних нормативно-правових актах (Статут територіальної громади, Положення про громадські слухання тощо) у більшості із пілотних територіальних громад не виявлено.

Низький рівень функціонування громадських організацій виявляється і через відсутність або недостатність взагалі таких важливих видів громадської діяльності, як:

- тренінги, семінари, конференції;
- поширення інформації;
- дослідження та аналітика;
- освітянська діяльність;
- розробка суспільно-політичних рекомендацій;
- благодійність;
- реабілітація.

Основними клієнтами НДО є соціально незахищені верстви населення (ветерани, афганці, чорнобильці, інваліди). Дуже низький рівень або зовсім відсутнє на рівні місцевих територіальних громад представлення інтересів дітей, молоді, жінок, членів організації, ЗМІ, мешканців усієї громади, підприємців, пенсіонерів, споживачів.

Дуже обмежене коло питань, які обговорюються під час публічних заходів та зустрічей із представниками органів влади. А саме, питання житлово-комунального господарства, земельні питання, соціальний захист. При цьому не беруться до уваги сфери більш високого рівня, як співробітництво влади, громадськості та бізнесу, тобто, створення дорадчих комітетів для вирішення будь-яких питань функціонування громади, розробка механізму впливу громадськості на прийняття прозорих, ефективних управлінських рішень, механізму інформування громади щодо питань місцевого самоврядування тощо. Тобто, серед мешканців відчуються настрої сприйняття влади, як інституції, яка недоступна для вирішення зловбудованих питань, в результаті чого виникає байдужість спілкування із владою та відсутність боротьби за свої права та захисту своїх інтересів.

Окрім того, респондентами було зазначено, що основна проблема громадської діяльності – це брак матеріальних та фінансових ресурсів, недостатність ефективного співробітництва органів влади, громадськості та бізнесу, недостатність правових знань та достатньої інформації про своє місто (селище).

Надання соціальних послуг – одне з головних напрямків роботи органів місцевого самоврядування, визначених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Питання соціального захисту – одні з найгостріших, тому що проблеми в цій сфері найбільш персоніфіковані й відчутні громадянами. Рівень соціальної захищеності громадян є показником як рівня економічного розвитку, так і ступеня правової зрілості будь-якого демократичного держави. Саме тому у вирішенні питань надання соціальної допомоги так важлива консолідація сил органів влади та громадських формувань.

Варто підкреслити, що палітра громадських формувань, які існують в Луганську, різноманітна. Окрему нішу в ній займає інститут органів

самоорганізації, досить розвинений в місті. Він представлений 760 вуличними комітетами і 49 комітетами кварталів і мікрорайонів, які зареєстровані як юридичні особи.

Надання соціальної допомоги населенню – це один з напрямків роботи ОСНів. Стаття 14 Закону України «Про органи самоорганізації населення» серед їхніх власних повноважень називає надання допомоги громадянам похилого віку, інвалідам, сім'ям загиблих воїнів, партизанів та військово-службовців, малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, а також самотнім громадянам, дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, внесення до органів місцевого самоврядування пропозицій з цих питань.

ОСНи Луганська проводять значну соціальну роботу з самотніми літніми людьми, ветеранами війни, інвалідами по декількох напрямках.

Перше з них – це надання допомоги цим категоріям громадян в оформленні різних документів, таких як:

- документи на отримання пенсії, матеріальної допомоги, субсидій (оформляються щорічно тисячі довідок про фактичне проживання), на отримання грошової компенсації на тверде паливо та скраплений газ на опалювальний сезон (наприклад, комітет селища Велика Вергунка в нинішньому році надав такі послуги 56 самотнім людям похилого віку);

- в оформленні пакету документів на адресу органів соцзахисту з використання пільги на виконання безплатного капітального ремонту житла ветеранам війни (ОСНи сел. Мала Вергунка, «Сонячний», «Кропивницький»).

Крім цього, ОСНи організовують зустрічі населення за місцем проживання з фахівцями Пенсійного фонду, управлінням соцзахисту, представниками «Міськгазу», надають допомогу жителям у перерахунку та оплаті комунальних послуг (Вергунський роз'їзд, «Кругозір»). А комітет «Надія» пішов ще далі – на його території постійно діє пункт юридичної допомоги.

Інший напрям – це сприяння ОСНів у наданні медичної допомоги.

Комітети надають сприяння у забезпеченні потребуючих осіб необхідними засобами реабілітації: слуховими апаратами, окулярами, ходунками, паличками, протезами, колясками. Сприяють у наданні систематичної кваліфікованої медичної допомоги, клопочучи перед міською радою у направленні самотніх престарілих громадян у будинки-інтернати, будинки інвалідів, шпиталі, геріатричні інтернати (ОСНи «Гусинівського», п. Тельмана, «Відродження», «Нове містечко», самотійно забезпечують транспортом ветеранів ВВВ для відвідування поліклініки («Відродження»), у разі необхідності організовують самотнім пенсіонерам виклики лікарів на дім і оформлення на стаціонарне лікування («Вергунський роз'їзд»). Луганські ОСНи співпрацюють з «Товариством Червоного Хреста» у забезпеченні потребуючих медикаментами.

Наступний напрям – сприяння у наданні соціальних послуг.

Оскільки ОСНи ведуть облік громадян за місцем проживання, що особливо важливо для жителів приватного сектора, вони виявляють самотніх

осіб похилого віку, сприяють в закріпленні за самотніми людьми похилого віку соціальних працівників міського територіального центру з метою надання ним необхідних соціальних послуг.

Крім того, вони організують надання самотніми престарілим громадянам волонтерської допомоги вдома: допомоги у вивезенні сміття, наведенні порядку на присадибній ділянці (ОСН «Надія»), в косовиці трави на прибудинкових територіях (ОСН «Кругозір»), організовують спільно з депутатами забезпечення самотніх інвалідів дровами (ОСН «Вергунський роз'їзд»). Найчастіше комітетами доводиться надавати допомогу в організації поховання самотніх громадян.

Важливим напрямком роботи комітетів є надання адресної допомоги самотнім малозабезпеченим громадянам (матеріальна допомога, продовольчі набори, медикаменти, поширення талонів для відвідування перукарень, ательє з ремонту взуття та одягу).

Традиційними в багатьох комітетах є привітання довгожителів з ювілеями на дому («Сонячний», «Нове містечко»).

Турбота про ветеранів завжди була і залишається одним з найбільш пріоритетних напрямків соціальної роботи ОСНів Луганська. Вони тісно співпрацюють з первинними та районними ветеранськими організаціями, спільно проводять заходи по вшануванню ветеранів у День Перемоги, приурочені до Дня інваліда, Дня літньої людини.

Багато уваги приділяють комітети підтримки активної життєвої позиції ветеранів та пенсіонерів шляхом залучення їх до участі у святкових заходах, уроках мужності, творчих виставках (ОСН «Комітет кв. Степовий»), Днях мікрорайонів, які проводяться у місті у вересні до Дня міста.

Членами комітету селища Мала Вергунка розроблена анкета ветеранів Великої вітчизняної війни, де враховано не тільки прізвища та імена, адреса, рік народження, а й військове звання, де воював і коли, фронт, період часу, поранення, нагороди, за що нагороджені і, головне – потреби ветеранів на даний час.

У селищі Мала Вергунка і селищі Тельмана комітети доглядають за братськими могилами, в яких поховані сотні воїнів, загиблих при звільненні Луганська. Члени ОСНів проводять ремонт пам'ятників, садять і регулярно покладають квіти. У День визволення м. Луганська та 9 травня у братніх могилах проводять мітинги.

Соціальна робота ОСНів охоплює й іншу важливу категорію жителів – сім'ї з дітьми, в тому числі багатодітні та малозабезпечені.

У багатьох комітетах стали традиційними акції по збору дитячих речей та іграшок «Допоможемо один одному», а в комітетах «Еколог» та кв. Героїв Сталінграда діють пункти по постійному збору одягу, взуття, іграшок і книг. Комітети направляють ці речі в різні соціальні організації (Червоний Хрест, геріатричні будинки-інтернати, міський центр реінтеграції бездомних громадян) і просто забезпечують необхідними речами малозабезпечені сім'ї.

Використовуючи можливості депутатів міської та районних у місті рад, комітети забезпечують дітей з багатодітних та малозабезпечених сімей безкоштовними квитками на каток «Пінгвін», в цирк, в кінотеатри, в ляльковий театр.

Після організації в місті інституту соціальних інспекторів ОСНи активно залучаються ними до складання соціальних паспортів мікрорайонів. І тепер ОСНи спільно з соціальними службами беруть участь у рейдах з обстеження житлово-побутових умов сімей, які опинилися в складних життєвих ситуаціях.

Дуже часто сім'ї, що опинилися у складних життєвих ситуаціях, потребують сприяння в оформленні дітей у дитячі садки, школи. У цьому також їм допомагають члени ОСНів. Вони допомагають таким сім'ям у літній період в оформленні дітей у дитячі оздоровчі центри.

ОСН кв. Героїв Сталінграда клопотав в облаштуванні пандуса з ганку під'їзду для проїзду інвалідного візка для дитини-інваліда. А також комітет взяв шефство над реабілітаційним центром № 135 для дітей-інвалідів, який знаходиться на території діяльності ОСН. Комітет регулярно організовує благодійні акції по збору речей, іграшок, книг. На залучену спонсорську допомогу закуплена тепла спортивна форма для дітей, побутова техніка. Комітетом кв. Шевченка надано допомогу у проведенні медичного обстеження дитини з ДЦП.

Важливий напрямок роботи – направлення дітей до інтернатних закладів, надання допомоги у відновленні ним документів. Як приклад, на кварталі Мирний деякий час проживав бездомний підліток, ховався по підвалах, жебракував. Голова ОСНу звернулася до районного Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та спільними зусиллями вони надали допомогу у вирішенні життєвих проблем неповнолітнього. Були відновлені документи, оформлена інвалідність, призначено допомогу по інвалідності. Для реабілітації підліток був направлений в Слов'яносербський кризовий центр.

ОСНи приділяють велику увагу організації дозвілля дітей в літній час (ОСНи «Відродження», «Комітет кв. Ольховський», «Еколог») – організують екскурсії, проводять ігротеки. Організують жителів на обладнання та встановлення дитячих майданчиків.

Окремий напрямок – співпраця з міським центром реінтеграції бездомних громадян, а саме проведення регулярних рейдів з виявлення бездомних осіб.

Проблема бездомних особливо гостро стоїть в зимовий період. Комітети виявляють бездомних і спільно з представниками правоохоронних органів, соціальними працівниками оформляють їх у центр реінтеграції бездомних громадян, де їм надають допомогу у відновленні документів та тимчасовій реєстрації.

Серед бездомних часто зустрічаються громадяни, що звільнилися з місць позбавлення волі. Вони також потребують соціальної адаптації.

Приміром, на кварталі Мирний з'явився молодий чоловік, якого звільнили достроково за станом здоров'я як ВІА-інфікованого. Його звільнили з місць позбавлення волі без направлення до медичного закладу, без виплати необхідної допомоги. Зусиллями голови ОСН «Відродження» Любов Степанівни Сердюк було вирішене питання про його госпіталізацію та виплати належних грошей. І це – лише деякі приклади участі ОСНів у вирішенні питань надання соціальної допомоги.

Підбиваючи підсумок, потрібно зазначити, що звичайно наше суспільство ще далеко від досконалості у плані соціальної захищеності усіх верств населення. І навряд чи можна уявити ідеальну картину в найближчому майбутньому. Але радує той факт, що проблеми соціальної допомоги перестають бути предметом турботи виключно держави. Позитивне те, що в громаді знаходяться не просто окремо взяті небайдужі до чужих проблем індивіди, а цілі суспільні інститути, які метою своєї діяльності ставлять допомогу в наданні соціальних послуг нужденним. Це означає, що наше суспільство, поступально удосконалюючи систему соціального захисту, крок за кроком наближається до того, що називають «державою з людським обличчям» – соціальною державою.

5.4. Досвід територіальної громади м. Вінниці

При вирішенні питань надання соціальної допомоги, в тому числі одноразової грошової допомоги, треба передбачити в проекті Закону залучення профільних департаментів виконавчих органів, таких як департамент праці та соціального захисту на рівні району, міста та області, із залученням соціальних інспекторів.

Застосована в м. Вінниці така практика дозволяє більш об'єктивно визначитись при комісійному обстеженні матеріально-побутових умов того чи іншого суб'єкта, які потребують соціальної допомоги та одночасного визначення права на призначення їм державних субсидій.

Щодо участі громадськості у формуванні та реалізації соціальної політики, то на прикладі м. Вінниці, вона відбувається завдяки роз'яснювальній роботі під час виступів керівників профільних департаментів через засоби масової інформації (радіомовлення, телебачення, преса та зустрічі з громадськістю).

Такі форми впливу на стан справ у сфері соціальної політики, що обумовлені Законом, практично залишаються за бажанням. Тому для зміни існуючого порядку вважаємо за доцільне, щоб проекти законів в області соціальної політики як правило за 9 місяців направлялись для ознайомлення з ними територіальними громадами та ветеранськими організаціями. Зазначена практика існувала наприкінці 1980-1985 рр.

Виходячи з практики застосування Закону України «Про органи самоорганізації населення» пропонується передбачити в проекті зміни щодо залучення до складу комісії з надання одноразової допомоги мало-

захищеним верствам населення та іншим, як суб'єкта представницького органу в особі Асоціації ОСНів.

Для розширення участі громадськості у наданні соціальної допомоги передбачити право участі у складі комісії, як суб'єкта представницького органу на правах представників ветеранських організацій на рівні району, міста та області.

З огляду до практики застосування ст. 10 нині діючого Закону України «Про органи самоорганізації населення» не передбачено виняткового способу дострокового обрання, замість ви бувшого з поважних причин члена квартального комітету/комітету мікрорайону (крім голови) щодо оновлення його складу новим представником від територіальної громади.

5.5. Досвід територіальної громади м. Сніжне Донецької області

За даними секретаря Сніженської міської ради О.М. Петрухіної, у сфері соціального захисту, соціальної підтримки населення міська рада та її органи налагодили плідну співпрацю із громадськими утвореннями в місті Сніжному.

Зокрема, місцева влада сприяє розвитку **волонтерського руху**. Громадськість бере активну участь у наданні допомоги ветеранам Великої Вітчизняної війни у придбанні ліків, продуктів харчування та іншу допомогу непрацездатним людям похилого віку.

Громадські активісти допомагають у нагородженні ветеранів ювілейними медалями, поздоровленні ветеранів із святами, відвідують їх на дому.

Управління праці та соціального захисту населення міської ради отримує від громадських організацій допомогу в оформленні довідок про склад сім'ї для надання субсидій на житлово-комунальні послуги (усього ОСНами видано 15 082 різних довідок, на отримання субсидії надано більше 500 довідок.

Громадські організації та ОСНи надають допомогу в оформленні одиноких непрацездатних людей похилого віку у психоневрологічні будинки-інтернати, на соціальні ліжка територіального центру соціальної допомоги для одиноких непрацездатних громадян.

Служба у справах неповнолітніх міської ради співпрацює з ОСНами та громадськими організаціями у питання надання інформації стосовно сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Пенсійний фонд міста співпрацює з ОСНами у питаннях надання довідок відносно спільного проживання чоловіка і жінки для оформлення переходу на пенсію.

ОСНи виконують діяльність щодо забезпечення населення побутовим паливом, зокрема: видають довідки на отримання твердого побутового палива (видано за 2012 рік 11 584 довідок), беруть участь у комісіях з

перевірки норм підвезення вугілля; інформування громадян про умови отримання твердого побутового палива.

Представники ОСНів входять до складу наглядових комісій при виконкомі Сніжнянської міської ради для вирішення питань стосовно осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі.

ОСНи беруть активну участь у підготовці та проведенні виїзних прийомів міського голови та його заступників.

З метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій ОСНів відносно захисту їх прав та інтересів у червні 2011 року ОСНами міста Сніжне було утворено міську Асоціацію територіальних комітетів, до складу якої увійшли усі сім діючих в місті ОСНів.

До складу правління асоціації входять 17 осіб – голови територіальних комітетів, секретарі, голова асоціації, бухгалтер. Очолює Асоціацію Олена Куц.

В місті розроблено і ухвалено міською радою Програму розвитку органів місцевого самоврядування, завдяки якій робота територіальних комітетів фінансується з місцевого бюджету. На 2012 рік виділено майже 90 тис. грн. Відповідальність за реалізацію складової Програми, пов'язаної із забезпеченням діяльності ОСНів, покладено на Асоціацію.

Одним з напрямків роботи Асоціації є пропагандистська робота серед мешканців міста з метою залучення громадян до громадської діяльності, обміну досвідом.

Таким чином, діяльність Асоціації сприяє продуктивній та конструктивній взаємодії між громадою та органами місцевого самоврядування міста. Про це, зокрема, свідчить рішення Сніжнянської міської ради, яке наведене нижче.

УКРАИНА

СНЕЖНЯНСКИЙ ГОРОДСКОЙ СОВЕТ

РЕШЕНИЕ

25.05.2012

г. Снежное

№ 6/24-862

О проделанной работе
Ассоциации территориальных
комитетов г. Снежное

Заслушав информацию секретаря городского совета Петрухиной Е.Н. о проделанной работе Ассоциации территориальных комитетов г. Снежное в 2012 году, руководствуясь статьями 15 и 26 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине», статьёй 21 Устава территориальной громады, городской совет

РЕШИЛ:

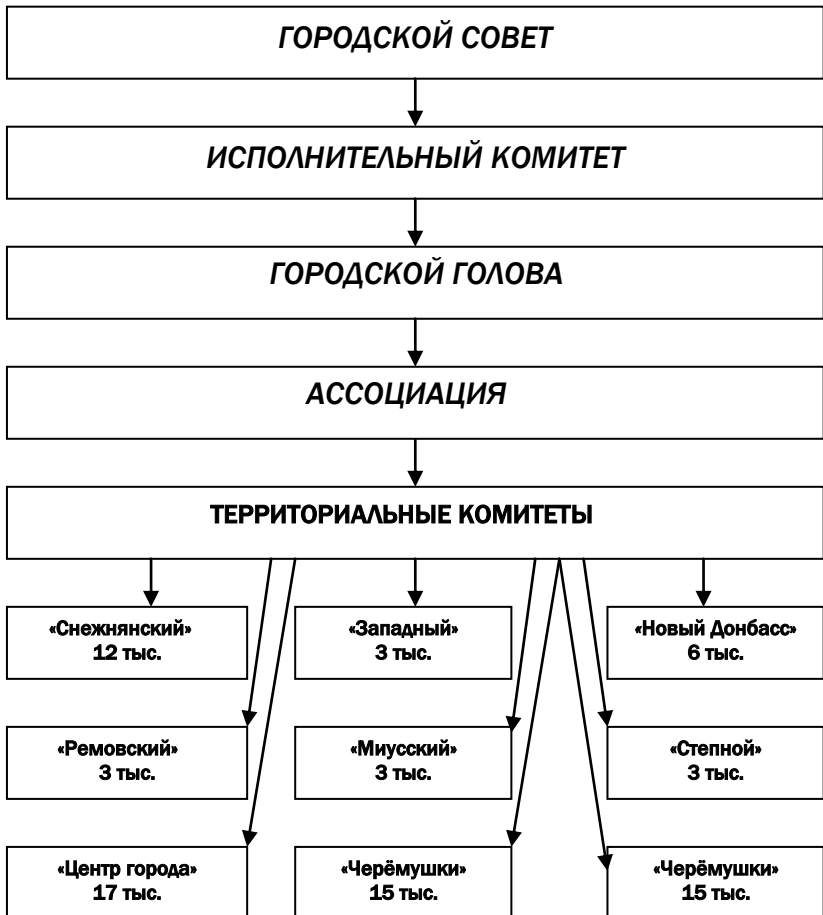
1. Информацию о проделанной работе Ассоциации территориальных комитетов г. Снежное в 2012 году (прилагается) принять к сведению.
2. Работу Ассоциации территориальных комитетов г. Снежное признать удовлетворительной. Отметить, что по результатам работы обеспечено выполнение основных заданий Ассоциации территориальных комитетов г. Снежное.

Городской голова

А.А. Доронин

**Информация о проделанной работе Ассоциации территориальных
комитетов г. Снежное в 2012 году**

Подчинённость и структура территориальных комитетов города

СХЕМА

Расположение территориальных комитетов города Снежного

- 1 - Территориальный комитет «Центр города»
- 2 - Территориальный комитет «Снежнянский»
- 3 - Территориальный комитет «Черёмушки»
- 4 - Территориальный комитет «Новый Донбасс»
- 5 - Территориальный комитет «Степной»
- 6 - Территориальный комитет «Миусский»
- 7 - Территориальный комитет «Западный»
- 8 - Территориальный комитет «Ремовский»

5.6. Досвід соціальної підтримки населення у Закарпатті

У Закарпатті ось уже п'ять років успішно працює благодійний фонд Центр сільськогосподарського консультування «Terra Dei», виконавчим директором якого є Олександр Омельченко. Його співробітники займаються потрібною і благородною справою: крім консультування місцевих фермерів і керівників сільськогосподарських підприємств по всьому спектру агробізнесу, вони на залучені кошти, в межах «тепличного» проекту «Зелений дім» власними силами виготовляють і зводять для незаможних – багатодітних сільських жителів сучасні стандартні теплиці площею 400 кв. м і висотою 4,5 метра, що називається, «під ключ», надаючи їм при цьому ще й насіння овочевих культур, а також послуги агронома.

Але найголовніше – за все це селяни розраховуються не відразу, а протягом трьох років, починаючи з другого року: грошима, заробленими на продажу вирощених овочів. Причому, ніяких додаткових відсотків з них не стягується. Отримані ж кошти працівники Центру направляють на будівництво нових теплиць. На сьогоднішній день їх зведено вже в регіоні **понад сімдесяти**.

Фермери Йосип та Ірина **Варна** проживають в селі Яноші Берегівського району Закарпатської області. Обидва за професією – агрономи. Раніше працювали в місцевому колгоспі, а коли його скасували, взяли в оренду 5 га землі і стали вирощувати пшеницю і кукурудзу. Спочатку справи йшли добре, проте настав момент, коли різко подорожчала солярка, а також оренда сільськогосподарської техніки – фермерство стало збитковим і тому від нього довелося відмовитися. До того часу в родині подружжя підросло вже троє дітей. Роботи в селі не було.

Одного разу Ірина Михайлівна прочитала в місцевій газеті замітку про проект «Зелений дім», навесні подала заяву, а вже до листопада у дворі у подружжя стояла теплиця. Звели її за 5 робочих днів «під ключ», не взявши за це ні копійки – піднесли, немов на «блюдечку». Забезпечили і насінням томата, а також субстратом. До речі, було це в 2008 році, але до цих пір в селі так і не з'явилося настільки ж просторих і високих теплиць, як у подружжя Варна, оскільки подібне задоволення – занадто дороге для місцевих жителів.

Для багатодітної сім'ї нова теплиця стала основним джерелом доходу: вирощуючи і продаючи овочі, подружжя поправило фінансове становище. З'явилася можливість утримувати корову, теля, бичка, козу, кількох свиней. Коштів вистачило навіть на оплату навчання старшої дочки за кордоном.

Звичайно, увесь цей час доводилося трудитися, як кажуть, у поті чола. Особливо Ірині, оскільки Йосипу вдалося влаштуватися на роботу, тому він допомагав дружині, лише коли бував вільний.

«Спочатку ми вирощували тільки один гібрид, голландська – в подовженому обороті», – згадує Ірина. «Проте, будучи за фахом агрономом, знаю, що приблизно кожні 5 років треба міняти і гібрид, і ґрунт. І, дійсно, рослини з часом стали хворіти, а врожаї, відповідно, падати. Тоді ми

звернулися до Олександра Омельченка з проханням підшукати для нас насіння інших якісних томатів. І в кінці 2011 року отримали від нього відразу п'ять пакетів з насінням гібридів.

Правда, подібні у нас на селі не вирощували, але тим не менше ми вирішили ризикнути і обробляти їх відразу на половині площі теплиці, довірившись рекомендаціям Олександра Андрійовича. Розсаду висадили 10 квітня наступного року. Перший урожай зібрали 20 червня, і плоди знімали практично до 1 листопада. Причому росли гібриди в непростих умовах: теплиця не опалюється, крапельний полив відсутній. Та й погода особливо не балувала – спека стояла страшна: температура в теплиці піднімалася часом до 40 градусів. І, тим не менше, навіть у таку спеку у рослин зав'язувалися плоди, не випадало кисті. Гідно показали себе практично всі гібриди і продавалися успішно. Значну їх частину, до речі, придбали місцеві ресторани і готелі, яких у нашому регіоні достатньо.

Інша родина учасників проекту «Зелений дім» проживає також у Берегівському районі, але тільки в селі Четфалва. Багатодітні подружжя Адальберт і Габрієлла Молнар утримують поросят, курей, а на 1,5 га відкритого ґрунту вирощують пшеницю і кукурудзу. До недавнього часу росли ще й огірки, але після підключення до проекту зеленцями займаються вже в теплиці.

Про «Зелений дім» фермери дізналися від родича, якому вже звели теплицю працівники Центру «Terra Dei». Вони також написали заяву, надали інші необхідні документи, в тому числі і рекомендацію від місцевого священика, і все це влітку 2010 року переправили Олександру Омельченко. А вже восени стандартна теплиця стояла і у них.

Питання, що будуть вирощувати, не виникало – звичайно, огірки, оскільки досвід по їх вирощуванню вже був. Та й з гібридами вирішили не експериментувати – вирощувати, як і раніше, голландські, в один оборот.

Одного разу той же самий родич похвалився: встановив, мовляв, котел біля теплиці, почав опалювати її, внаслідок – вийшов на ринок з огірками на пару місяців раніше колишнього і добре заробив.

«Загорілися» опаленням і подружжя Молнар. Однак коштував заводський диво-котел дуже дорого – близько 9 тисяч доларів. І знову на допомогу фермерській сім'ї прийшли співробітники Центру, які запропонували виготовити та змонтувати систему опалення теплиці мало не втричі дешевше. Роботи закінчили швидко. Котел вийшов зручним, перш за все тим, що може працювати на будь-якому паливі – аж до сміття. До того ж його потужності цілком вистачало ще й для опалення двоповерхового будинку. Інша справа, що взимку доводилося о кожних 5:00 підкидати паливо в котел, проте подружжя сподівалися, що ранній урожай окупить витрати сповна. Так воно, власне, і вийшло.

До того ж, опалювальна теплиця дозволила фермерам Молнар з минулого року почати вирощувати огірки вже в два обороти.

«І перший же врожай нас порадував», – розповідає Адальберт Адальбертович. «На початку лютого ми висадили розсаду, а вже 26 березня, значно раніше сусідів, вийшли на оптові ринки в містах Мукачево та Виноградovo, вдало реалізувавши зеленці. Урожай збирали практично до кінця червня. З серпня ж по жовтень включно вирощували огірки у другому обороті. Яюсь від знайомих ми дізналися, що в Росії є компанія, що виробляє якісне насіння овочевих культур, адаптовані для нашого клімату. І коли її представник з'явився в нашому регіоні, попросили у нього через Олександра Омельченка насіння гібридів огірка для сортовипробування.

У 2012 році вже почали вирощувати частину з них: розраховуємо на гарний врожай і вдалу його реалізацію. Якщо справи підуть успішно, то візьмемо на випробування ще й насіння томатів – рано чи пізно, але культуру все одно доведеться міняти. А може бути, будемо вирощувати ці культури паралельно – площі вистачить, оскільки найближчим часом збираємося замовити в рамках проекту ще одну таку ж теплицю.

Втім, є в цьому проекті і, так би мовити, колективний учасник – **Будинок милосердя «Добрий самаритянин»**. Або, якщо простіше, – приватний дитячий будинок. Розташований він у селі Велика Добронь Ужгородського району. Заснований був у 1993 році Управлінням Закарпатської реформатської церкви і голландським благодійним фондом «Допомога Східній Європі», а ще через три роки, після закінчення будівництва, переданий дітям. Спочатку в ньому знайшли притулок 26 інвалідів, в основному тяжкохворі, але пізніше сюди стали приймати і просто тих, хто залишився без батьків.

Заклад це, без жодного перебільшення, унікальний: на території в 9,5 га розкинулося невелике містечко, де проживає в даний час 69 дітей-сиріт віком від 4 до 25 років, яким створено всі умови для повнокровного життя – навчання, роботи і відпочинку. Починали з «нуля»: крім житлового корпусу нічого більше не було. Зате сьогодні тут є парк для ігор, футбольний майданчик, басейн, ставок для ловлі риби та катання на човнах, пристосований і для дітей-інвалідів. Працюють стоматологічний, фізіологічний кабінети, власна пекарня, де випікають 8 видів хліба і 12 видів тістечок. Втім, все побудоване за ці роки можна перерахувувати довго.

Предметом же особливої гордості Будинку милосердя є присадибне господарство, яке не тільки годує колектив, але й дозволяє заробити непогані гроші за рахунок продажу сільгосппродуктів. Для дитячого будинку це життєво необхідно, оскільки фондом він фінансується лише на третину.

І саме тому тут розмістили таке велике господарство. Однієї тільки великої рогатої худоби налічується 28 голів, 14 з яких – дійні корови. А ще містяться близько 70 свиней, до 100 курей, 20 качок, двох коней, власну пасіку, з якої отримують до тонни меду на рік. Є і власний машино-тракторний парк, а також два автобуси. Будинок милосердя має у своєму розпорядженні також 26 гектарів відкритого ґрунту, на яких вирощують

соняшник – його отримують до 8 тон на рік, пшеницю, виноград, деякі інші культури. Є й власний сад, що займає 1,8 га.

Ну і, звичайно, вирощують різні овочі, як у відкритому ґрунті, так і в теплицях, яких тут вісім – по 4 сотки кожна. У них ростять редис, капусту, в тому числі і кольорову, огірки, томати, цибулю, перець, а також ранні квіти – тюльпани, які реалізують в переддень Міжнародного жіночого дня.

Власними силами виробляють молочні продукти: сметану, сир, кефір, хлібобулочні вироби, частину з яких продають на місцевому ринку, для чого відкрили власну палатку, а також повидло, різні соки. Словом, продуктами себе дитячий будинок забезпечує практично повністю.

А позаторік Олександр Омельченко передав сюди насіння гібриду ранньої капусти «Нахальонок», який вирощували як в теплиці, так і у відкритому ґрунті на площі 10 соток.

«Капуста нам дуже сподобалася», – розповідає Василь Катко, беззмінний директор Будинку милосердя «Добрий самаритянин», колишній мічман і педагог за покликанням. «Причому, урожай був настільки високий, що його вистачило і для вихованців, і на продаж», – продовжує Василь Федорович. «У середині травня ми реалізували вирощене в теплиці, а приблизно через місяць те, що отримали з відкритого ґрунту. Качани вийшли міцні, красиві, тому розпродали все досить швидко. Люди брали і на салат, і на голубці – одне з найбільш улюблених страв місцевих жителів».

Торік завершився перший п'ятирічний етап роботи «тепличного» проекту «Зелений дім». «Ми підготували документи на його продовження ще на кілька років, – каже виконавчий директор Центру «Terra Dei» Олександр Омельченко. – Наскільки конкретно – визначимось пізніше. Думаю, що фінансування нам продовжать, оскільки на сьогоднішній день у нас знаходиться близько 45 заяв з проханням надати теплиці, а це роботи, як мінімум, на три роки, оскільки кожен рік ми в змозі реально встановлювати від 10 до 15 теплиць.

Минулі 5 років нашої діяльності показали, що в проекті є «невиправні» мінуси. Наприклад, підбір сім'ї, якій надається теплиця. Ніхто не знає заздалегідь – чи поверне вона гроші за неї? Була у нас одна працююча сім'я, де виховувалося п'ятеро дітей. Але незабаром дві дочки і син завели власні сім'ї, хоча жити залишилися на одному подвір'ї. Іншими словами, в будинку з'явилося відразу 4 господаря, і виникло питання – хто конкретно буде повертати борг? Тому, розробляючи статут нашого проекту, ми врахували, що приблизно 10 % сімей, з різних причин, буде ухилятися від повернення грошей за отримані теплиці. У цьому випадку доведеться їх забирати назад – подібна процедура також передбачена. Існує і ще один ризик в «тепличному» проекті – погода, яка в сільському господарстві грає важливу роль.

Узяти, приміром, минулий рік: на тепличні огірки спочатку була хороша ціна, але потім вона різко впала – унаслідок раннього тепла, оскільки дозріли огірки у відкритому ґрунті».

За словами Олександра Омельченка, на наступному етапі в проєкті відбудуться зміни – з урахуванням досвіду, набутого за перші п'ять років. З'ясувалося, наприклад, що найбільш слабкою ланкою у сімей, що беруть участь у ньому, є відсутність міцних знань з агротехнічним питань.

«Саме тому ми й збираємося ще тісніше співпрацювати з великими насіннєвими компаніями, – продовжує Олександр Андрійович. – Причому розраховуємо не тільки на використання насіння овочевих культур, але й на можливість вчитися у їхніх фахівців технології вирощування гібридів. З цією метою ми вже закупили і роздали учасникам проєкту 20 комп'ютерів. Надалі збираємося забезпечити ними всіх інших наших партнерів, щоб за допомогою техніки вони могли спілкуватися напругу не тільки між собою, але й з фахівцями тієї ж компанії.

У наших краях існує приказка: «Чому, мовляв, такий бідний – та тому, що дурень, а чому дурень – та тому, що такий бідний». Вивести ж з подібного замкнутого кола багатодітні сім'ї нашого регіону ми розраховуємо наступним чином. За допомогою голландських грошей, на які існує наш фонд, збираємося зробити наших селян багатшими, а за допомогою фахівців насіннєвих компаній – розумнішими в агрономічних питаннях.

Сьогодні співробітники Центру опрацьовують питання про створення для багатодітних фермерських родин одного-двох кооперативів, як, наприклад, у Польщі, де в подібних організаціях платять мінімальну зарплату директору, бухгалтеру, а також за оренду офісу. Оскільки держава подібну діяльність Центру не підтримує, а витрати доводиться нести великі – на бензин, навчання, зарплату та інше. Так от, в цьому випадку кілька відсотків від обороту можна було б повертати на розрахунковий рахунок кооперативу – на ці гроші він би й існував.

5.7. Досвід територіальної громади міста Миколаєва

У місті Миколаєві станом на 01.07.2013 зареєстровано 29 ОСНів, з них 7 мікрорайонних, 1 вуличний, 2 квартальних, 19 будинкових. З 2007 року в місті реалізується Програма розвитку ОСНів на відповідний період, в якій закладена підтримка діяльності комітетів у сферах благоустрою та охорони навколишнього природного середовища, соціально-культурної роботи серед населення, громадської безпеки, контролю за якістю житлово-комунальних послуг, що надаються громадянам, які проживають у житлових будинках на території діяльності ОСНу, та за якістю проведених у зазначених житлових будинках ремонтних робіт.

Головним розпорядником коштів Програми визначено департамент ЖКГ Миколаївської міської ради, оскільки основні завдання, що вирішують ОСНі міста – це питання сфери ЖКГ та благоустрою.

У 2009 році, вперше в історії Миколаєва, на реалізацію Програми розвитку ОСНів з міського бюджету було виділено та витрачено 300 тис. грн.

На виконання завдань Програми в місті щорічно проводиться конкурс проектів для ОСНів «Шанс для реалізації ідей». Зокрема, в 2013 році пріоритетами конкурсу визначено:

- впровадження енергозберігаючих технологій;
- вирішення питань благоустрою територій діяльності ОСН (у тому числі озеленення);
- ремонт основних конструктивних елементів будівель та інженерних комунікацій.

Під час реалізації Конкурсу проектів ОСН додатково залучають до 20% додаткових коштів жителів територій ОСН та спонсорів.

У листопаді 2006 року в місті Миколаєві шляхом об'єднання управлінь праці і соціального захисту населення районів міста були створені міські департаменти праці та соціального захисту населення і міський територіальний центр соціального обслуговування незахищених верств населення.

Співробітники департаменту вирішують питання соціального захисту населення – від призначення субсидій і компенсацій до здійснення догляду за самотніми громадянами похилого віку та інші.

Протягом 2007-2011 років з міського бюджету була надана фінансова підтримка міській раді ветеранів, міській спілці воїнів-інтернаціоналістів, районним громадським організаціям інвалідів на загальну суму 1,8 млн грн.

Відповідно до Типового положення про територіальний центр, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 № 1417, в місті створено міський Територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян. Затверджено Положення про територіальний центр, перелік соціальних послуг та його структура.

На соціальне обслуговування (надання соціальних послуг) в територіальному центрі мають право:

- громадяни похилого віку, інваліди, хворі (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більш як чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги, визнані такими в порядку, затвердженому МОЗ;
- громадяни, які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, стихійним лихом, катастрофою (і мають на своєму утриманні неповнолітніх дітей, дітей-інвалідів, осіб похилого віку, інвалідів), якщо середньомісячний сукупний дохід їх сімей нижчий, ніж прожитковий мінімум для сім'ї.

Територіальний центр здійснює свою діяльність на принципах адресності та індивідуального підходу, доступності та відкритості, добровільного вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг, гуманності, комплексності, максимальної ефективності використання бюджетних та

позабюджетних коштів, законності, соціальної справедливості, забезпечення конфіденційності, дотримання стандартів якості, відповідальності за дотримання етичних і правових норм.

Основними завданнями міського терцентру є забезпечення якісного соціального обслуговування (надання соціальних послуг) на безоплатній та платній основі громадянам:

- похилого віку, інвалідам, дітям-інвалідам, хворим (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більш як чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги, визнані такими в порядку, затвердженому МОЗ;

- які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, стихійним лихом, катастрофою (і мають на своєму утриманні неповнолітніх дітей, дітей-інвалідів, осіб похилого віку, інвалідів), якщо середньомісячний сукупний дохід їх сімей нижчий ніж прожитковий мінімум для сім'ї, здійснення заходів по виконанню міських соціальних програм.

Терцентр тісно співпрацює з бюджетними установами та громадськими організаціями міста, у тому числі з громадськими організаціями інвалідів, зокрема:

- Ленінською районною організацією інвалідів Союзу організацій інвалідів України;

- Корабельною районною організацією інвалідів Союзу організацій інвалідів України;

- обласною організацією «Союз Чорнобиль Україна»;

- Миколаївською міською організацією Товариства Червоного Хреста України;

- Миколаївським обласним центром фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт»;

- Миколаївським міським громадським фізкультурно-оздоровчим клубом інвалідів «Вікторія»;

- відділенням Всеукраїнської благодійної організації «Турбота про літніх в Україні» в місті Миколаєві;

- Центральною бібліотекою ім. М.Л. Кропивницького;

- Миколаївською обласною організацією Українського товариства сліпих;

- Миколаївською обласною організацією Українського товариства глухих;

- міським центром інвалідів «Сприяння»;

- обласним клубом інвалідів «Кают-кампанія незламних»;

- Миколаївським обласним осередком Всеукраїнської асоціації працездатних інвалідів;

- Миколаївською спілкою інвалідів «Альтернатива»;
- міським центром трудової реабілітації інвалідів «Ковчег»;
- Миколаївським обласним об'єднанням інвалідів «Злагода»;
- Миколаївською міською громадською організацією «Спілка ініціативних працездатних інвалідів»;
- організацією інвалідів «Турбота міста Миколаєва»;
- територіальним підрозділом «Союзу організацій інвалідів України» та ін.

У м. Миколаєві міськрадою в рамках виконання делегованих повноважень у сфері соціального захисту прийнято та реалізуються наступні **програми**:

• **Програма „Репродуктивне здоров'я населення м. Миколаєва на період з 2009 по 2015 роки** (<http://www.gorsovet.mk.ua/health/reproductive.ua>). У цій Програмі форм участі громадськості у вирішенні соціальних проблем, окреслених Програмою, не виявлено.

• **Міська Комплексна програма “Соціальний захист” на 2007-2011 роки** (<http://ngik.gorsovet.mk.ua/ru/showdoc/?doc=2806>). В цій Програмі передбачена участь громадських організацій у вирішенні наступних завдань:

✓ покращення інформування соціально незахищених категорій громадян про види соціальних послуг та допомоги, на які вони мають право;

✓ проведення обстеження тих громадян похилого віку, інвалідів, які не обслуговуються міським територіальним центром, але потребують постійного догляду;

✓ підтримка діяльності громадських організацій, діяльність яких відповідає цілям державної політики, розширює можливості вирішення проблем ветеранів та молоді, сприяє підтримці рівноваги у суспільстві, прискорює вирішення соціальних проблем;

✓ вирішення проблеми зайнятості працездатного населення можливе через систему конкретних заходів, спрямованих на працевлаштування населення і захист їх від безробіття. Система орієнтована на створення нових робочих місць, а також умов для надання соціальної допомоги працездатним громадянам (проведення міських та районних ярмарок професій, робочих місць для випускників шкіл і ПТУ);

✓ сприяння створенню робочих місць для інвалідів, у тому числі створення підприємств та творчих об'єднань інвалідів;

✓ проведення масових благодійних заходів для надання всілякої допомоги інвалідам та малозабезпеченим громадянам міста.

• **Міська Програма вирішення проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2008-2011 роки** (<http://ngik.gorsovet.mk.ua/ru/showdoc/?doc=10700>).

Передбачена участь громадських організацій у вирішенні наступних завдань:

- ✓ Фінансова підтримка громадських організацій у:
 - забезпеченні сприятливих умов для діяльності організацій інвалідів районів міста Миколаєва Союзу організацій інвалідів України;
 - наданні всебічної допомоги інвалідам продуктами харчування, одягом, грошима за рахунок коштів міського бюджету, спонсорських надходжень;
 - наданні благодійної допомоги гостропотребуючим її інвалідам, особам з психічними захворюваннями та розумовою відсталістю.
- ✓ Продовження практики погодження з громадськими організаціями інвалідів проектів програм, що стосуються інтересів інвалідів. Залучати їх до участі у відповідних заходах.
- ✓ Проведення масових заходів для надання допомоги інвалідам міста.
- ✓ Організація тематичних вечорів, "круглих столів" та виставок художньої творчості, присвячених Міжнародному дню інвалідів, із залученням до участі в них осіб з обмеженими фізичними можливостями.
- ✓ Сприяння розвитку творчих здібностей дітей та молоді з розумовою відсталістю шляхом проведення конкурсів творчих робіт, фестивалів «Повір у себе» тощо.
- ✓ У рамках проекту "Ти не один у світі" продовжити пільговий режим бібліотечного обслуговування, психологічну підтримку дітей-інвалідів та їх батьків за допомогою інноваційних форм міжособистісного спілкування: "листів побажань", створення рекомендаційних списків літератури тощо.
- ✓ Організація концертів для людей з обмеженими фізичними можливостями, а також залучення їх безпосередньо до культурно-мистецьких заходів, оглядів, конкурсів та фестивалів з різних жанрів самодіяльної творчості.
- ✓ Організація проведення міських спортивних змагань серед осіб з обмеженими фізичними можливостями.
- Програма зайнятості населення м. Миколаєва на 2010-2011 роки (<http://ngik.gorsoviet.mk.ua/ru/showdoc/?doc=14957>).

Передбачено участь громадських організацій у вирішенні наступних завдань:

- ✓ Забезпечення взаємодії навчальних закладів та роботодавців щодо створення шкільних факультативних груп, запровадження програм по ознайомленню з актуальними професіями на ринку праці та підготовки спеціалістів на замовлення роботодавців.
- ✓ Забезпечення проведення інформаційної роботи з роботодавцями щодо підвищення рівня зайнятості населення шляхом укомплектування вільних робочих місць, створення робочих місць з належними умовами, гідною оплатою праці.

✓ Проведення разом з роботодавцями та профспілками моніторинг обсягів вивільнення на підприємствах, установах, організаціях міста з метою застосування превентивних заходів для вивільнюваних працівників для їх адаптації до умов ринку праці та запобігання безробіттю.

✓ Вживання заходів щодо запобігання масовим вивільненням працівників з підприємств, установ, організацій міста; повідомлення органам влади про можливі ризики в цій сфері з пропозиціями щодо їх розв'язання.

✓ Проведення системної роботи з роботодавцями щодо отримання від них повної, достовірної інформації про вакансії, створені робочі місця, умови праці, обов'язкові та бажані вимоги до претендентів.

✓ Створення умов для розширення мережі підприємств малого та середнього бізнесу, надання допомоги підприємцям-початківцям в освоєнні основ ринкової економіки та підприємництва, розробці бізнес-планів, реєстрації їх як суб'єктів підприємницької діяльності та обов'язковості укладення трудових договорів з найманими працівниками тощо.

5.8. Досвід територіальної громади міста Макіївки Донецької області

Відповідно до статті 14 Закону України «Про органи самоорганізації населення» ці органи можуть надавати соціальну допомогу населенню, зокрема, організовувати допомогу громадянам похилого віку, інвалідам, сім'ям загиблих воїнів, партизанів та військовослужбовців, малозабезпеченим сім'ям, а також самотнім громадянам, дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, вносити пропозиції з цих питань до органів місцевого самоврядування.

Яку соціальну допомогу надають органи самоорганізації населення Макіївки громадянам, що проживають на території їхньої діяльності?

У місті на даний момент існує 2 203 ОСНів, у тому числі 79 комітетів житлових масивів і мікрорайонів, з яких 75 – з правом юридичної особи, 278 квартальних, 378 вуличних і 1 468 будинкових. У більшості випадків на території житлових масивів, де існує ОСН як юридична особа, до його складу входять керівники вуличних, квартальних або будинкових комітетів. Таким чином, краще влаштовано взаємодію з населенням і на засідання комітетів потрапляють найважливіші питання, у тому числі соціальні.

Які ж соціальні послуги надаються ОСНами міста Макіївки? Консультативні, благодійні, організація і проведення суспільно значущих заходів.

З консультативних послуг, насамперед, надається первинна правова допомога. Наприклад, в ОСН «Велике Осипенко» звернувся громадянин з проханням посприяти йому у наданні допомоги літній громадянці, залишеної опікунами на голодну смерть. Насамперед комітетом була організована комісія для складання акту соціально-побутових умов, з'ясувалося, що опікуни оформили договір довічного утримання за даної громадянкою, незаконно заволоділи її майном і спокійно чекали, поки ця громадянка помре, щоб продати її житло.

Члени ОСНу звернулися до органів МВС, прокуратури району за допомогою по відновленню прав даної громадянки. І до нотаріуса, який укладав даний договір, щодо видачі його копії, тому що старий був загублений.

Процес тривав близько семи місяців. Весь цей час дана літня жінка проживала у сусідів і так прикипіла до них душою, що в результаті цієї історії був розірваний старий договір і складений новий договір з тими людьми, які дійсно про неї дбали.

Також в цьому напрямку постійно проводяться прийоми громадян, на яких роз'яснюються їх права, надається допомога у складанні звернень у відповідні інстанції, а в потрібних випадках складаються звернення і від комітету. В цьому випадку реалізується представницька функція ОСНу.

Благодійна допомога надається в кожному комітеті по-різному. Ось кілька прикладів. ОСН другого мікрорайону взяв під свою опіку громадську організацію «Джерельце», до якої входять батьки дітей-інвалідів з відхиленнями у роботі опорно-рухового апарату. Голова ОСНу Людмила Садова, за сумісництвом депутат міської ради, постійно лобіює інтереси даної громадської організації в усіх інстанціях. Таким чином, в організації вже є приміщення, в приміщенні проводиться ремонт і діткам є вже де розвиватися. Постійно проводиться збір іграшок.

ОСН мікрорайону «Сонячний» домовився з однією перукарнею про безкоштовні послуги для малозабезпечених жителів мікрорайону. Голова або секретар комітету виписує направлення на послуги жителям і ті у свою чергу отримують безкоштовно послуги в перукарні.

Також в рамках соціального партнерства підприємці району збирають продуктові набори для ветеранів та малозабезпечених людей, а потім передають до комітету для розподілу. У деяких випадках їм дають адреси сімей та підприємці самі розвозять набори.

ОСН селища Холодна балка співпрацює з громадською організацією «Потік» і регулярно возить дітей селища безкоштовно поплавати в басейн. Таких прикладів в місті чимало. То тут то там ОСНи взаємодіють з громадськими організаціями, установами соціальної сфери, клубами і театром юного глядача, музеєм міста і т.д.

Величезний пласт роботи виконується з опіки над знедоленими людьми похилого віку та ветеранами Великої Вітчизняної війни. Їм допомагають купувати продукти харчування, заготовляють дрова на зиму, в місцях, де використовуються печі та твердопаливні котли для опалення і приготування їжі. Допомагають у підготовці документів для оформлення в районний територіальний центр соціальних послуг.

Постійно проводяться спільні рейди з працівниками відділу сім'ї та молоді в сім'ї, які належать до зони ризику (батьки – алкоголіки або є особами, що звільнилися з місць позбавлення волі) і встановлюють над ними громадський контроль.

Комітети, якщо в них на території знаходяться школи або кімнати школяра, проводять з ними спільні заходи.

Останньою великою акцією, в якій брали участь усі без винятку ОСН міста, організованої громадською організацією «Жіноча рада міста Макіївки», є збір коштів на придбання лампи фототерапії для відділення реанімації недоношених дітей. В даний момент лампа вже придбана і встановлена у відділенні. І життя малюків рятуються завдяки ОСНам міста Макіївки та небайдужих громадян.

Для розвитку та покращення роботи ОСНів міста в серпні 2013 був створений ОСНами, що є юридичними особами, і зареєстрований органами юстиції Громадська спілка «Макіївське об'єднання розвитку самоорганізації», керівником якого обрано голову ОСН «Велике Осипенко» Сергія Кареліна.

Більше інформації про роботу ОСНів м. Макіївки можна знайти за посиланням: <http://www.makeyevka.dn.ua/ru/menu-ru/executive-committee/self-organization/organization-3.html>

5.9. Досвід територіальної громади міста Львова

Самопоміч як втілення певної ідеології з'явилася в Галичині ще сто років тому. Тоді люди об'єднувалися у спілки, аби разом вести господарство, боротися з владними заборонами.

Одним з таких об'єднань було товариство «Краєвий Союз ревізійний», який цю ідею самоорганізації людей втілював у газету «Самопоміч», що виходила у 1909 – 1914 рр. як додаток до журналу «Економіст». Їхнє гасло: «В єдності – сила!».

Згодом цією ідеологією перейнялися у США українські емігранти, які й створили у Нью-Йорку у 1947 р. подібну організацію. Цікаво, що й досі у США діють кредитні спілки з однойменною назвою, ініційовані тими ж вихідцями з України. Львівська же «Самопоміч», заснована у жовтні 2004 року нинішнім міським головою Львова Андрієм Садовим, стала унікальним прикладом самоорганізації мешканців міста.

Зараз відділом соціальних програм «Самопоміч» виконується **20 цільових програм**: «Соціальна довідка», «Довідка дитячого дозвілля», «Психологічна консультація», «Арт-терапевтичні заняття», «Подаруймо тепло», «Ярмарок професій», «Соціальне репетиторство», «Соціальна англійська», «Тижні здоров'я», «Розвиткові школи: Школа формування особистості, Школа щасливих батьків, Школа мистецтва бути жінкою, Школа лідерства», «Форум майбутніх матусь», «Світло в оселі», «Ярмарок здоров'я», «Тиждень сім'ї», «Тиждень доступних мов», «Ярмарок дитячих талантів», «Ярмарок літніх можливостей», «Навчальна програма для сімей «Дізнайтесь, як», «Школа розвитку для учнів», «Стажування і волонтерство». Коротко:

1. Соціальна довідка

У кожного завжди виникають потреби у вирішенні певних життєвих ситуацій. Як оформити свій соціальний статус? Як отримати державну допо-

могу і чи маємо ми на неї право? Куди звернутись із своєю проблемою? Із цими та багатьма іншими питаннями львів'яни мають змогу звернутись до ГО «Самопоміч», де у 2013 році створено службу соціальної довідки.

2. Довідка дитячого дозвілля

Кожна дитина має свої захоплення та здібності, які потрібно розвивати. Для когось це спорт, танці, для інших – малювання, ліплення, вишивання. У Львові для дітей є всі можливості, щоб розвивати їх таланти! Проте часто батьки не знають, куди та на який гурток можна влаштувати дитину. Телефонна довідка дитячого дозвілля за – простий спосіб наповнити дозвілля дитини з користю.

Метою проекту є допомогти батькам знайти гурток, який цікавить їхнє чадо, надати інформацію про адресу та телефон дитячої установи.

3. Психологічна консультація

Не можете віднайти внутрішньої гармонії? Вийти із конфліктної ситуації? Не розуміють близькі та друзі? Хочете поговорити про свої почуття, потрібно щоб Вас вислухали і почули? Ваша ситуація не поодинокі! Є люди, які завдяки своїм знанням та досвіду зможуть допомогти вирішити те, що турбує саме Вас.

Щоденно, крім вихідних, у «Самопоміч» діє безкоштовна психологічна консультація, де працюють психологи та психотерапевти. Проект відбувається спільно із Українською Спілкою Психотерапевтів. Консультація триває в середньому 45 хв. – 1 год. і може бути одноразова, або ж повторюватися декілька разів, залежно від індивідуальних потреб.

4. Арт-терапевтичні заняття

Арт-терапевтичні зустрічі стартували 2013 року. Зустрічі відбуваються у груповій формі, дотримуючись правила конфіденційності. Метою арт-терапевтичних зустрічей є самовираження, розширення особистого досвіду, самопізнання, внутрішня інтеграція особистості з зовнішньою реальністю. Малюючи, займаючись ліпленням, ви ніби отримуєте закодоване послання від самого себе. В арт-терапії спонтанне малювання і ліплення є різновидом діяльності уяви, а не проявом художнього таланту.

5. Подаруймо тепло

3 жовтня 2012 року ГО «Самопоміч» відвідує вихованців шкіл – інтернатів в рамках проекту «Подаруймо тепло». Метою цього проекту є розкриття дитячих талантів та соціалізація сиріт в суспільстві. Запрошуються усі, хто готовий дарувати тепло дітям, які його потребують, взяти участь у проекті та стати волонтером добрих справ.

У вересні розпочинаються навчання-підготовка волонтерів до проекту за участі провідних дитячих психологів Львова, а уже з жовтня об'єднання «Самопоміч» активно «дарує тепло» дітям з інтернатів. Адже творити добро просто!

6. Ярмарок професій

У житті кожного є момент, коли необхідно прийняти для себе одне з найважливіших рішень – вибрати професію. Адже від того, наскільки правильно зроблено вибір професії, залежить суспільна цінність людини, її місце серед людей, задоволеність професійною діяльністю, фізичне і психологічне здоров'я і, нарешті, радість і щастя. Ярмарок професій – це унікальний проект об'єднання «Самопоміч», який пропонує старшокласникам обрати професію до душі. Мета ярмарку – допомога старшокласникам зробити власний вибір професії, взявши участь у майстер-класах, обговореннях та можливості відчувати себе в ролі обраної професії після ярмарку.

У Ярмарку беруть участь представники різноманітних видів професій (медицина, право, кулінарія, журналістика, психологія, програмування і т.д.), які розказують старшокласникам про особливості кожної з них. Старшокласники мають нагоду поспілкуватись з професіоналами віч-на-віч, поставити свої запитання і, зрозуміти для себе, що їм більше до вподоби. Також представники університетів Львова, розповідають старшокласникам, про факультети, умови вступу до них, які можливості вони можуть отримати. Кожен з учасників отримує безкоштовний флаєр із корисною інформацією про обрану професію, а саме: де навчатися і які предмети потрібно здавати при вступі у виш.

7. Соціальне репетиторство

Проект «Соціальне репетиторство» стартував 2011 року і традиційно проводиться з листопада по травень протягом навчального року. Діти з інтернатів також хочуть кращого майбутнього. В цьому переконані працівники об'єднання «Самопоміч», що тісно співпрацюють із львівськими сиротинцями. Однак, як можна отримати якісну освіту дитині з інтернату? Лише, якщо репетитори працюють безкоштовно. І з проектом «Соціальне репетиторство» дитячі мрії на успішне майбутнє стають реальністю.

Метою проекту є підготовка одинадцятикласників з львівських шкіл-інтернатів до зовнішнього незалежного оцінювання. Не менш важливим завданням є показати цим дітям, що вони можуть самостійно досягти успіху в житті, лише доклавши зусиль. Своїм прикладом репетитори показують дітям, що існують люди доброзичливі, безкорисливі, що є своєрідним терапевтичним ефектом. Соціальним репетитором може стати будь-яка людина, яка володіє знаннями з певного предмету, що представлений на зовнішньому незалежному оцінюванні, починаючи від студентів і закінчуючи пенсіонерами.

8. Соціальна англійська

У лютому 2013 року відбулась презентація нового соціального проекту від «Самопоміч», що дав змогу дітям вивчати англійську без додаткових фінансових витрат. У першому етапі проекту діти із малозабезпечених, в тому числі і багатодітних львівських сімей, відвідували безкоштовні уроки з

англійської мови. Подальші етапи проекту реалізуються відповідно до кількості дітей у групах.

Програма навчань складається із двохмісячного курсу занять, що відбуваються двічі на тиждень. Групи формуються на основі віку та рівня знань учнів.

Вирізняє цей проект серед подібних ідея колообігу добра. З 2013 року кожен учасник розвиткових проектів від «Самопоміч», в тому числі і батьки дітей, що приймають участь в проекті «Соціальна англійська», отримуватиме «Сертифікат добрих справ». Людина із Сертифікатом автоматично долучається до участі в проектах «Подаруймо тепло» та «Світло в оселі».

9. Тижні здоров'я

Об'єднання «Самопоміч» спільно з департаментом Львівської міської ради «Адміністрація міського голови», соціологічною агенцією «Фама», Львівським національним медичним університетом ім. Данила Галицького та управлінням освіти реалізували проект «Здоров'я твоєї дитини». Шляхом анкетування було опитано 40 тисяч львів'ян на предмет здоров'я їхніх дітей. Опитування дозволило виявити реальний стан здоров'я львівських школярів та визначити перелік найбільш поширених захворювань серед учнів. Завершенням проекту стало проведення профілактичних тижнів здоров'я.

Будь-яке захворювання краще попередити, ніж лікувати. Саме тому об'єднанням «Самопоміч» протягом 2012-2013 рр. було проведено 6 тижнів здоров'я: «Тиждень здорового зору», «Тиждень здорових зубів», «Тиждень здорового хребта», «Тиждень здорового шлунку», «Ні алергії», «Тиждень психологічного здоров'я».

Мета тижнів – привернення уваги до проблем із здоров'ям, популяризація простих правил піклування та профілактики захворювань у школярів. «Самопоміч» спільно із лікарями розробили низку буклетів, які містять корисні поради та контакти лікарняних відділень, куди можна безкоштовно звернутись з метою лікування чи діагностики.

10. Розвиткові школи:

• Школа формування особистості

Впродовж проекту всі учасники мають можливість безкоштовно прослухати 8 авторських тренінгів, присвячених життю людини – починаючи від народження та закінчуючи зрілістю.

Нова розвиткова програма включає в себе такі теми:

1 зустріч: Людина до народження.

2 зустріч: Від народження до 3-річного віку.

3 зустріч: Від 3 років до школи. Це час чудес та перших спогадів.

4 зустріч: Молодша школа. Це вік першого досвіду спілкування, першого досвіду дружби, конкуренції, конфлікту.

5 зустріч: Перехідний період. Як вчинити? Залишитися дитиною в тілі дорослого, або вже стати дорослим в тілі дитини?

6 зустріч: Юність. Перша любов – як перший подих майбутніх відносин.

7 зустріч: Зрілість. Перші усвідомлення досягнутого у створенні себе: в освіті, у творчості, в кар'єрі, у взаємовідносинах, у сім'ї.

8 зустріч: Плани на майбутнє. Щоб чогось досягти, потрібно знати, до чого саме прагнеш. Мрії і цілі наповнюють наше життя сенсом, натхненням і життєвою силою. Справжня цінність життя людини – це втілення цих мрій та цілей.

• **Школа щасливих батьків**

«Школа щасливих батьків» - унікальний проект від ГО «Самопоміч», що має на меті допомогти майбутнім батькам спланувати вагітність, появу і виховання дитини та ознайомити їх зі всіма підводними каменями батьківства.

Тренерами Школи виступили: викладач Школи сім'ї УГКЦ, психолог гештальт-терапевт, педіатр, лікар-лактолог, перинатальний (сімейний) психолог та директор Репетиторського Центру.

Під час занять відбулись обговорення побудови стосунків у парі, підготовки жінки та чоловіка до вагітності та правильного виховання успішних дітей. По закінченні програми учасники отримали сертифікати «Щасливої сім'ї» та за бажанням змогли безкоштовно пройти медичне обстеження і здати аналіз на ВІЛ/СНІД.

• **Школа мистецтва бути жінкою**

Жіночність одним дається легко, а іншим, навпаки, доводиться довго і вперто працювати над собою. Для усіх жінок, які хочуть залишатись неповторними, красивими та успішними проводилась психологічно-розвиткова школа – «Мистецтво бути жінкою».

Це тренінгова психологічна програма, розрахована на 6 занять, на яких розглядаються психологічні соціальні та гендерні аспекти жіночності. Учасниці мають змогу освоїти такі теми, як: «Мистецтво жіночності», «Як надихнути чоловіка допомогти мені», «Жіноча мудрість: стратегії і ключі до серця чоловіка», «Чоловіки і догляд за дітьми» та інші.

• **Школа лідерства**

У безкоштовному навчальному проекті від «Самопоміч» молоді люди навчились керувати страхом в екстремальних ситуаціях. А також дізнались, як ставити цілі в житті, як побудувати кар'єру, як управляти грошима та багато іншого.

Молодих львів'ян навчали фінансової грамотності, розстановці пріоритетів та тайм-менеджменту – тих речей, яких не навчають в університеті. Професійні тренери абсолютно безкоштовно розповіли, як сформувати цілі у житті і досягати їх, як будувати кар'єру та використовувати різку критику з

користю для себе. По завершенню, випускники отримали сертифікати та підтримку у розвитку власних проєктів, а кращих з них запросили у школу тренерів, де їх готували стати наступними керівниками розвиткових шкіл.

11. Форум майбутніх матусь

Як народити здорову дитину, які речі необхідно знати вагітним та як не вигоріти у материнстві – на всі ці запитання відповідали спеціалісти – педіатри, дитячі стоматологи, лактологи та психологи на першому Форумі майбутніх матусь 2 липня. Форум відвідало понад 80 львівських матусь.

Материнство – серйозний крок в житті жінки. Більшість живуть у світі стереотипів, уникаючи материнства та сприймаючи його, як щось страшне та занадто невідоме. Аби полегшити життя молодим матусям, «Самопоміч» спільно із родинним центром «ЛяляДо-ЛяляПо» провели у Львові потужний навчальний курс – «Форум майбутніх матусь».

12. Світло в оселі

Одинокі старенькі мешканці Львова через свій вік та стан здоров'я потребують сторонньої допомоги. Для них дуже потрібна людська підтримка, щира розмова та допомога по дому. Розуміючи це, об'єднання «Самопоміч» організовує передвеликодню та передріздвяну акцію «Світло в оселі». Волонтери допомагають потребуючим львів'янам підготуватися до свят – прибирають в оселі та дарують святкову атмосферу. Окрім чистої оселі самотні отримують щире увагу молоді і відчуття свята.

За минулий рік в рамках акції «Світло в оселі» було прибрано понад 200 помешкань старших немічних львів'ян. В акції взяло участь близько 100 волонтерів.

13. Ярмарок здоров'я

Кожного року, 7 квітня, львів'яни святкують міжнародний День здоров'я. У цей день об'єднання «Самопоміч» організовує Ярмарок здоров'я. Львів'яни мають змогу дізнатися про можливості піклування за своїм здоров'ям та здоров'ям своєї сім'ї щодня. На Ярмарку здоров'я львів'яни дізнаються про прості правила, як поєднати самореалізацію і піклування про здоров'я. В рамках Ярмарку здоров'я можна отримати корисні консультації від представників сфери корисного харчування, спорту, здорового сну та психології, взяти участь у майстер-класах та конкурсах. Окрім того, кожен бажаючий має можливість спробувати корисну їжу, приготовану під час майстер-класів, зайнятися спортом просто на вулиці та безкоштовно отримати консультацію психолога.

14. Тиждень сім'ї

Чи можна проводити час зі своєю сім'єю весело, цікаво, а головне – корисно? Об'єднання «Самопоміч» пропонує присвятити цілий тиждень сім'ї, щоб переконатись: альтернатива телевізору та кухні є! Слоган проєкту: «Час приділити увагу своїй сім'ї». Вперше «Тиждень сім'ї» провели навесні 2011

року. Захід присвячений Міжнародному тижню сім'ї і відбувається щороку у травні.

Мета заходу – показати львів'янам цінність сімейних зв'язків; зацентрувати на тому, що час зі своєю родиною можна проводити із користю, а головне – із задоволенням. В рамках «Тижня сім'ї» львів'янам пропонують безкоштовно відвідати фітнес-клуби, музеї, лекції у поліклініках, тренінги із практичної психології тощо. Основний акцент спрямований на заходи чи події, які можна відвідати усією родиною. У 2012 році захід відвідали понад 600 львів'ян.

15. Тиждень доступних мов

В рамках Тижня доступних мов з 21 по 25 травня 2012 р. півтисячі львів'ян від 2 до 77 років відвідали безкоштовні заняття з іноземних мов у 22 мовних школах міста. Більше півтисячі спраглих до знань львів'ян відвідали курси вивчення іноземної мови. Такий проект промоції вивчення іноземних мов серед львів'ян реалізовувався вперше. Наймолодший учасник мав 2 роки, а найстарший – 77 років. Найбільше зареєструвалося молоді, віком від 16 до 22 років.

До участі в Тижні доступних мов зголосилось 22 мовні агенції. Здебільшого, львів'яни надали перевагу безкоштовному заняттю з англійської мови (понад 70 %), а також німецькій, польській, іспанській, італійській та французькій мові. Окрім цього, львів'яни реєструвалися і на безліч інших мов, зокрема, на угорську, японську, португальську, голландську, арабську, шведську тощо.

Завдяки проекту львів'яни мали змогу зробити перший крок до початку довготривалого процесу вивчення іноземної мови, а також обрати для цього мовну школу, що буде оптимальною по якості викладання.

16. Ярмарок дитячих талантів

Ярмарок дитячих талантів є закриттям проекту «Подаруймо тепло», що знову стартуватиме у Львові з вересня. Це унікальний шанс для дітей взяти участь у конкурсах, відвідати творчі майстер-класи, заспівати у караоке та просто провести час разом з усією сім'єю. Впродовж цілого тижня безкоштовні лекції, екскурсії, консультації юристів, психологів, дієтологів та фітнес-інструкторів, походи у театр та кіно та багато іншого для сімейного дозвілля.

Під час ярмарку презентували виставку робіт дітей із 4 львівських інтернатів. Для дітей проводяться майстер-класи з аплікацій, оригамі та боді-арту. А батьки, віддавши свою дитину на якийсь із конкурсів, змогли отримати консультацію кваліфікованого юриста або психолога. Закривав ярмарок виступ молодіжного гурту «Одне ціле».

17. Ярмарок літніх можливостей

Ярмарок літніх можливостей – це єдиний у Львові ярмарок дитячого дозвілля, який показує батькам усю різноманітність для їхніх дітей у літній

період. Безпосередньо на ярмарку батьки мають можливість записати своїх дітей у мовні школи, корисні гуртки, спортивні секції, які знаходяться неподалік від дому.

Мета події – звернути увагу батьків на корисне дозвілля, яке може мати їхня дитина влітку та надати батькам і дітям чудову альтернативу проведенню літніх канікул перед телевізором чи комп'ютером.

Ярмарок літніх можливостей, започаткований 2010 року, щорічно відбувається в останні дні весни – перші дні літа.

18. Навчальна програма для сімей "Дізнайтесь, як"

Розвиткові тренінги, що допоможуть покращити стосунки у сім'ї та з друзями, майстер-класи, що навчають «керувати» своїми фінансами та семінари, які мотивують досягати більшого від життя. Усе це доступно разом із навчальною програмою «Дізнайтесь, як», яка стартувала восени 2011 року і відбувається щосені та щовесни, впродовж 3-х місяців.

Мета заходу: спільне проведення часу для усієї сім'ї, корисні знання та розвиток у зручний для сімей час. А найголовніше – виховати успішні родини, допомогти вийти їм за рамки буднів.

19. Школа розвитку для учнів

Час ставати успішними! Лідерство та самомотивація, мистецтво спілкування та фінансова грамотність – усе це та багато іншого у навчальному проекті «Школи розвитку для молоді» від об'єднання «Самопоміч». Слоган проекту – «Час ставати успішним!».

Проект започаткований у вересні 2011 року. Мета Школи розвитку – дати можливість молодим людям прослухати курс розвиткових тренінгів, які наблизять їх до цілей, допоможуть знайти себе і дізнатися, як досягнути успіху.

20. Стажування і волонтерство

Ти хочеш реалізувати свої ідеї і не знаєш як? Тобі для роботи потрібен досвід, якого немає? Громадське об'єднання «Самопоміч» запрошує на волонтерство і стажування. Організація прагне допомогти в саморозвитку усім та запрошує до себе на такі напрямки, як: журналістика, психологія, право, соціальна робота, дизайн, інноваційні технології. Даємо унікальний шанс здобути безцінний досвід та можливість змінити своє життя і реалізувати свої власні амбіції. Тут можна набути досвіду у галузях, що є необхідними, і зробити вибір майбутньої професії.

Волонтери та стажувальники отримують навички роботи в команді, в організації заходів, досвід в проектній роботі, вчать управляти своїм часом та досягати цілей. В результаті є можливість отримати рекомендації, характеристики для майбутніх роботодавців, різних міжнародних програм, а також можливість потрапити у молодий та динамічний колектив «Самопоміч».

В заходах «Самопомочі» бере участь більше 200 волонтерів. Справжнім волонтером можна бути лише тоді, коли сам бачиш, як реалізується проект, над яким працюєш, коли з тобою над ним працюють люди, які не обманюють, не присвоюють грошей і не приписують собі добрих справ. Заодно волонтери отримують унікальний досвід роботи в тій галузі, яка їм цікава, а для подальших роботодавців, особливо, в міжнародних компаніях, – це хороша рекомендація.

5.10. Досвід територіальної громади міста Бердянська Запорізької області

У місті Бердянську активно працюють 13 комітетів мікрорайонів і 35 вуличних комітетів, які максимально охоплюють всю територію міста, кожен мікрорайон і об'єднують жителів для вирішення проблем окремо взятого мікрорайону та їхньої участі у громадському житті міста.

З 2001 року по теперішній час накопичено багатий досвід роботи ОСНів Бердянська, які завоювали довіру жителів і стають дедалі вагомішою і авторитетнішою силою в системі місцевого самоврядування, значущою ланкою в житті міста.

Комітети мікрорайонів працюють в тісному зв'язку з виконавчою владою, депутатами міської ради, вуличними комітетами, дільничними інспекторами міліції, Центрами громадських ініціатив.

Дієвим механізмом координації взаємин між міською владою, ОСНами та мешканцями територіальної громади Бердянська з 2006 року є консультативно-дорадчі органи при міському голові, а саме: Громадська рада голів вуличних комітетів та Координаційна рада голів комітетів мікрорайонів.

В умовах демократизації управлінських процесів в усіх сферах суспільного життя міста в 2013 році затверджені:

- Положення про Громадську раду голів вуличних комітетів (рішення виконавчого комітету міської ради від 12.09.2013 № 57);
- Положення про Координаційну раду голів комітетів мікрорайонів (рішення виконавчого комітету міської ради від 12.09.2013 № 58).

За 12 років роботи ОСНи у м. Бердянську визначили коло соціальних проблем, характерних для кожного окремо взятого мікрорайону, обумовленого географічним розташуванням з прив'язкою до соціальних установ.

Так, у мікрорайоні «Азмол» комітет мікрорайону тісно співпрацює з КУ «Бердянська загальноосвітня школа-інтернат» Запорізької обласної ради, надаючи вихованцям на Новорічні та Різдвяні свята солодкі подарунки та м'які іграшки. Велику увагу комітет мікрорайону приділяє роботі з ветеранською організацією ПрАТ «Азмол»: привітання з пам'ятними датами, ювілеями, залучення до участі в загальноміських заходах і заходах мікрорайону.

Комітет мікрорайону «Нагірна частина міста», де територіально проживає велика кількість постраждалих на ЧАЕС, свою роботу в соціальному

напрямі будує на контактах з міською громадською організацій «Союз-Чорнобиль». Значимо, що в цьому мікрорайоні встановлено пам'ятник ліквідаторам ЧАЕС. Об'єднують жителів даного мікрорайону пам'ятні дати: 26 квітня – День Чорнобильської трагедії та 14 грудня – День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, в які традиційно проводяться спільні мітинги-зустрічі.

Комітет мікрорайону «Округ № 32» приділяє особливу увагу роботі з незахищеними верствами населення, а саме: малозабезпеченими сім'ями, людьми з обмеженими можливостями, дітьми з важкою долею, дітьми-інвалідами, залучаючи для цього усі можливі ресурси. Так, спільно з американським Центром «Євангеліє» було проведено свято в мікрорайоні «День Доброти» з врученням усім присутнім дітям подарунків, солодких призів та частувань. Комітет мікрорайону тісно співпрацює з підлітковим клубом «Сучасник», територіально розташованим в даному районі, регулярно проводячи різні благодійні акції: «Подаруй посмішку світу!», «Повинні сміятися діти!», «Ширше коло».

Для кинутих дітей у пологовому будинку силами небайдужих мешканців району були зібрані і передані засоби гігієни. Комітет мікрорайону об'єднав підлітків у русі «Команда мого двору», який здійснює шефську допомогу над ветеранськими організаціями, а також надає її самотнім літнім людям. З метою виховання молодого здорового покоління комітет співпрацює з молодіжним рухом «Бердянськ – Street Workout», проводячи масові фізкультурні заходи в кожному дворі мікрорайону.

Комітет мікрорайону «Скловолокно» спрямовує свої зусилля на роботу з Комунальною установою «Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Бердянської міської ради в питаннях надання допомоги дітям-інвалідам; ветеранської організацією заводу «Скловолокно».

Комітет мікрорайону «Ліски» багато уваги приділяє наданню допомоги Всеукраїнському навчально-культурному центру психологічної підтримки, соціальної, професійної та трудової реабілітації інвалідів «Академія ремесел»: замовлення, поширення виробів традиційних народних промислів, створених руками молоді з обмеженими можливостями.

Основними напрямками роботи комітету мікрорайону «Центр міста» є надання підтримки учасникам Великої Вітчизняної війни, дітям-інвалідам, людям похилого віку. Заступник голови комітету мікрорайону є головою громадської організації «Батьківщина» («Родина»), яка об'єднує дітей-інвалідів не тільки мікрорайону, а й усього міста (56 дітей-інвалідів), для яких проводяться різні заходи: благодійні ранки, конкурси кращого малюнка по різних тематик (спільно з дитячою художньою школою), що проводяться до Дня захисту дітей, Дня матері.

Приділяється увага учасникам Великої Вітчизняної війни, проводяться акції з вшанування ветеранів: «Вклонімося великим тим рокам!», «Мелодії весни», «Спасибі за Перемогу!». Організуються польові кухні, зустрічі старшого покоління і молоді (на базі музеїв історії міста). Користуються

популярністю фото-вернісажі «Міські квіти». Розвиваючи творчі здібності молоді (мистецтво фотографії) і приносячи радість ветеранам, які отримують фото на згадку.

За підтримки Бердянської Єпархії традиційно проводяться свята Масляної, Великодня для дітей-інвалідів та дітей з малозабезпечених сімей.

Вуличні комітети – первинна ланка місцевого самоврядування, що обслуговують більше 40 тисяч населення приватного сектору міста. Виконуючи повноваження з ведення обліку громадян, голови вуличних комітетів створюють інформаційну базу соціально незахищених категорій населення своїх ділянок: ветеранів, інвалідів, одиноких.

У тісній співпраці з Центрами громадських ініціатив, Управлінням праці та соціального захисту населення, допомагають даним категоріям вирішити свої соціальні проблеми: оформлення субсидій, ремонт житла, надання матеріальної допомоги, визначення (за зверненням жителів) в Бердянський геріатричний пансіонат ветеранів, обслуговуватися соціальними працівниками КУ «Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» Бердянської міської ради.

Неодноразово голови вуличних комітетів виявляли і надавали допомогу людям без певного місця проживання у відновленні документів, у визначенні на тимчасове проживання в зимовий період у благодійній організації «Релігійна Місія Римо-Католицької Церкви» «Caritas - Spes - Berdyansk», організації благодійних виїзних обідів Бердянської міської організації товариства Червоного Хреста.

Всі ОСН міста взаємодіють з навчальними, позашкільними закладами при проведенні заходів з надання адресної допомоги вдома ветеранам, людям літнього віку, дітям-інвалідам до Дня Перемоги, Дня літньої людини, Дня міста, Дня інваліда, взаємодіючи з ветеранськими організаціями та Управлінням праці та соціального захисту населення міської ради.

Вся робота у мікрорайонах проводиться завдяки взаємодії з виконавчою владою і допомозі фахівців Центрів громадських ініціатив, роботу яких координує відділ організаційної роботи та внутрішньої політики виконавчого комітету Бердянської міської ради.

6. АНАЛІЗ ПІДСУМКІВ ЕКСПЕРТНО-СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ МІСТА ОДЕСИ)

Відповідно до завдань проекту і з метою виявлення експертної думки представників надавачів та споживачів різних видів соціальної допомоги стосовно якості та організації надання соціальної допомоги експерти провели у серпні 2013 року в місті Одесі комплексне **експертно-соціологічне дослідження** – з одного боку – серед працівників міської системи соціальної допомоги та соціальних працівників недержавних організацій, що надають соціальну допомогу, як представників **надавачів** соціальної допомоги, з іншого – серед членів ветеранських, громадських організацій, ОСНів, які представляють інтереси **отримувачів** цієї допомоги.

Загалом було опитано **265 осіб**, з яких **128** або **48,3%** представляли інтереси надавачів, а **137** або **51,7%** – інтереси отримувачів соціальної допомоги. Форми листів опитування наведені відповідно у **додатках 1 / 2** до цих Методичних рекомендацій.

Розробники обох опитувальників намагалися зблизити там, де це було можливо, зміст запитань представникам надавачів та отримувачів соціальної допомоги щодо оцінки якості самих соціальних послуг та організації їхнього надання, аби мати можливість порівняти думку обох категорій учасників опитування на одні й ті самі питання.

В експертів, які оцінювали якість та організацію соціальної допомоги з позиції **отримувачів** соціальних послуг, в ході дослідження були виявлені думки стосовно того:

- якою мірою їх задовольняє якість та організація надання соціальних послуг у цілому та окремо кожного з основних видів послуг;
- чи доводилося їм часто опитаним скаржитися на незадовільну якість соціальних послуг, кому були адресовані ці скарги і якою мірою вони були задоволені;
- наскільки, на їх думку, існує в місті співпраця між громадськими структурами і соціальними службами у сфері надання основних видів соціальної допомоги;
- чи доводилося опитуваним особисто брати участь у підготовці та прийнятті рішень і розпоряджень міської влади щодо поліпшення якості надання соціальних послуг і який був результат цієї участі;
- якою мірою отримувачі соціальної допомоги інформовані про існуючі можливості їх участі у поліпшенні системи надання соціальних послуг;
- який вплив справляють жителі міста на все, що стосується діяльності місцевої влади з виявлення та вирішення соціальних проблем одеситів, зокрема у сфері надання соціальної допомоги;
- що могло би поліпшити ситуацію у сфері надання соціальної допомоги в місті, зокрема, на основі громадського контролю та покращення співпраці громадських структур з соціальними службами.

В експертів, які оцінювали якість та організацію соціальної допомоги з позиції **надавачів** соціальних послуг, в ході дослідження були виявлені думки стосовно того:

- як вони оцінюють якість та організацію надання соціальних послуг потребу-ючим їх людям соціальними службами міста у цілому та по кожному виду допомоги, зокрема, наявність чітких правил, простоту оформлення, кваліфікацію персоналу;
- наскільки адресно та соціально справедливо надаються в місті матеріальна та інші види соціальної допомоги;
- звідки жителі міста отримують інформацію про роботу органів місцевої влади щодо вирішення питань соціальної допомоги?
- чи зверталися опитані до вищестоящего керівництва з пропозиціями щодо поліпшення якості надання соціальної допомоги і яка була реакція на ці пропозиції;
- чи існує співпраця між соціальними службами міста і громадськими структурами у сфері надання соціальної допомоги і яких видів соціальної допомоги це стосується;
- який вплив справляють самі одержувачі соціальної допомоги на ефективність роботи соціальних служб;
- які заходи треба вжити, щоб покращити в місті якість надання соціальної допомоги.

При опитуванні експертів з'ясовувалися також дані про їхній вік, стать, соціальний статус та середній сукупний дохід сім'ї, а у соціальних працівників з'ясовувався також стаж роботи у сфері соціальної допомоги.

Так, серед опитаних 207 осіб або **78,1%** – жінки та 58 або **21,9%** – чоловіки.

Матеріальне становище учасників опитування характеризують такі дані: середньодушовий дохід у сім'ї в сумі менше 800 грн мають **4,5%** опитаних, дохід у межах 800–1500 грн в місяць виявлено у **41,5%** опитаних; **38,5%** оцінюють свій середньодушовий дохід у межах від 1 500 до 3 000 грн на місяць, а **15,5%** мають середньодушовий дохід у сім'ї вищий за 3 000 грн на місяць.

Більшість з числа опитаних соціальних працівників (**57,8%**) працює у системі соціальної допомоги більше 5 років, причому 39% з них має стаж цієї роботи більше 10 років. Майже третина фахівців (**28,9%**) професійно займається соціальною допомогою менше 3 років, що може свідчити про те, що процес омолодження працівників цієї сфери триває.

Результати опитування представників отримувачів та надавачів соціальної допомоги виглядають таким чином.

У цілому **якістю** соціальних послуг, що надаються в місті пенсіонерам, ветеранам, інвалідам, малозабезпеченим сім'ям та іншим категоріям

соціально уразливих верств населення, повністю і значною мірою задоволені усього **23,0%**, тобто менше чверті опитаних, у той час, як задоволені незначною мірою і зовсім не задоволені станом справ у цій сфері **77,0%** опитаних. На жаль, така у цілому негативна оцінка опитаних суперечить оцінці експертів, які проводили своє дослідження напередодні цього опитування і достатньо позитивно оцінюють якість та організацію надання соціальної допомоги у місті в реальних умовах сьогодення і на тлі інших міст.

Певною несподіванкою для дослідників виявилось те, що у даному питанні думки отримувачів та надавачів соціальної допомоги майже співпали.

При оцінці якості кожного конкретного виду соціальної допомоги найбільше **високих** оцінок серед дев'яти основних видів соціальної допомоги, які розглядалися у цьому дослідженні, а саме: одноразова матеріальна допомога, регулярні цільові виплати, медико-соціальна допомога, соціальний догляд на дому та в стаціонарних установах, юридична допомога, соціально-побутова допомога, інформаційно-культурна підтримка, сприяння активному довголіттю та сприяння працевлаштуванню і зайнятості – отримала якість інформаційно-культурної підтримки уразливих верств населення (**12,0%** опитаних) та регулярні цільові виплати (**11,7%**). Але щодо останнього виду допомоги значно вище оцінили саме її надавачі (**16,4%**), аніж отримувачі (**7,3%**).

Аналогічні розбіжності у високих оцінках соціальної допомоги мають місце між її надавачами і отримувачами стосовно соціального догляду на дому (**10,2%** проти **2,9%**) та медико-соціальної допомоги (**8,6%** проти **1,5%**). Але при цьому варто визнати, що високими оцінками рівень якості усіх видів соціальної допомоги оцінило небагато (лише менше десятої частини) опитаних.

Значно більше при відповіді на це запитання виявилось задовільних та низьких оцінок по кожному з видів соціальної допомоги. І тут також оцінки надавачів у більшості випадків значно відрізняються від оцінок отримувачів цієї допомоги.

Оцінкою «**задовільно**» найбільша кількість опитаних (**46,8%**) оцінили якість соціального догляду на дому та в стаціонарних установах. Хоча всередині цієї сумарної оцінки має місце достатньо велика розбіжність між оцінками представників надавачів цього виду допомоги (**61,0%**) та її отримувачів (**33,5%**).

Ще більший розрив у задовільних оцінках надавачів та отримувачів виявився стосовно одноразової матеріальної допомоги, яка загалом оцінена як «задовільна» **43,8%** опитаних, але при цьому такої оцінки дотримуються **61,7%** опитаних представників надавачів та вдвічі менше (**27,0%**) отримувачів цього виду допомоги.

Найбільш однастайними були опитані у своїх **низьких** оцінках якості різних видів соціальної допомоги. «Лідерами» низьких оцінок виявилися такі два види соціальної допомоги, як сприяння активному довголіттю та

сприяння працевлаштуванню і зайнятості (**74,3%** та **73,2%**). Причому перший з цих двох видів соціальної допомоги негативно оцінила рекордна кількість опитаних отримувачів – **81,0%**.

Найменшу кількість негативних оцінок серед усіх видів соціальної допомоги (**45,3%**) отримав соціальний догляд на дому та в стаціонарних установах.

Стосовно оцінки **організації** надання кожного з видів послуг, зокрема, наявності чітких правил, простоти оформлення, уважності персоналу тощо, думка опитаних виглядає таким чином.

Оцінкою «добре» найбільше опитаних (**25,7%**) оцінило організацію регулярних цільових виплат, причому так високо оцінили цей вид допомоги **41,4%** надавачів і лише **10,9%**, тобто у чотири рази менше представників її отримувачів. Розбіжність у високих в оцінках близького за характером виду допомоги – одноразової матеріальної допомоги – ще значніша: оцінкою «добре» цей вид цінили **36,0%** опитаних представників надавачів і лише **5,1%** представників отримувачів.

Як «**терпиму**» більшість опитаних оцінили організацію медико-соціальної допомоги (**42,6%**).

А ось оцінкою «**нікуди не годиться**» більшість опитаних знов оцінило неналежну організацію таких двох видів соціальної допомоги, як сприяння активному довголіттю та сприяння працевлаштуванню і зайнятості (**68,7%** та **64,5%**).

І знов найменше негативних оцінок отримала організація соціального догляду на дому та в стаціонарних установах (**39,2%**). Хоча тут знов спостерігається істотна розбіжність в оцінках представників надавачів (**19,5%**) та отримувачів цього виду соціальної допомоги (**57,6%**).

А ось на запитання, наскільки адресно, на погляд представників надавачів соціальної допомоги, надається у нашому місті одноразова матеріальна допомога, **23,5%** опитаних вважають, що її отримують саме ті особи кому вона найбільше необхідна, **32,0%** впевнені, що цю допомогу отримують не самі нужденні, а **44,5%** представників надавачів соціальної допомоги вважають, що саме ті, хто найбільшою мірою її потребує, взагалі залишаються без допомоги.

В умовах наявних зовнішніх та внутрішніх проблем життєздатність та перспективи удосконалення системи соціальної допомоги значною мірою залежать від готовності як споживачів, так і самих надавачів соціальної допомоги, критично оцінюючи її стан, самим намагатися позитивно **вплинути** на покращення цієї сфери.

Для з'ясування потенціалу **творчої активності** громадських лідерів і керівних працівників системи соціальної допомоги та здатності цієї системи до сприйняття позитивної ініціативи «знизу» учасникам опитування було задано декілька запитань щодо їхніх звернень до керівництва різних рівнів з пропозиціями щодо усунення існуючих недоліків.

В ході опитування з'ясувалося, що більшості опитаних представників **отримувачів** соціальної допомоги, а саме **51,8%** з них, протягом минулого року доводилося скаржитися на незадовільну якість наданих соціальних послуг. Причому більше половини з них це доводилося робити більше одного разу: 1-3 рази зверталися **24,8%** опитаних, 4-10 разів – **21,9%** і навіть більше 10 раз звернулося **5,1%** опитаних представників отримувачів соціальної допомоги. Звернення **52,1%** тих, хто звертався, були індивідуальними, решта – груповими.

Щодо інстанцій, куди зверталися опитані представники отримувачів соціальної допомоги, то переважають звернення до депутатів міської ради (**47,9%**), а також в райадміністрацію (**40,8%**) та до міської ради (**38,0%**).

Важливим є характер реакції на вказані звернення. З'ясувалося, що скарга опитаних була задоволена повністю у **15,5%** випадках, задоволена частково – у **26,8%**, по суті не задоволена, а отримана відписка – у **63,2%** випадках і, нарешті, скарга не була задоволена і взагалі не отримано відповіді – у **8,5%** випадках.

Що стосується опитування представників **надавачів** соціальної допомоги на предмет їхніх звернень до різних інстанцій зі скаргами та пропозиціями, з'ясувалося, що **35,2%** опитаних зверталися в різні інстанції. Найчастіше ці звернення направлялися до керівництва терцентрів (**57,8%**) та до Департаменту соціальної політики і праці Одеської міської ради (**42,2%**).

З усіх цих звернень, за даними опитування, **53,3%** пропозицій були прийняті і враховані у роботі, у **35,6%** випадків пропозиції були тільки взяті до відома, а у **11,1%** – пропозиції взагалі не були прийняті до уваги.

У процесі опитування з'ясовувалася думка представників як надавачів, так і отримувачів соціальної допомоги, що могло би поліпшити ситуацію з наданням соціальної допомоги в нашому місті. При цьому було запропоновано декілька варіантів відповідей і залишено можливість надати власні пропозиції.

За результатами виявлено, що пріоритетним напрямком поліпшення ситуації у сфері соціальної допомоги в місті вважається **розвиток співпраці** соціальних служб та громадських структур в наданні послуг у сфері соціальної допомоги, а також підтримка місцевою владою громадських структур і передача їм максимального обсягу повноважень і ресурсів з надання соціальної допомоги. Так вважають **50,9%** усіх опитаних, причому цієї думки дотримуються **63,3%** представників надавачів соцдопомоги і **39,4%** її отримувачів.

Достатньо високий рейтинг серед пропозицій отримало **посилення контролю** з боку громадськості за роботою соціальних служб, що надають соціальні послуги. Цю пропозицію підтримало **47,5%** опитаних, причому серед них **62,0%** представників отримувачів соціальної допомоги і **32,0%** її надавачів.

Підвищення активності самих соціально незахищених громадян з метою розвитку соціальної взаємодопомоги вважають перспективним

32,1% опитаних, що також можна вважати достатньо високим рейтингом цього напрямку модернізації системи, враховуючи, що більшість з отримувачів соціальної допомоги є людьми похилого віку, інвалідами і не завжди у змозі проявляти активність.

Серед **індивідуальних пропозицій** опитаних щодо поліпшення ситуації у сфері соціальної допомоги можна відмітити такі: частіше перевіряти стан соціального захисту населення; розвивати соціальну взаємодопомогу; підвищити інформаційно-культурну підтримку людей похилого віку; зменшити бюрократичні процедури при призначенні та наданні соціальної допомоги; бути більш уважнішими до літніх людей.

Враховуючи велике значення взаємодії між собою усіх суб'єктів, хто хоче і може надати соціальну допомогу потребуючим її мешканцям, що підтверджує і думка учасників опитування, які вважають цей напрямок пріоритетним для покращення стану справ у цій сфері, в ході анкетування приділено значну увагу з'ясуванню питання, **чи існує реальна співпраця** між громадськими структурами і службами міської ради у сфері надання соціальної допомоги.

Те, що така взаємодія існує реально і відбувається активно вважають **12,5%** опитаних, причому серед них такої думки дотримується майже в двічі більше представників надавачів соціальної допомоги, аніж її отримувачів.

Те, що згадана взаємодія носить епізодичний характер, вважають **33,2%** опитаних і тут розбіжностей у двох груп опитаних майже немає. Найбільша же кількість опитаних, а саме **39,6%** вважають, що ця взаємодія носить формальний характер, і тут теж думки представників надавачів і отримувачів соціальної допомоги співпали. А ось що такої взаємодії взагалі немає, вважає **14,7%** опитаних, причому представники отримувачів допомоги у цьому більш впевнені аніж представники надавачів соціальної допомоги (**19,0%** проти **10,2%**).

Крім загального, опитані оцінили рівень взаємодії по кожному із досліджуваних видів соціальної допомоги. Виявилось, що на думку більш половини (**50,9%**) учасників опитування, найбільш продуктивна і активна взаємодія зараз відбувається у сфері надання одноразової матеріальної допомоги. Мабуть, опитані пригадали активну і регулярну роботу піклувальних рад при міському департаменті соціальної політики та при районних терцентрах.

Найнижчий рівень владно-громадської взаємодії опитані відмітили у сферах сприяння активному доволіттю та сприяння зайнятості й працевлаштуванню – відповідно **15,8%** та **12,5%**, що підтверджує **неналежний** рівень уваги соціальних служб до цих видів соціальної допомоги.

Розглядаючи можливості впливу на стан соціальної допомоги у місті з боку організованої громадськості та самих потенційних отримувачів соціальної допомоги, організатори анкетування з'ясували, якою мірою вони **інформовані** про можливості впливу на систему надання соціальних послуг

та звідки отримують **інформацію** про роботу органів міської влади та соціальних служб.

За даними опитування представників отримувачів соціальної допомоги, достатньою мірою себе інформованими про такі можливості вважають **20,4%**, інформованими недостатньою мірою вважають себе **37,3%** опитаних, а більшість опитаних або **42,3%** взагалі не мають такої інформації.

Найбільш популярним джерелом інформації про роботу соціальних служб в місті **84,9%** опитаних вважають **телебачення**. На другому місці (**66,0%**) – **місцева преса**.

Стосовно можливості **впливу жителів** міста, самих одержувачів соціальної допомоги на ефективність роботи соціальних служб, думка опитуваних виглядає так. **19,2%** опитаних вважають, що цей вплив є значним; **43,0%** вважають, що цей вплив незначний; і **37,8%** вважають, що цього впливу взагалі немає.

На запитання, чи доводилося представникам отримувачів соціальної допомоги особисто брати участь у здійсненні **громадського контролю** за діяльністю соціальних служб відповіді респондентів розподілилися таким чином.

Часто брали участь у здійсненні громадського контролю діяльності органів влади **8,8%** опитаних. Зрідка долучалися до громадського контролю **21,2%** опитаних і решта **70,0%** ніколи не долучалися до процедури громадського контролю. Тобто, можна заключити, що справжнього досвіду і навичок здійснювати громадський контроль у активної громадськості майже немає.

Найбільшу зацікавленість організаторів опитування та самих опитуваних викликало відкрите запитання: **яких заходів** треба вжити, щоб підвищити якість надання соціальних послуг, у тому числі на основі громадського контролю та покращення співпраці громадських структур з соціальними службами.

На це запитання надійшло чимало корисних та цілком слушних пропозицій, які свідчать про реальну зацікавленість більшості опитаних станом справ у цій сфері та їхнім бажанням покращити цей стан. Узагальнені відповіді на вказане відкрите запитання наведено у **додатку** до цього аналізу.

Проведене опитування найбільш інформованих представників надавачів та отримувачів соціальної допомоги показало, що потреба постійного моніторингу стану соціальної допомоги на місцевому рівні та її безперервного удосконалення є вкрай **актуальною**.

Більшість з опитаних учасників дослідження проявили свою зацікавленість у роботі з **модернізації** міської системи соціальної допомоги в напрямку підвищення її адресності, справедливості, соціальної ефективності.

На жаль, у загальних оцінках стану соціальної допомоги в місті преvalюють **негативні оцінки**. «Лідерами» низьких оцінок виявилися такі види соціальної допомоги, як сприяння активному довголіттю та сприяння

працевлаштуванню і зайнятості. Найвищу **позитивну оцінку** отримали регулярні цільові виплати.

Стосовно **адресності** соціальної допомоги, що виділяється з міського бюджету, майже чверть опитаних вважає, що її отримують саме ті особи кому вона найбільше необхідна. Але третина при цьому впевнена, що цю допомогу отримують не самі нужденні, а майже половина представників надавачів соціальної допомоги вважають, що саме ті, хто найбільшою мірою потребує допомоги, залишаються взагалі без неї.

Дослідження підтвердило **неналежний рівень** роботи соціальних служб та місцевих органів влади зі зверненнями **громадян**, більшість з яких не виконуються по суті. Що стосується реагування керівників соціальних служб на звернення їх **працівників** із пропозиціями та зауваженнями стосовно роботи різних ланок системи соціальної допомоги, по більшості з них пропозиції були прийняті і враховані у роботі.

Пріоритетним напрямком поліпшення ситуації у сфері соціальної допомоги в місті опитаними визнано **розвиток співпраці** соціальних служб та громадських структур в наданні послуг у сфері соціальної допомоги, а також підтримка місцевою владою громадських структур і передача їм максимального обсягу повноважень і ресурсів з надання соціальної допомоги.

Достатньо високий рейтинг серед пропозицій отримало **посилення контролю** з боку громадськості за роботою соціальних служб, що надають соціальні послуги, хоча справжнього досвіду і навичок здійснювати громадський контроль у активної громадськості майже немає.

Третина опитаних вважає перспективним **підвищення активності** самих соціально незахищених громадян з метою розвитку соціальної взаємодопомоги. Третина же опитаних вважає, що в місті є взаємодія між громадськими структурами і службами соціальної допомоги. Але рівень цієї співпраці є **неналежним**.

Стосовно можливості **впливу жителів** міста, тобто самих одержувачів соціальної допомоги на ефективність роботи соціальних служб, **одна п'ята** частина опитаних вважають, що цей вплив є значним; **майже половина** – що цей вплив є незначним і **приблизно третина** – що цього впливу взагалі немає.

Результати проведеного опитування представників соціальних служб і громадських організацій **в основному підтвердили** справедливність висновків і пропозицій, зроблених експертами Одеського суспільного інституту соціальних технологій в процесі вивчення стану міської системи соціальної допомоги, доповнили ці висновки суб'єктивними оцінками безпосередніх учасників процесу і ще більше підкреслили необхідність якнайшвидшого **впровадження вироблених рекомендацій**.

Узагальнені відповіді учасників опитування на відкрите запитання:

«Які заходи треба вжити, щоб підвищити в місті якість надання соціальної допомоги?»

Відповіді представників ОТРИМУВАЧІВ соціальної допомоги:

- ☐ Посилити контроль державних служб за соціальними працівниками (14 відп.);
- ☐ Наблизити владу до потреб громади (4 відп.);
- ☐ Збільшити бюджетне фінансування сфери соціальної допомоги (4 відп.);
- ☐ Законодавчо підтримати органи самоорганізації населення (4 відп.);
- ☐ Поліпшити співпрацю соціальних структур із соціальними службами (3 відп.);
- ☐ Підвищити контроль державної влади за якістю соціальних послуг (3 відп.);
- ☐ Дати можливість органам самоорганізації населення брати участь у розвитку громадських структур (2 відп.);
- ☐ Брати громадськості активну участь у всіх сферах (2 відп.);
- ☐ Поліпшити зв'язки з інвалідами Великої Вітчизняної війни;
- ☐ Забезпечити активну участь громадськості;
- ☐ Підвищити зарплату соціальним працівникам;
- ☐ Персональна відповідальність посадових осіб за вчинені діяння і жорсткий контроль за їх діяльністю з боку громадських організацій;
- ☐ Підвищити гласність і поширювати більше інформації;
- ☐ Професійно надавати соціальні послуги для членів громади;
- ☐ Делегувати деякі владні повноваження органам самоорганізації населення;
- ☐ Зменшити бюрократичні процедури;
- ☐ Посилити роль громадських організацій у формуванні та розвитку суспільної свідомості та підвищення рівня самоорганізації;
- ☐ Зменшити кількість контролюючих органів, посилити їх відповідальність і співпрацю між собою;
- ☐ Посилити контроль за наданням послуг;
- ☐ Збільшити участь громадськості;
- ☐ Збільшити прозорість, громадський контроль, щорічні звіти з надання соцпослуг;
- ☐ Розширити діапазон людей, що отримують соціальну допомогу;
- ☐ Відновити видачу хлібних карток, зменшити ціни на медикаменти для інвалідів;

- ☐ Реорганізувати законодавчу базу;
- ☐ Створити комісію з ліквідації всіх комісій.

Відповіді представників НАДАВАЧІВ соціальної допомоги:

- Підвищити заробітну плату соціальним працівникам та збільшити кількість робочих місць (13 відповідей);
- Збільшити бюджетне фінансування та міські цільові програми, внести додаткові соціальні послуги в міську програму (11 відп.);
- Розвивати співробітництво соціальних служб та громадських структур у виявленні нужденних і наданні соціальної допомоги (8 відп.);
- Застосовувати індивідуальний підхід до кожного підопічного та визначення його потреб (5 відп.);
- Передбачити у програмі справедливий розподіл коштів (4 відп.);
- Забезпечити гласність прозорість в роботі соціальних служб (4 відп.);
- Посилити контроль за роботою соціальних служб (3 відп.);
- Створити єдину інформаційну базу і провести моніторинг і визначити категорії людей, які найбільш потребують допомоги (3 відп.);
- Запровадити консультації психологів, психіатрів та інших фахівців (2 відп.);
- Збільшити обсяги допомоги для нужденних (2 відп.);
- Пам'ятати всіх, хто працював, а зараз старі, немічні люди, приділяти їм увагу і допомагати побільше, адже вони цього заслуговують (2 відп.);
- Шукати підприємства, які можуть надавати спонсорську допомогу (2 відп.);
- Спростити оформлення пакету документів для надання допомоги (2 відп.);
- Змусити депутатів виконувати свої передвиборчі обіцянки (2 відп.);
- Взаємодіяти з благодійними організаціями (2 відп.);
- Проводити навчання персоналу;
- Додати програми справедливим соціальним розподілом коштів на поліпшення побутових умов громадян (ремонт побутової техніки, ремонт житла тощо);
- Підвищити пенсії і відмовитися від столових та технічних послуг;
- Налагодити співпрацю з медичними та оздоровчими центрами;
- Глибше вникати в ситуацію людини, що звернулася по допомогу;
- Змінити концепцію надання соціальної допомоги – виходити з реальних потреб людей;

- Обміняти деякі види пільг, що не використовуються усіма жителями, замінити їх адресною допомогою;
- Віддати більше пансіонатів для літніх людей на комунальній формі власності;
- Надавати безкоштовні медичні послуги;
- Найбільш нужденним громадянам надавати соціальну допомогу у більших розмірах;
- Розробляти соціальні програми за участю громадськості;
- Поліпшити матеріальну базу соціальної служби;
- Регулярно відвідувати нужденних і реально їм допомагати;
- Налагодити реальну взаємозв'язок між громадськими організаціями та соціальними службами;
- Залучити засоби масової інформації для інформування населення про роботу громадських організацій;
- Посилити співпрацю з органами самоорганізації населення;
- Організувати більше соціальних структур та взаємодію між ними;
- Зробити роботу соціальної служби більш престижною і більш оплачуваною, залучити до роботи ініціативних, комунікабельних молодих людей, забезпечити їх роботою;
- Збір інформації зробити більш лояльним, коли формально допомогу слід надати, але по факту вона не потрібна, а коли справді необхідна, – немає підстав;
- Підвищити кваліфікацію працівників у соціальній сфері;
- Спільно працювати і запровадити контроль незалежних організацій;
- Підвищити зарплату персоналу соціальних служб, забезпечити сучасною технікою;
- Влада більше повинна звертати уваги на соціальні служби (комп'ютеризація, єдина комп'ютерна система);
- Збільшити зарплату співробітникам, організовувати курси підвищення кваліфікації соціальних працівників;
- Відновити програми які закриті (хлібні картки, побутова техніка, допомога в оплаті опалення);
- Збільшити фінансування соціальної служби у цілому.

7. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Дослідження існуючих в Україні практик участі ОСНів та інших об'єднань громадськості у вирішенні соціальних питань у співпраці із органами влади, аналіз наявного нормативного забезпечення цієї діяльності на національному та на місцевому рівнях показав наступне.

У Конституції та деяких інших чинних актах законодавства декларується участь громадськості у питаннях формування та реалізації соціальної політики, зокрема, у сфері соціальної допомоги та соціального захисту населення. Разом із тим ані закони, ані підзаконні нормативні акти (за деяким виключенням) практично не містять механізмів цієї участі.

Місцеві нормативно-правові акти, ухвалені на обласному, міському та районному в місті рівнях трохи більше орієнтовані на розширення участі організованої громадськості у процесах планування, надання та оцінки ефективності соціальної допомоги. Хоча і вони не забезпечують належного рівня соціального партнерства у спільному вирішенні місцевих проблем органів публічної влади та інституті громадянського суспільства.

Загальною проблемою у досліджуваній сфері, на думку експертів, є недостатня ефективність існуючої у країні системи соціальної допомоги населенню, яка не забезпечує максимально обґрунтоване, справедливе та адресне використання наявних бюджетних ресурсів, слабо стимулює залучення через громадські інституції додаткових небюджетних ресурсів, а також майже не враховує нематеріальні, соціально-психологічні потреби людей похилого віку.

Основними причинами існування вказаної проблеми експерти вважають такі:

- рішення щодо надання соціальної допомоги соціально уразливим категоріям населення приймаються переважно на основі формальних ознак, обумовлених соціальним статусом цих осіб з урахуванням наявності родичів, зобов'язаних їх утримувати, нерідко без ретельного врахування фактичного соціального та сімейного стану вказаних осіб та їх реальних потреб у тих чи інших видах соціальної допомоги;

- наявний обсяг бюджетних ресурсів, які виділяються у вигляді одноразової цільової матеріальної допомоги через відповідні соціальні служби, часто розподіляється серед невеликого кола осіб – без обмеження суми індивідуальної допомоги та без врахування загальної кількості потребуючих цю допомогу; в результаті значні обсяги допомоги отримує досить обмежене коло осіб у той час, коли значна кількість потребуючих її залишається взагалі без допомоги;

- існуюча система соціального захисту і соціальної допомоги майже не враховує, крім фізіологічних, інших потреб та інтересів населення, зокрема, потреб людей похилого віку, інвалідів у спілкуванні, духовній підтримці, професійній, творчій самореалізації тощо;

- рівень нормативної регламентації, обґрунтованості та прозорості основних процедур прийняття рішень щодо надання різних видів соціальної допомоги не завжди забезпечує належну об'єктивність, залишаючись при цьому занадто громіздким, при цьому відсутні стандарти надання різних видів соціальної допомоги;

- до виявлення соціальних потреб та інтересів населення і надання людям соціальної допомоги мало залучаються громадські та благодійні організації, ОСНи, не використовується повною мірою їхній ресурсний та людський потенціал;

- у сфері соціальної допомоги відсутня належна координація діяльності органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади та неурядових організацій, що не дає можливості максимально ефективно і адресно використати наявні бюджетні ресурси разом із додатковими ресурсами з небюджетних джерел;

- майже відсутній системний громадський контроль за наданням соціальних послуг та у цілому – за ефективністю формування та реалізації політики у цій сфері на усіх управлінських рівнях з боку споживачів соціальної допомоги та громадських утворень, які представляють їх інтереси;

- дається взнаки недостатній професійний рівень деяких працівників соціальної сфери, від яких залежить ефективність формування та реалізації політики у сфері соціальної допомоги населенню, а іноді можна констатувати їхню професійну непридатність.

Але проблема недостатньої ефективності владно-громадської взаємодії у сфері надання соціальних послуг обумовлена не тільки і не стільки неготовністю соціальних служб до такої співпраці, скільки низьким організаційним та фаховим рівнем більшості об'єднань громадськості, які діють у сфері соціальної допомоги та соціального захисту населення. І звичайно же вкрай низьким ресурсним забезпеченням інститутів громадянського суспільства соціальної спрямованості.

Усе це вимагає вжиття органами публічної влади, соціальними службами, а також ОСНами та громадськими організаціями комплексних та узгоджених заходів з підвищення ефективності соціальної допомоги нужденним верствам населення, потреба в якій дедалі зростає.

Ці заходи мають бути спрямовані на модернізацію законодавства, вирішення організаційних проблем, розвиток механізмів міжсекторної взаємодії, уточнення психологічних установок як надавачів, так і отримувачів соціальної допомоги, а також істотного підвищення професійного рівня усіх учасників цієї діяльності.

За цих умов, на думку експертів, ані держава в особі вищих органів законодавчої та виконавчої влади, ані місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, як і самі соціальні служби, що надають людям соціальні послуги, самотужки впоратись із численними проблемами у цій сфері **не можуть**.

Через це виникає нагальна потреба у пошуку **механізмів співпраці** органів влади і соціальних служб з громадськими інституціями задля вироблення та реалізації **плану спільних дій** у цій сфері.

Нижче у таблиці 1 наведені конкретні рекомендації щодо удосконалення нормативно-правової бази для розширення участі громадськості в надання соціальної допомоги на усіх стадіях цього процесу.

ДОДАТКИ

Додаток 1

АКТИ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЛОКАЛЬНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ МОДЕРНІЗАЦІЇ (РОЗРОБЦІ)

Назва акту органу чи посадової особи, дата, номер	Короткий зміст поправок до чинного акту, зміст нового акту
1. Акти законодавства	
1.1. Бюджетний кодекс України, затверджений Законом України від 21.06.2001 № 2542-III	Підпункт б) пункту 9 статті 87, де йдеться про видатки на державні програми соціальної допомоги, після слів «щорічна разова грошова допомога ветеранам Великої Вітчизняної війни» доповнити словами: «сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку». Доповнити вказаний пункт 9 новим підпунктом д) такого змісту: «д) державні програми сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку;». Включити сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку до складу обов'язкових видів соціальної допомоги, по яких розраховуються видатки з державного бюджету на підтримку цього контингенту осіб.
1.2. Положення про комунальну установу «Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)», затверджене постановою КМУ від 29.12.2009 № 141	Внести доповнення щодо порядку та форм участі громадських та благодійних організацій, органів самоорганізації населення на стадії виявлення громадян, що потребують соціальної допомоги, включаючи соціальне обслуговування, а також сприяння у наданні соціальної допомоги та громадський контроль – як у процесі надання цієї допомоги, так і при оцінюванні її ефективності.
1.3. Порядок здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів, затверджений постановою КМУ від 29 квітня 2013 р. № 324	1) Критерії діяльності НДО, які допускаються до конкурсу і потім будуть оцінюватись членами конкурсної комісії, слід визначити прямо у постанові, а не залишати на розсуд замовника. 2) В межах територій, де відповідно до Закону «Про засади державної мовної політики» застосовується регіональна мова або мова національної меншини, допустити подавати проекти на конкурс соціального замовлення на цій регіональній мові та мові національних мен-

	шин. 3) Другу частину статті 15 Порядку здійснення соціального замовлення викласти в новій редакції: «Кількість представників від органів публічної влади не повинна перевищувати половини кількості членів конкурсної комісії». 4) Доповнити пункт 16 новою частиною: «Рішення конкурсної комісії приймається більшістю голосів від числа присутніх членів комісії». 5) У п. 32 передбачити можливість закріплення у договорі авансування виконавця в межах коштів, передбачених на фінансування соціальних послуг.
1.4. Наказ Міністерства соціальної політики, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, державної служби статистики України, Національної академії наук України від 08.10.2012 № 629/1105/1059/408/612 «Про затвердження методики комплексної оцінки бідності»	До пункту 1.8.3, який передбачає надання місцевими органами виконавчої влади щоквартальних даних Мінсоцполітики України для комплексного аналізу ситуації з бідністю за показниками соціально-економічного розвитку, внести доповнення щодо надання інформації стосовно розмірів різних видів соціальної допомоги, наданих органами місцевого самоврядування за рахунок місцевих бюджетів.
1.5. Наказ Міністерства соціальної політики, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, державної служби статистики України, Національної академії наук України від 12.03.2013 № 114/242/392/85/85 «Про затвердження Методики проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення»	Запропонувати Мінсоцполітики звернутись до Кабінету Міністрів України з ініціативою щодо підготовки законопроекту, який би надав можливість поширити «Порядок проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення», затверджений постановою КМУ від 20.06.2012 № 554, на програми соціальної допомоги органів місцевого самоврядування, з розробкою та ухваленням відповідної Методики, аналогічної затвердженій спільним наказом від 12.03.2013 № 114/242/392/ 85/85

2. Локальні нормативно-правові акти обласного рівня (на прикладі міста Одеси)	
2.1. Положення про Департамент соціального захисту населення Одеської обласної державної адміністрації, затверджене розпорядженням голови Одеської обласної державної адміністрації від 14.11.2012 № 1224/А-2012	1) Доповнити коло громадських утворень, з якими співпрацює департамент при наданні допомоги та соціальних послуг, органами самоорганізації населення як самими наближеними до проблем людей за місцем їхнього проживання, виклавши п. 4.28 Положення у такій редакції: «4.28. Сприяє благодійним, релігійним, громадським організаціям, органам самоорганізації населення, окремим громадянам у наданні допомоги та соціальних послуг соціально незахищеним громадянам.». 2) Враховуючи державну політику у сфері комунікацій, пропонуємо пункт 4.45 Положення викласти у такій редакції: «4.45. Забезпечує створення та підтримання в актуальному стані бази даних одержувачів усіх видів соціальної допомоги із залученням відповідних структурних підрозділів районних державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад, громадських утворень.».
2.2. Розпорядження голови обласної державної адміністрації від 22.02.2013 № 145/А-2013 «Про затвердження складу колегії Департаменту соціального захисту населення Одеської обласної державної адміністрації»	Крім голови Громадської ради при Одеській обласній державній адміністрації, діяльність якої охоплює усі сфери життєдіяльності населення Одеської області, пропонуємо, як це передбачено п. 9 Положення про Департамент, включити до складу колегії при Департаменті соціального захисту населення ОДА представників відповідних інфраструктурних громадських організацій, які представляють інтереси тих найбільших соціально уразливих груп населення, що потребують соціального захисту та соціальної допомоги.
2.3. Положення про Департамент праці та соціальної політики Одеської міської ради, затверджено рішенням Одеської міської ради від 28.02.2011 № 384-VI	Внести доповнення щодо порядку та форм співпраці Департаменту та його структурних підрозділів з неурядовими організаціями на усіх етапах формування та реалізації соціальної політики у сфері соціальної допомоги населенню.
2.4. Положення про	Ввести до складу Піклувальної ради за поса-

Піклувальну раду, створену при департаменті праці та соціальної політики Одеської міської ради, затверджено рішенням виконавчого комітету Одеської міської ради від 16.02.2011 № 59	дою: представників комунальної установи «Міський центр гуманітарної допомоги, інформаційного та господарчого забезпечення», комунального підприємства «Сервісний центр», Організації ветеранів міста Одеси.
2.5. Положення про комісію з визначення осіб, які потребують адресної муніципальної допомоги та перебувають у складних життєвих обставинах і не мають змоги своєчасно та в повному обсязі сплачувати за спожиті житлово-комунальні послуги, затверджене рішенням виконавчого комітету Одеської міської ради від 14.07.2011 № 512	1) Передбачити у складі комісії, що є колегіальним органом при Одеському міському голові, створеним для координації роботи з призначення адресної муніципальної допомоги на погашення заборгованості з оплати за житлово-комунальні послуги, представників громадських об'єднань та органів самоорганізації міста, збільшивши за рахунок цього кількісний склад комісії до 15 осіб (п. 2.3 Положення). 2) До складу документів, які розглядає комісія при вирішенні питання щодо призначення адресної муніципальної допомоги (п. 3.2), включити й клопотання органів самоорганізації населення. 3) Пункт 3.4, де йдеться про залучення до роботи комісії сторонніх осіб, викласти у такій редакції: «3.4. Залучення представників відповідних профільних структурних підрозділів виконавчих органів Одеської міської ради та сторонніх експертів для вирішення певних завдань комісії». 4) У пункті 3.6, де йдеться про перелік факторів, які мають бути враховані комісією, останній фактор викласти у такій редакції: «← певні життєві обставини особи, яка потребує допомоги (визначається в акті обстеження соціальних та матеріально-побутових умов проживання, письмових підтвердженнях громадських організацій, органів самоорганізації населення, сусідів та інших документах). 6) У пункті 4.3, де йдеться про документи, які необхідно представити на розгляд Комісії для призначення адресної муніципальної допо-

	моги, пропонується перелік «інших документів, які засвідчують складні життєві обставини, внаслідок яких певні особи не мають змоги своєчасно та в повному обсязі сплачувати за спожиті житлово-комунальні послуги» доповнити орієнтовним (відкритим) переліком видів цих документів
2.6. Проект Положення про порядок та критерії надання населенню послуг з соціальної допомоги (нове)	Положення має передбачати: перелік видів послуг, які надаються населенню в місті з соціальної допомоги; умови отримання вказаних видів послуг; критерії оцінки потреби та прийняття рішень щодо надання послуг; порядок розгляду заяв; необхідна документація; показники оцінювання якості соціальних послуг; механізми моніторингу та контролю.
2.7. Проект розпорядження міського голови щодо створення єдиної інформаційної бази отримувачів соціальних послуг (нового)	Має містити заходи з удосконалення єдиної інформаційної бази отримувачів соціальних послуг з різних джерел, що дасть можливість налагодити співпрацю між органами публічної влади та громадськими і благодійними організаціями, більш об'єктивно і цілеспрямовано формувати та реалізовувати в місті політику у сфері соціального захисту, соціальної допомоги населенню.
2.8. Програма надання соціальної допомоги незахищеним верствам населення міста Одеси та інших видів фінансової підтримки на 2013 рік, затверджена рішенням Одеської міської ради від 21.12.2012 № 2459-VI	Внести до чинної Програми 2013 року такі зміни: 1) Розширити перелік завдань програми, доповнивши види соціальної допомоги, спрямовані на задоволення суто матеріальних та фізіологічних потреб громадян, завданнями щодо надання нематеріальних видів соціальної допомоги. 2) Уточнити процедуру розгляду питання щодо надання в «особливих випадках» адресної грошової допомоги ветеранам Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років, учасникам бойових дій, реабілітованим громадянам та громадським організаціям ветеранів міста Одеси (пункт 1.3 Програми). 3) Визначити форми реалізації зазначеного у Програмі такого стратегічного пріоритету міста Одеси, як «підтримка і розвиток громадської активності у суспільному житті», та

	надати роз'яснення щодо механізмів участі громадськості у реалізації цього пріоритету (розд. 2 Програми). 4) Визначити механізм отримання адресної грошової соціальної допомоги соціально незахищеним верствам населення, які зареєстровані та фактично проживають у місті Одесі, в «особливих випадках» (пункт 7.3 таблиці). 5) Надати роз'яснення щодо механізмів реалізації завдань Програми, а саме: критерії оцінки нужденності осіб, які претендують на соціальну допомогу, та процедури прийняття рішення щодо надання соціальної допомоги у спірних ситуаціях (розділ 7 Програми).
2.9. Проект Програми надання соціальної допомоги незахищеним верствам населення міста Одеси та інших видів фінансової підтримки на 2014 р. (новий)	Передбачити у проекті Програми на 2014 рік аналогічні зміни, які пропонується внести у чинну Програму-2013
2.10. Програма «Рівність» на 2012-2015 роки, затверджена рішенням Одеської міської ради від 19.04.2012 № 1875-VI	Надати роз'яснення щодо механізму участі громадських організацій інвалідів у визначенні пріоритетів програми, участі їх у наданні певних видів соціальних послуг та громадського контролю за реалізацією завдань Програми.
2.11. Основні положення Міської програми сприяння активному довголіттю людей похилого віку (нової)	Основні положення Програми мають передбачати: - проведення діагностики соціально-психологічного стану та соціальної паспортизації людей похилого віку; - організацію соціально-психологічної і геронтологічної підтримки пенсіонерів міста Одеси; - сприяння активності людей похилого віку у реалізації їх професійних навичок; - реалізацію заходів духовної, освітньої і культурної підтримки людей похилого віку, різних форм реалізації їх творчого та інтелектуального потенціалу; - сприяння розвитку ефективних форм спадкоємності поколінь, активному викорис-

	тання життєвого і духовного досвіду людей похилого віку у вихованні молодого покоління; - створення умов для підтримки здорового способу життя, активного відпочинку і проведення змістовного дозвілля людей похилого віку; - розвиток суспільної активності і різних форм самоорганізації людей похилого віку; - розвиток механізмів участі людей похилого віку у підготовці і реалізації рішень органів влади, що зачіпають їхні інтереси; - реалізацію заходів підтримки волонтерського руху людей похилого віку, розвитку само- та взаємодопомоги; - реалізацію профілактичних заходів з психологічного пом'якшення переходу людей середнього віку у категорію людей похилого віку, зокрема, при виході на пенсію.
--	---

Підсумки колективної роботи експертів в динамічній мережі

Учасники VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з питань самоорганізації населення, серед яких були представники інститутів громадянського суспільства, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, шляхом колективної роботи із застосуванням технології динамічної мережі шукали шляхи вирішення **проблеми** недостатньої ефективності соціальної допомоги на місцевому рівні.

Організатори дискусії запропонували учасникам динамічної мережі розглянути такі основні **причини** наявності вказаної проблеми:

1. Рішення щодо надання соціальної допомоги представникам уразливих категорій населення приймаються переважно на основі формальних ознак, обумовлених соціальним статусом цих осіб, нерідко без врахування фактичного соціального та сімейного стану вказаних осіб та їх реальних потреб.

2. До виявлення соціальних потреб та інтересів населення і надання людям соціальної допомоги мало залучаються громадські та благодійні організації, ОСНи, не використовується повною мірою їхній ресурсний та людський потенціал.

3. Існуюча система соціального захисту та соціальної допомоги майже не враховує, крім фізіологічних, інші потреби та інтереси населення, зокрема, потреби людей похилого віку, інвалідів у спілкуванні, духовній підтримці, професійній, творчій самореалізації тощо.

4. Наявний обсяг бюджетних ресурсів, які виділяються на цільову матеріальну допомогу через соціальні служби, часто розподіляється серед невеликого кола осіб – без обмеження суми індивідуальної допомоги і без врахування загальної кількості потребуючих цю допомогу.

5. Недостатнім є рівень ресурсного, зокрема, бюджетного забезпечення діяльності організацій громадянського суспільства у сфері соціальної допомоги та соціального захисту населення, залишається низьким організаційний та фаховий рівень деяких із цих організацій.

6. У сфері соціальної допомоги відсутня єдина інформаційна база та належна координація діяльності органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади та неурядових організацій, що не дає можливості максимально ефективно і адресно використати наявні та залучені ресурси.

7. Майже відсутній громадський контроль за наданням соціальних послуг та у цілому – за ефективністю формування й реалізації політики у цій сфері на усіх управлінських рівнях – як з боку споживачів соціальної допомоги, так із боку громадських утворень, що представляють їх інтереси.

При виробленні рішень, спрямованих на подолання зазначених причин виявленої проблеми, учасники динамічної мережі розглядали такі **складові**:

ресурсне забезпечення; організаційне забезпечення; законодавче забезпечення; локальна нормативна база; знання, вміння, навички персоналу; самоорганізація цільової групи; міжсекторна співпраця.

За пропозиціями експертів, усунення вказаних вище причин для комплексного вирішення виявленої проблеми має відбуватись за вказаними нижче напрямками шляхом реалізації таких **заходів**:

1. Посилення обґрунтованості рішень щодо надання соціальної допомоги потребуючим її особам з урахуванням їхніх реальних потреб, а не тільки формального соціального стану:

а) ресурсне забезпечення:

- ресурсне забезпечення соціальної допомоги потребуючих її громадян має будуватись на чіткій системі нормативів і критеріїв нужденності, а також передбачати механізм вирішення питань в ситуації, коли дійсно потребуюча допомогу особа за своїми формальними правовими ознаками не підпадає під категорію отримувачів цієї допомоги;

- серед фінансових ресурсів передбачити використання коштів як з державного, так і з місцевого бюджетів, а також залучених коштів спонсорів, гранти, кошти населення (на засадах дольової участі) тощо, які вільніше можна використовувати у нестандартних ситуаціях;

б) організаційне забезпечення:

- утворити в місті консультативно-методичний центр допомоги муніципальним соціальним службам та громадським і благодійним організаціям у виявленні нужденних та координації роботи з надання їм соціальної допомоги;

в) законодавче забезпечення:

- внести у Положення про комунальну установу «Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)», затверджене постановою КМУ від 29.12.2009 № 141, доповнення щодо порядку та форм участі громадських та благодійних організацій, ОСНів при виявленні громадян, що потребують соціальної допомоги, а також при наданні соціальної допомоги;

г) локальна нормативна база:

- у Положенні про департамент соціального захисту населення ОДА перелік громадських утворень, з якими співпрацює департамент соціального захисту, доповнити ОСНами як самими наближеними до проблем людей за місцем їхнього проживання;

- покласти на департамент соціального захисту населення ОДА функцію створення та підтримки в актуальному стані бази даних одержувачів усіх видів соціальної допомоги із залученням відповідних підрозділів РДА, виконавчих органів місцевих рад, громадських утворень;

- розробити і ухвалити рішенням міськвиконкому універсальний комплект форм документів, які оформляються при розгляді питання щодо

взяття на облік та соціальне обслуговування нужденних громадян, – єдиних для соціальних служб та НДО і ОСНів;

д) знання, вміння, навички персоналу:

- на базі департаментів соціального захисту, територіальних центрів обслуговування одиноких непрацездатних громадян проводити регулярні навчання волонтерів та представників НДО, ОСНів з питань виявлення та оцінки нужденних осіб та їхнього оформлення на облік в соціальних службах;

- оприлюднити та довести до відома волонтерів й активістів організацій, що займаються наданням соціальних послуг, умови надання соціальної допомоги та вимоги до оформлення необхідної документації;

е) самоорганізація цільової групи:

- радам ветеранів, ОСНам та іншим громадським утворенням, що дбають про соціальну допомогу нужденним, утворити у своєму складі спеціалізовані підрозділи з цих питань та визначити уповноважених з координації дій з місцевими соціальними службами;

- у програму діяльності кожного ОСНу та у міській Програмі розвитку самоорганізації серед інших напрямків реалізації ОСНами власних повноважень передбачити виявлення нужденних та надання їм різних видів соціальної допомоги і соціальних послуг;

- залучати додаткові зовнішні ресурси соціально відповідального бізнесу для надання допомоги потребуючим її громадянам, які за формальними ознаками (соціальний статус, наявність родичів) не мають права її отримувати з державного та місцевого бюджету;

ж) міжсекторна співпраця:

- утворити в місті Координаційну раду з питань соціальної взаємодопомоги як консультативно-дорадчий орган при департаменті соціального захисту міської ради – за участі представників соціальних служб, НДО, ОСНів, благодійників та інших суб'єктів соціальної політики в місті;

- включити до складу пріоритетних проблем, а відповідно – номінацій конкурсу соціального замовлення – питання організації системи надання соціальної допомоги тим громадянам, які не можуть отримувати допомогу через територіальні центри та інші соціальні служби у зв'язку із наявністю близьких родичів, які мають за законом їх утримувати, але реально не можуть допомогти.

2. Активне залучення громадських, благодійних організацій, ОСНів до виявлення соціальних потреб та інтересів населення і надання людям соціальної допомоги із залученням ресурсного та людського потенціалу цих громадських об'єднань:

а) ресурсне забезпечення:

- залучати додаткові зовнішні ресурси за допомогою використання механізму соціального замовлення, укладення договорів про співпрацю, шляхом

самообкладення податком, цільовим використанням членських внесків та власних ресурсів НДО та ОСНів;

- спрямувати цільові зусилля громадських та благодійних організацій соціально-захисної спрямованості на надання духовної, інтелектуальної підтримки громадянам, залучення їх до активного суспільного життя;

б) організаційне забезпечення:

- у місцевих програмах соціальної допомоги передбачати якнайширше використання небюджетних ресурсів через залучення громадських утворень до процесів формування та реалізації соціальної політики на місцевому рівні;

- створювати мережі громадських та благодійних організацій, які займаються наданням соціальної допомоги, координувати їхні дії для максимального охоплення усіх нужденних, а також активізації тих громадян, що потребують допомоги, на само- та взаємодопомогу;

в) законодавче забезпечення:

- у проекті Стратегії реформування системи соціальних послуг визначити принцип субсидіарності як ключовий, за яким здійснюватиметься реформування цієї системи і збільшення долі витрат державного бюджету та місцевих бюджетів на фінансування соціальних послуг, які надаються громадськими та благодійними організаціями, ОСНами;

- передбачити у плані дій Мінсоцполітики на наступний період державне замовлення у сфері надання соціальних послуг шляхом передання коштів для надання соціальних послуг громадським та благодійним організаціям, ОСНам;

- ухвалити Закон України «Про соціальне замовлення», який доповнить систему конкурсного вирішення пріоритетних соціальних проблем населення на рівні місцевого самоврядування додатково до системи фінансування НДО з державного бюджету органами виконавчої влади, створеної на основі постанови КМУ від 12.10.2011 № 1049;

г) локальна нормативна база:

- Положення про Департамент праці та соціальної політики міської ради доповнити порядком та формами співпраці Департаменту та його структурних підрозділів з НДО на усіх етапах формування та реалізації соціальної політики у сфері соціальної допомоги населенню;

- у Положенні про Піклувальну раду, створену при департаменті праці та соціальної політики міської ради, передбачити участь представників провідних громадських організацій соціально-захисної спрямованості та ОСНів;

д) знання, вміння, навички персоналу:

- на базі навчальних закладів (Національних університетів, інститутів системи НАДУ, інших вищих навчальних закладів) створювати спеціалізовані навчальні групи з питань волонтерства та участі НДО у реалізації

соціальної політики України, використовувати для цієї мети можливості системи підвищення кваліфікації;

- донорським організаціям передбачити серед пріоритетів фінансової підтримки НДО соціальної спрямованості навчальні та комунікативні заходи, спрямовані на підвищення професіоналізму їхнього персоналу у цій сфері;

е) самоорганізація цільової групи:

- якомога більше підопічних соціальних служб та інших представників соціально уразливих категорій населення намагатися перевести із об'єктів у суб'єкти соціальної допомоги, стимулюючи їхню соціальну активність;

- сприяти створенню ОСНів у середовищі мешканців, які потребують різноманітної підтримки, розвивати соціальну само- та взаємодопомогу, максимально наближену до місця проживання з урахуванням місцевої специфіки і місцевих можливостей;

ж) міжсекторна співпраця:

- утворювати спеціалізовані координаційні ради з певних питань соціальної допомоги, піклувальні ради при підрозділах соціального захисту населення для колегіального вирішення питань соціальної допомоги;

- в масштабах міста створювати комплексні інформаційно-комп'ютерні центри для акумулювання усієї необхідної інформації у сфері соціального захисту, соціальної допомоги, соціальної підтримки населення, які працюватимуть на засадах міжсекторного партнерства;

- створювати при органах місцевого самоврядування та виконавчої влади консультативні центри для надання організаційно-методичної підтримки створенню та діяльності НДО та ОСНів соціальної спрямованості, для участі у формуванні місцевої політики у сфері соціальної допомоги;

- залучати депутатів різних рівнів до співпраці із місцевою владою та НДО і ОСНів для комплексного розв'язання суспільно значущих проблем.

3. Включення в чинну систему соціальної допомоги механізмів задоволення, крім фізіологічних, духовних та інтелектуальних потреб людей похилого віку та інвалідів, молоді, сприяння їх професійній і творчій самореалізації:

а) ресурсне забезпечення:

- у місцевих програмах соціальної допомоги, крім матеріальної, побутової та медико-соціальної допомоги, передбачати витрати на задоволення нематеріальних потреб людей похилого віку, дітей, інвалідів, багатодітних сімей, (безкоштовне відвідання театрів, кіно, концертів, цирку, зоопарку, клубів, екскурсій, інших форм дозвілля та духовного розвитку);

б) організаційне забезпечення:

- організувати при місцевій службі соціального захисту населення спеціальну службу зайнятості людей старшого та похилого віку, їхнього

працевлаштування та посильної участі у суспільно-корисній праці, налагодити ділові стосунки цієї служби із державними службами зайнятості;

- організувати у структурі служби соціального захисту населення спеціальної „юридичної клініки” для правового захисту людей старшого та похилого віку, інвалідів, молоді, надання їм необхідної юридичної допомоги у боротьбі з їхньою дискримінацією;

- передбачати обов’язкове громадське обговорення проектів місцевих програм «Рівність» (для інвалідів), «Мати і дитина» (для багатодітних, неповних та малозабезпечених сімей), «Сприяння активному довголіттю» (для людей похилого віку), «Духовному розвитку та професійному становленню молоді» (для школярів і студентів) за участю представників відповідних НДО та ОСНів;

в) законодавче забезпечення:

- у Бюджетному кодексі України пропонується підп. б) п. 9 ст. 87, де йдеться про видатки на державні програми соціальної допомоги, доповнити словами: «сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку», а також доповнити вказаний пункт новим підпунктом д) такого змісту: «д) державні програми сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку»;

- пропонується включити сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку до складу обов’язкових видів соціальної допомоги, по яких розраховуються видатки з державного бюджету на підтримку цього контингенту осіб;

г) локальна нормативна база:

- у складі обов’язкових місцевих програм приймати щорічну міську Програму сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку з виділенням частини коштів на її реалізацію з міського бюджету;

- включити представників ОСНів до складу створеної при міському голові комісії з визначення осіб, які потребують адресної муніципальної допомоги та перебувають у складних життєвих обставинах і не мають змоги своєчасно та в повному обсязі сплачувати за спожиті житлово-комунальні послуги;

- у складі документів, які розглядає вказана комісія при вирішенні питання щодо призначення адресної муніципальної допомоги, передбачити наявність клопотання ОСНів, якщо вони створені на території мешкання заявника;

- передбачити можливість залучення до роботи комісії сторонніх, у тому числі громадських, експертів для професійного вирішення певних завдань комісії;

- при розгляді життєвих обставин особи, яка потребує допомоги, і які визначаються в акті обстеження соціальних та матеріально-побутових умов проживання, передбачити письмові підтвердження громадських організацій та ОСНів;

д) знання, вміння, навички персоналу:

- створити при управлінні освіти міської ради спеціальний просвітницький центр з розробки та впровадження у практику закладів освіти, дошкільних та позашкільних установ системи спадкоємності поколінь, відродження наставництва та інших форм організованої, практичної та ефективної передачі дітям та підліткам життєвого, інтелектуального та духовного досвіду старших поколінь, виховання молодого покоління в душі патріотизму, гуманізму та милосердя;

- підвищувати економічну активність осіб, що належать до соціально-уразливих категорій, розвивати їхню систему знань, вмінь та навичок у сфері підприємництва, створюючи різні форми господарських товариств та сприяючи їх індивідуальному підприємництву;

е) самоорганізація цільової групи:

- організувати при терцентрах управління соціального захисту населення мережу клубів за інтересами для людей похилого віку, інвалідів, любительських об'єднань духовного, культурологічного, оздоровчого характеру, підтримки здорового способу життя, активного відпочинку та проведення змістовного дозвілля;

ж) міжсекторна співпраця:

- у межах міжсекторної співпраці, яка відбувається через механізм соціального замовлення, фінансування проектів НДО з державного бюджету (за постановою КМУ від 12.10.2011 № 1049), благодійних внесків бізнес-структур та ін., передбачати створення і діяльність систем духовної та інтелектуальної підтримки людей похилого віку, інвалідів (наприклад, Університет третього віку тощо);

4. Соціально справедливе обмеження сум разової допомоги її отримувачам в межах наявного обсягу бюджетних ресурсів, що виділяються на цільову матеріальну допомогу через соціальні служби, з урахуванням загальної кількості потребуючих цю допомогу:

а) ресурсне забезпечення:

- при розрахунку обсягів матеріальної допомоги, які закладаються у місцеву Програму соціальної допомоги, визначити обмеження обсягів разових виплат, критерії оцінки нужденності та планову кількість отримувачів різних видів цієї допомоги;

б) організаційне забезпечення:

- у процесі прийняття рішень щодо виділення того чи іншого обсягу матеріальної допомоги, крім об'єктивних даних, мають бути враховані рекомендації ОСНів та громадських організацій, які володіють інформацією про претендента на отримання допомоги;

в) законодавче забезпечення:

- пропонується внести до Податкового кодексу України зміни, якими:

✓ звільнити надавачів соціальних послуг від податку на додану вартість (ПДВ);

✓ виключити з сукупного оподаткованого доходу громадян вартість соціальних послуг, які надаються в межах державних стандартів і нормативів соціальних послуг, незалежно від джерела фінансування таких послуг;

г) локальна нормативна база:

- у Положенні про Департамент праці та соціальної політики міської ради де передбачено надання матеріальної допомоги внаслідок надзвичайних ситуацій у сумі, наприклад, до 10,0 тис. грн, навести перелік надзвичайних ситуацій, при яких надається вказана допомога, а також критерії віднесення ситуації до характеру надзвичайних, передбачити також диференціацію подібних ситуацій за ступенем тяжкості.

д) знання, вміння, навички персоналу:

- до процедур обґрунтування та розподілу одноразової матеріальної допомоги мають бути долучені лише особи – представники соціальних служб та громадських утворень – які користуються абсолютною довірою населення і не були помічені у будь-яких корупційних діях;

е) самоорганізація цільової групи:

- склад представників від громадськості, які беруть участь у розподілі матеріальної допомоги, може змінюватись через демократичні процедури звітності, відкликання та ротації;

ж) міжсекторна співпраця:

- у випадках виділення максимальних сум одноразової матеріальної допомоги рішення щодо цього має затверджуватись колегіально за участю представників влади, громадськості і бізнесу через Піклувальні ради.

5. Створення місцевими органами влади сприятливих умов для діяльності ІГС, що діють у сфері соціальної допомоги та соціального захисту населення, надання їм підтримки у вигляді ресурсів та навчання фахівців:

а) ресурсне забезпечення:

- створити у межах єдиної інформаційної системи забезпечення соціальних потреб та інтересів мешканців дві бази даних: тих, що потребують соціальної допомоги, і тих, що готові її надати у різних формах;

- організувати регулярний вихід у телеефір на місцевих каналах спеціальних тематичних програм, присвячених питанням милосердя, соціальної підтримки, взаємодопомоги як інформаційний ресурс системи;

б) організаційне забезпечення:

- створювати при діючих асоціаціях організаційно-методичних центрів розвитку волонтерського руху задля вирішення проблем людей похилого віку, інвалідів у різних сферах суспільного життя, їхнього соціального захисту та соціальної підтримки, організації само- та взаємодопомоги;

в) законодавче забезпечення:

- внести зміни до Закону України «Про соціальні послуги», якими:

✓ затвердити перелік гарантованих державою соціальних послуг, запровадити стандартизацію цих послуг та визначити критерії якості надання цих послуг;

✓ визначити і розмежувати функції органів виконавчої влади у сфері організації надання соціальних послуг: обов'язкові функції органів виконавчої влади мають полягати в *організації і контролі* надання соціальних послуг, а *виробництво і постачання* цих послуг можуть здійснювати недержавні суб'єкти на замовлення органу влади;

✓ затвердити принцип субсидіарності надання соціальних послуг, відповідно до якого органи МСВ чи місцеві органи виконавчої влади можуть створювати нові державні або комунальні заклади, які надають соціальні послуги, лише у разі відсутності недержавних надавачів таких послуг, після вивчення потреб в окремих соціальних послугах та обов'язкових консультацій з громадськістю;

✓ передбачити різні механізми фінансування соціальних послуг за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, зокрема:

+ цільового фінансування постачальників послуг, включно із недержавними суб'єктами, із дотриманням принципів відкритості, прозорості та конкурентності при визначенні таких постачальників;

+ конкурсів соціального замовлення для фінансування окремих соціальних проектів громадських та благодійних організацій, ОСНів за рахунок коштів місцевих бюджетів;

+ умовних грошових трансфертів отримувачам (соціальний ваучер чи сертифікат), які на власний розсуд обирають суб'єкта, що надає соціальні послуги, з подальшою компенсацією вартості наданих послуг суб'єкту;

+ виконання державного замовлення на надання соціальних послуг;

г) локальна нормативна база:

- передбачити у статутах територіальних громад, регламентах роботи представницьких органів місцевого самоврядування, спеціальних положеннях норми, які визначають процедури залучення громадськості, зокрема НДО та ОСНІ, до процесів підготовки, прийняття та реалізації рішень вказаних органів у сфері соціального захисту, соціальної допомоги, соціальної підтримки населення;

- відпрацювати єдиний порядок делегування повноважень органами місцевого самоврядування частини повноважень їхніх виконавчих органів у сфері соціального захисту, соціальної допомоги, соціальної підтримки населення ОСНам із наділенням останніх відповідними фінансовими та матеріально-технічними ресурсами;

д) знання, вміння, навички персоналу:

- соціальним службам приділяти максимальну увагу підбору і професійній підготовці працівників, які безпосередньо працюють з літніми людьми, інвалідами, дітьми вулиці, віддаючи перевагу тим, хто володіє тактом, терпінням і милосердям;

- проводити регулярну атестацію працюючих у системі надання соціальних послуг, соціальної допомоги, соціальної підтримки населення за участю представників споживачів цих послуг, цієї допомоги та підтримки;

- залучати до системи навчання та підвищення кваліфікації у сфері соціального захисту, соціальної допомоги, соціальної підтримки населення, крім працівників соціальних служб та представників НДО і ОСНів, зацікавлених депутатів місцевих рад, які працюють у цій сфері;

е) самоорганізація цільової групи:

- громадським та благодійним організаціям, ОСНам координувати свою діяльність в масштабах населеного пункту, району, області, країни у питаннях удосконалення системи соціальної допомоги на усіх рівнях публічного управління, у тому числі через залучення міжнародного досвіду та міжнародної технічної допомоги;

ж) міжсекторна співпраця:

- соціальним службам створювати «теплі будинки», де би самотні люди – сусіди, що проживають поруч, постійно спілкувались, проводили разом дозвілля, допомагаючи один одному у складних життєвих ситуаціях;

- залучати до проведення навчальних заходів та розробки проектів місцевих програм, положень, регламентів та інших актів у сфер соціального захисту, соціальної допомоги, соціальної підтримки населення фахівців з державних та недержавних інституцій, забезпечуючи таким чином збалансований підхід до комплексного вирішення комплексних соціальних проблем.

6. Забезпечення координації соціально-захисної діяльності органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади та ІГС на основі створення єдиної інформаційної бази отримувачів соціальної допомоги:

а) ресурсне забезпечення:

- створити інформаційні бази даних про громадян, які потребують тієї чи іншої допомоги, а також тих, хто таку допомогу отримав з різних джерел, як інформаційний ресурс системи соціальної допомоги певного населеного пункту або певної території (району, області);

- розглядати як фінансові, так і інші види ресурсів, що необхідні для соціальної допомоги, зокрема: матеріальні, технічні, адміністративні, організаційні, фізичні, інтелектуальні, духовні та інші;

- ОСНам залучати літніх, що живуть по сусідству, до посильної фізичної та розумової праці, активніше залучати їх у роботу з дітьми та молоддю;

б) організаційне забезпечення:

- соціальним службам та НДО регулярно проводити соціологічні дослідження серед людей передпенсійного та похилого віку, інвалідів, багатодітних з розробкою соціального паспорту цих категорій мешканців;

- створювати у структурі підрозділів соціального захисту населення організаційно-методичні центри соціально-психологічної реабілітації людей старшого та похилого віку для зняття соціально-психологічного стресу, подолання депресивного стану, розв'язання внутрішніх та зовнішніх конфліктів та пом'якшення переходу людей середнього віку у категорію людей похилого віку та виходу на пенсію;

- створити в усіх районних поліклініках спеціальні кабінети геронтологічної, соціально-медичної допомоги людям старшого та похилого віку, які працюють у тісному контакті із соціальними службами та НДО і ОСНами;

в) законодавче забезпечення:

- розробити та затвердити наказами профільних міністерств стандарти гарантованих державою соціальних послуг та закріпити їх тарифікацію;

- при плануванні бюджетних коштів для фінансування соціальних програм з надання соціальних послуг передбачити:

- ✓ визначення обсягу фінансування, яке необхідне для забезпечення програм з надання соціальних послуг, на підставі вартості таких послуг відповідно до державних стандартів та кількості отримувачів послуг на певній території, незалежно від форми власності та підпорядкування суб'єктів надання соціальних послуг;

- ✓ включення вартості гарантованих державною соціальних послуг, обчисленої на підставі державних стандартів соціальних послуг, до формули розрахунку міжбюджетних трансфертів;

г) локальна нормативна база:

- ухвалити місцеве Положення про систему міжсекторної взаємодії соціальних служб і недержавних інституцій у сфері соціальної допомоги уразливим категоріям населення з використанням, у тому числі, мережі Інтернет та системи прямих комунікацій: письмових та через телефонні «гарячі лінії»;

д) знання, вміння, навички персоналу:

- на базі вищих та середніх спеціальних навчальних закладів, потужних НДО організувати роботу постійно-діючих курсів з підвищення кваліфікації соціальних працівників та волонтерів системи соціальної допомоги та сфери сприяння активному довголіттю;

- всіляко допомагати літнім людям, озброюючи їх інформацією і знаннями, залучати до навчання роботі на комп'ютері, доступу до Інтернету;

е) самоорганізація цільової групи:

- ветеранським організаціям, ОСНам залучати якомога ширше коло людей похилого віку – ветеранів ратної та мирної праці в суспільно корисну діяльність на благо таким же літнім людям і всьому суспільству;

ж) міжсекторна співпраця:

- місцевим органам влади надавати організаційно-методичну допомогу громадським та благодійним організаціям, ОСНам, які беруть участь у конкурсі на соціальне замовлення, у підготовці та реалізації соціальних проектів, спрямованих на розв'язання соціальних завдань;

7. Налагодження громадського контролю за наданням соціальних послуг та у цілому – за ефективністю формування і реалізації політики у сфері соціальної допомоги з боку споживачів соціальної допомоги та громадських об'єднань, що представляють їх інтереси:

а) ресурсне забезпечення:

- враховуючи незацікавленість більшості органів та посадових осіб місцевої влади у здійсненні громадського контролю їхньої діяльності з боку НДО та ОСНів, цим громадським структурам та їх асоціаціям практикувати отримання грантів та інших видів технічної підтримки на цю діяльність від міжнародних донорських організацій, спонсорів та спиратись на власні ресурси;

б) організаційне забезпечення:

- надати методичної та технічної допомоги у створенні та організації роботи відповідно до Закону України „Про громадські об'єднання” місцевих асоціацій, які би об'єднали громадські та благодійні організації, ОСНи, національно-культурні та релігійні общини, інших юридичних та фізичних осіб з метою здійснення фахового громадського контролю за функціонуванням усієї системи соціальної допомоги, сприяння підвищенню адресності та ефективності соціальної допомоги нужденним;

- забезпечити певний порядок доступу представників НДО та ОСНів до інформації та баз даних щодо потреб та отриманої допомоги нужденними особами відповідно до чинного законодавства про захист персональних даних;

- запровадити інститут соціальних громадських інспекторів, уповноважених територіальною громадою (мікрогромадою через ОСНи), для проведення попереднього (або остаточного – залежно від статусу інспектора, затвердженого органами МСВ) обстеження умов проживання, нужденності та контролю за якістю надання соціальних послуг, що надають соціальні служби та інші надавачі соціальної допомоги;

в) законодавче забезпечення:

- пропонується закріпити в *Конституції України* перелік форм участі громадян в управлінні, у тому числі, в роботі з соціального захисту;

- доповнити третю частину статті 140 Конституції положенням про те, що місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою не

тільки безпосередньо та через органи місцевого самоврядування, а й через органи самоорганізації населення;

- закріпити необхідність (а не можливість) прийняття статуту кожною територіальною громадою;

- доповнити статтю 38 Конституції положенням, що об'єднання громадян та громадяни мають право здійснювати громадський контроль діяльності органів публічної влади, державних та комунальних підприємств, установ та організацій, форми і порядок здійснення якого встановлюються законом;

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» пропонується доповнити нормами, що органи місцевого самоврядування забезпечують у межах своїх повноважень реалізацію громадянами права на участь у місцевому самоврядуванні, залучають громадськість до процесу підготовки і виконання органами місцевого самоврядування своїх рішень;

- передбачити у цьому законі, що органи місцевого самоврядування проводять в установленому порядку консультації з громадськістю (в обов'язковому порядку – з суспільно значущих питань) щодо проектів рішень, прийнятих рішень та діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування, систематично інформують громадськість про свою діяльність;

- пропонується внести в Закон України «Про місцеві державні адміністрації» зміни щодо залучення громадськості до процесу підготовки і виконання рішень цих органів, взаємодії з НДО та ОСНами, які можуть вносити на розгляд місцевих державних адміністрацій пропозиції щодо їхньої діяльності, бути присутніми під час розгляду порушених ними питань та давати необхідні пояснення;

- закріпити в Законі, що місцеві державні адміністрації мають створювати належні умови для роботи громадських рад, інших консультативно-дорадчих органів;

- пропонується доповнити постанову Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року № 976 *„Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади”* тим, що громадські ради використовують цей Порядок для проведення громадської експертизи проектів нормативно-правових актів;

- пропонується доповнити Положення про комунальну установу «Територіальний центр соціального обслуговування», затверджене постановою КМУ від 29.12.2009 № 141, формами громадського контролю за наданням соціальних послуг з боку громадських та благодійних організацій, ОСНів;

г) локальна нормативна база:

- ухвалювати у межах Статутів територіальних громад та окремих Положень механізми здійснення громадського контролю за діяльністю місцевих органів влади, соціальних служб та інших суб'єктів, які беруть участь у наданні соціальних послуг та організації соціальної допомоги;

- ухвалити на рівні Регламенту громадських рад при місцевих органах виконавчої влади порядок проведення громадської експертизи, у тому числі громадської антикорупційної експертизи проєктів суспільно значущих актів, які готує відповідний орган або уповноважена особа публічної влади;

д) знання, вміння, навички персоналу:

- створювати на базі аналітичних організацій науково-методичні центри для наукового обґрунтування діяльності з вирішення практичних завдань соціальної допомоги інвалідам, іншим уразливим категоріям громадян, сприяння активному довголіттю людей похилого віку із залученням провідних вчених і практиків, проводити науково-практичні конференції;

- практикувати проведення фокус-групових дискусій, мозкових штурмів, семінарів-тренінгів та інших інтерактивних форм творчого пошуку шляхів розвитку системи соціальної допомоги і навчання учасників цього руху;

е) самоорганізація цільової групи:

- створювати з числа зацікавлених НДО та ОСНів партнерські коаліції з впровадження і розвитку громадської експертизи на певній території;

- працювати над отриманням міжнародних грантів на проведення громадських експертиз і на інституціональний розвиток системи громадської експертизи;

- розробити, видати масовим тиражем і розповсюдити серію посібників: «Громадська експертиза: кращі практики», «Громадська експертиза: нормативно-методичне забезпечення», «Громадська експертиза в Україні: абетка для експертів» та ін.;

- провести Всеукраїнську науково-практичну конференцію та аналогічні регіональні конференції на тему: «Громадська експертиза як інструмент підвищення ефективності соціальної політики»;

- вважати обов'язковим наявність «нульового» етапу громадської експертизи, коли організація попередньо виявляє актуальну соціальну проблему, здійснює її діагностику і на цій основі формує стратегію її розв'язання за допомогою громадської експертизи – як технічне завдання, своєрідний дороговказ проведення цієї експертизи;

ж) міжсекторна співпраця:

- залучати літніх людей, членів багатодітних та неповних сімей, активних та дієдатних інвалідів, а також НДО, які представляють інтереси уразливих категорій населення, ОСН, ОСББ до активної участі у виробленні та реалізації міської соціальної політики, забезпечуючи їх належне представництво в різних колегіальних, консультативних, робочих органах, що утворюються при органах влади та незалежно від неї.

Форма листа опитування надавачів соціальної допомоги
ЛИСТ ОПИТУВАННЯ

Всеукраїнська асоціація сприяння самоорганізації населення вивчає, якою мірою якість надаваних послуг соціальної допомоги населенню нашого міста задовольняє їх одержувачів і яку роль у вирішенні проблем у цій сфері відіграють громадські та благодійні організації, а також органи самоорганізації населення.

За підсумками цього дослідження буде розроблено комплекс заходів, спрямованих на підвищення якості соціальних послуг, їх адресності і вдосконалення порядку надання на основі співпраці влади та громадських структур.

Позначте ті варіанти відповідей, які найбільшою мірою відповідають Вашій думці. Зверніть увагу, що відповіді на запитання у табличній формі необхідно давати в кожному рядку.

Просимо врахувати, що це опитування анонімне і Ваші відповіді будуть використані тільки в узагальненому вигляді. Тому Ваші ім'я та прізвище вказувати не треба.

1. Як би Ви могли у цілому оцінити якість соціальної допомоги, яку надають соціальні служби міста потребуючим її людям?

- 1) висока
- 2) цілком прийнятна
- 3) середня
- 4) людей ця якість не влаштовує

2. Як би Ви оцінили якість кожного виду послуг, що надаються?

Вид соціальних послуг	Висока	Задовільна	Низька
1) одноразова матеріальна допомога			
2) регулярні цільові виплати			
3) медико-соціальна допомога			
4) соціальний догляд на дому і в стаціонарних установах			
5) юридична допомога			
6) соціально-побутова допомога			
7) інформаційно-культурна підтримка			

8) сприяння активному довголіттю (зайнятості, самореалізації, активному дозвіл्लю літніх)			
9) сприяння працевлаштуванню, зайнятості			

3. Оцініть організацію надання кожного з видів послуг (наявність чітких правил, простоту оформлення, уважність персоналу):

Вид соціальних послуг	Гарна	Терпима	Нікуди не годиться
1) одноразова матеріальна допомога			
2) регулярні цільові виплати			
3) медико-соціальна допомога			
4) соціальний догляд на дому і в стаціонарних установах			
5) юридична допомога			
6) соціально-побутова допомога			
7) інформаційно-культурна підтримка			
8) сприяння активному довголіттю (зайнятості, самореалізації, активному дозвіл्लю літніх)			
9) сприяння працевлаштуванню, зайнятості			

4. Наскільки адресно, на Ваш погляд, надається у нашому місті одноразова матеріальна допомога?

- 1) допомогу отримують саме ті, кому вона найбільш необхідна
- 2) цю допомогу отримують не самі потребуючі її громадяни
- 3) ті, хто особливо потребує, часто залишаються без допомоги

5. Як Ви вважаєте, що могло би поліпшити ситуацію з наданням соціальної допомоги в нашому місті?

- 1) розширення переліку видів наданої соціальної допомоги
- 2) розвиток співробітництва соціальних служб та громадських структур у виявленні нужденних і наданні соціальної допомоги
- 3) посилення контролю з боку громадськості за роботою соціальних служб, що надають соціальну допомогу
- 4) підвищення активності самих соціально незахищених громадян з метою розвитку соціальної взаємодопомоги
- 5) інше (вкажіть) _____

6. Чи зверталися Ви до вищестоящого керівництва з пропозиціями щодо поліпшення якості надання соціальної допомоги?

- 1) так 2) ні (переходьте до питання 9)**

7. Куди саме Ви зверталися з пропозиціями, спрямованими на підвищення якості соціальної допомоги?

- 1) до керівництва терцентру
- 2) до Департаменту праці та соціальної політики Одеської міської ради
- 3) у райадміністрацію
- 4) до депутата міської ради
- 5) у приймальню громадян міської ради
- 6) через місцеві телефонні «гарячі лінії»
- 7) інше _____

8. Яка була реакція на Ваші пропозиції ?

- 1) мої пропозиції були прийняті і враховані у роботі
- 2) мої пропозиції були тільки узяті до відома
- 3) мої пропозиції взагалі не були узяті до уваги

9. Як Ви вважаєте, чи існує реальне співробітництво між громадськими структурами і міськрадою у сфері надання соціальної допомоги?

- 1) така взаємодія існує реально і відбувається активно
- 2) взаємодія носить епізодичний характер
- 3) взаємодія носить формальний характер
- 4) такої взаємодії взагалі немає (переходимо до питання 11)

10. Якщо вказане взаємодія, нехай навіть не дуже активне, має місце, то яких видів соціальної допомоги це стосується ?

- 1) одноразова матеріальна допомога
- 2) регулярні цільові виплати
- 3) медико-соціальна допомога
- 4) соціальний догляд на дому і в стаціонарних установах
- 5) юридична допомога
- 6) соціально-побутова допомога
- 7) інформаційно-культурна підтримка
- 8) сприяння активному довголіттю
- 9) сприяння працевлаштування, зайнятості

10) джерело такої інформації взагалі відсутнє

3) ніякого впливу не справляють

2) жіноча

1) молодше 30 років 2) 30-40 років 3) 40-50 років 4) 50-60 років 5) 60 років і більше

1) до одного року 2) 1-3 роки 3) 3-5 років 4) 5-10 років 5) більше 10 років

1) менше 800 2) 800-1 500 3) 1 500-3 000 4) більше 3 000

102

Форма листа опитування споживачів соціальної допомоги

ЛИСТ ОПИТУВАННЯ

Всеукраїнська асоціація сприяння самоорганізації населення вивчає, якою мірою якість послуг з соціальної допомоги та соціальної підтримки населення, які надаються нужденним, задовольняє їх споживачів і як вирішуються проблеми в соціальній сфері завдяки участі громадських та благодійних організацій, органів самоорганізації населення (далі – громадських структур).

За підсумками цього дослідження буде розроблено комплекс заходів, спрямованих на підвищення якості соціальних послуг, їх адресності і вдосконалення порядку надання на основі співпраці влади та громадських структур.

Позначте ті варіанти відповідей, які найбільшою мірою відповідають Вашій думці. Зверніть увагу, що відповіді на запитання у табличній формі необхідно давати в кожному рядку.

Просимо врахувати, що опитування анонімне і Ваші відповіді будуть використані тільки в узагальненому вигляді. Тому свої ім'я та прізвище вказувати не треба.

1. На скільки Вас у цілому задовольняє якість одержуваних соціальних послуг (матеріальна і нематеріальна допомога)?

- 1) повністю задовольняє
- 2) задовольняє значною мірою
- 3) задовольняє незначною мірою
- 4) зовсім не задовольняє

2. Як би Ви оцінили якість кожного виду послуг, що надаються?

Вид соціальних послуг	Висока	Задовільна	Низька
1) одноразова матеріальна допомога			
2) регулярні цільові виплати			
3) медико-соціальна допомога			
4) соціальний догляд на дому і в стаціонарних установах			
5) юридична допомога			
6) соціально-побутова допомога			
7) інформаційно-культурна підтримка			

8) сприяння активному довголіттю (зайнятості, самореалізації, активному дозвіл्लю літніх)			
9) сприяння працевлаштуванню, зайнятості			

3. Оцініть організацію надання кожного з видів послуг (наявність чітких правил, простоту оформлення, уважність персоналу):

Вид соціальних послуг	Гарна	Терпима	Нікуди не годиться
1) одноразова матеріальна допомога			
2) регулярні цільові виплати			
3) медико-соціальна допомога			
4) соціальний догляд на дому і в стаціонарних установах			
5) юридична допомога			
6) соціально-побутова допомога			
7) інформаційно-культурна підтримка			
8) сприяння активному довголіттю (зайнятості, самореалізації, активному дозвіл्लю літніх)			
9) сприяння працевлаштуванню, зайнятості			

4. Як Ви вважаєте, що могло би поліпшити ситуацію з наданням соціальних послуг у нашому місті?

- 1) розширення переліку соціальних послуг, що надаються
- 2) підтримка громадських структур і передача їм максимального обсягу повноважень і ресурсів з надання соціальної допомоги
- 3) розвиток співробітництва соціальних служб та громадських структур в наданні послуг у сфері соціальної допомоги
- 4) своєчасне виявлення проблемних ситуацій в житті населення міста, в першу чергу, соціально незахищених громадян та запобігання ним
- 5) посилення контролю з боку громадськості за роботою соціальних служб, що надають соціальні послуги
- 6) підвищення активності самих соціально незахищених громадян з метою розвитку соціальної взаємодопомоги
- 7) інше (вказіть) _____

5. Чи доводилося Вам скаржитися на незадовільну якість наданих соціальних послуг за останній рік?

- 1) так** **2) ні (переходить до питання 11)**

6. Якщо Вам доводилося скаржитися по вказаному приводу, то скільки разів за останній рік?

- 1-3 рази 4-10 разів більше 10 разів**

7. Ваші скарги були:

- 1) індивідуальними**

8. Куди Ви зверталися зі скаргою на незадовільну якість надання Вам соціальних послуг?

- 1) до Департаменту праці та соціальної політики Одеської міської ради
- 2) по «гарячій лінії» Департаменту
- 3) до територіального центру соціального обслуговування
- 4) у райадміністрацію
- 5) до депутата міської ради
- 6) до міської ради
- 7) в облдержадміністрацію
- 8) інше

9. Якою мірою Ваша скарга була задоволена?

- 1) задоволено повністю
- 2) задоволена частково
- 3) по суті не задоволена, отримана відписка
- 4) скаргу не задоволено і взагалі не отримано відповіді

10. Якщо Ви взагалі не отримали відповіді, то від кого?

- 1) від Департаменту праці та соціальної політики Одеської міськради
- 2) від «гарячої лінії» Департаменту
- 3) від територіального центру соціального обслуговування
- 4) від райадміністрації
- 5) від депутата міської ради
- 6) від міської ради
- 7) від облдержадміністрації
- 8) від іншого

11. Як Ви вважаєте, наскільки реально існує співпраця між громадськими структурами і міською радою у сфері надання соціальної допомоги?

- 1) така взаємодія існує реально і відбувається активно
- 2) взаємодія носить епізодичний характер
- 3) взаємодія носить формальний характер
- 4) такої взаємодії взагалі немає

12 . Якщо вказана взаємодія має місце, нехай навіть не в дуже активній формі, то яких видів соціальних послуг це стосується?

- 1) одноразова матеріальна допомога
- 2) регулярні цільові виплати
- 3) медико-соціальна допомога
- 4) соціальний догляд на дому та в стаціонарних установах
- 5) юридична допомога
- 6) соціально-побутова допомога
- 7) інформаційно-культурна підтримка
- 8) сприяння активному довголіттю
- 9) сприяння працевлаштування, зайнятості

13. А якою мірою Ви поінформовані про існуючі можливості Вашої особистої участі в поліпшенні надання соціальних послуг?

- 1) інформований (інформована) достатньою мірою
- 2) інформований (інформована) недостатньою мірою
- 3) взагалі не маю такої інформації

14. Звідки, по-Вашому, жителі міста отримують інформацію про роботу органів місцевої влади (міськради, міськвиконкому, міського голови) з вирішення питань соціальної допомоги?

- 1) місцеве телебачення
- 2) місцеві радіовипуски
- 3) місцева преса
- 4) оголошення, вивіски, рекламні щити, біл-борди на території міста
- 5) загальні збори, громадські слухання, що організовує влада
- 6) зустрічі жителів з депутатами
- 7) систематичні звіти керівників підрозділів міської ради
- 8) розміщення інформації в Інтернеті
- 9) інформаційні бюлетені, брошури, що видаються місцевою владою
- 10) інші джерела (вкажіть) _____

15 . Чи доводилося Вам особисто брати участь у підготовці та прийнятті рішень і розпоряджень міської влади щодо поліпшення якості надання соціальних послуг?

- 1) так, доводилося досить часто
- 2) це траплялося рідко
- 3) це ніколи не мало місця (переходьте до питання 17)

16. Якщо Вам доводилося особисто брати участь у підготовці та прийнятті зазначених рішень і розпоряджень, то який був результат?

- 1) мої пропозиції були прийняті та враховані в рішенні (розпорядженні)
- 2) мої пропозиції були тільки взяті до відома
- 3) мої пропозиції взагалі не були взяті до уваги

17. Як Ви вважаєте, який вплив справляють жителі міста на все, що стосується діяльності місцевої влади з виявлення та вирішення соціальних проблем мешканців?

- 1) великий
- 2) невеликий
- 3) ніякого впливу не справляють

18. Звідки Ви знаєте про акти законодавства, які дають Вам можливість здійснювати громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування, що надають соціальні послуги?

- 1) таку інформацію я отримував (отримувала) на відкритих засіданнях і зустрічах з представниками міської влади, куди мене запрошували
- 2) про це повідомлялося через ЗМІ
- 3) я дізнавався (дізнавалася) про це з власної ініціативи
- 4) такою інформацією я не володію

19. Чи доводилося Вам особисто брати участь у здійсненні громадського контролю за діяльністю соціальних служб?

- 1) часто брав (брала) участь
- 2) брав (брала) участь зрідка
- 3) жодного разу не брав (не брала) участі (переходьте до питання 22)

20. Якщо Ви брали участь у здійсненні громадського контролю, то за чисю ініціативою це відбувалося?

- 1) за своєю ініціативою
- 2) з ініціативи громадської організації або ОСН
- 3) з ініціативи самих органів місцевого самоврядування

21. У яких формах здійснювався громадський контроль, в якому Ви брали участь?

1) це були звіти посадових осіб на засіданнях з вільним доступом громадськості, громадські слухання щодо проектів актів органів місцевої влади

2) це було пов'язано з моєю особистою участю як члена колегіального органу місцевого самоврядування (міськради, міськвиконкому, райадміністрації)

3) це було пов'язано з моєю участю в роботі таких громадських структур, як _____

4) інформація з цього приводу була розміщена на веб-сайті органу місцевого самоврядування з можливістю вільного доступу

5) інше (вказіть) _____

22. Які, по-Вашому, заходи треба вжити, щоб підвищити якість надання соціальних послуг на основі громадського контролю та покращення співпраці громадських структур з соціальними службами?

23. Повідомте, будь ласка, деякі відомості про себе:

23.1. Скільки членів Вашої родини проживають з Вами (необхідне підкресліть):

1) 1-2

2) 3-4

3) 5 і більше

23.2. Ваша стать:

1) чоловіча

2) жіноча

23.3. Ваш соціальний статус:

1) пенсіонер 2) ветеран 3) інвалід 4) багатодітна, одинока мати

23.4. Який приблизно середній сукупний дохід Вашої сім'ї в місяць, включаючи всі джерела (пенсію, стипендію, зарплату, державну допомогу, інші доходи) протягом останнього року (в грн)?

1) 0 - 800

2) 800 - 1 500

3) 1 500 - 3 000

4) > 3 000

Дякуємо за Ваші відповіді!

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВСЕУКРАЇНСЬКУ ГРОМАДСЬКУ ОРГАНІЗАЦІЮ «АСОЦІАЦІЯ СПРІЯННЯ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ»

16 жовтня 2005 року учасники першої Всеукраїнської науково-практичної конференції з питань самоорганізації населення в місті Одесі вирішили заснувати Всеукраїнську громадську організацію «Асоціацію сприяння самоорганізації населення» для забезпечення єдиної системи взаємної підтримки, обміну інформацією і досвідом. Асоціація була **zareєстрована 14 червня 2006 року** в Міністерстві юстиції України.

Головною метою діяльності організації є задоволення соціальних, економічних, творчих та інших спільних інтересів своїх членів шляхом підтримки місцевої демократії та розвитку в Україні руху самоорганізації населення.

Основними завданнями Асоціації є:

- сприяння розвитку локальної демократії, поширення ідей самоврядування і становлення громадянського суспільства;
- сприяння реалізації у суспільстві принципів соціальної справедливості і партнерства;
- сприяння створенню ефективної законодавчої і нормативної бази місцевого самоврядування, локальної демократії в усіх її проявах;
- сприяння розвитку міжнародної співпраці, спрямованої на прискорення інтеграції України у світову спільноту і формуванню в Україні громадянського суспільства;
- надання правової, інформаційної та інших видів допомоги членам Асоціації;
- сприяння створенню умов, необхідних для самореалізації молоді і активізації участі молодіжних об'єднань громадян у розвитку локальної демократії;
- сприяння підвищенню професійного та інтелектуального рівня працівників та громадян у питаннях самоорганізації населення, участі в управлінні місцевими справами та в інших аспектах локальної демократії;

Основні напрямки діяльності Асоціації:

- розробка проектів загальнодержавних та місцевих нормативно-правових актів;
- аналітична робота, зокрема, проведення досліджень стану розвитку локальної демократії в містах України;
- проведення освітніх заходів (семінарів, тренінгів, конференцій тощо);
- розробка та видання методичних, освітніх матеріалів щодо висвітлення аспектів участі членів громади в управлінні місцевими справами та вирішенні місцевих проблем;

- інформаційні кампанії в ЗМІ та серед населення для популяризації демократичних механізмів та освіти членів місцевих громад;

- консультативна, координаційна, методична, правова допомога громадянам, органам самоорганізації населення, громадським організаціям, розповсюдження досвіду серед інших населених пунктів України.

Організація має свої осередки в 18 областях України (зокрема, в містах Києві, Запорізькій, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Сумській, Херсонській, Чернівецькій та інших областях).

За безпосередньою участю Асоціації було організовано сім всеукраїнських та сім одеських міських конференцій з питань самоорганізації населення.

Координати ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення»:

65014, Україна, м. Одеса, вул. Маразліївська, 38.

Тел./факс: +38 (048) 738-68-30.

E-mail: samoorg@ukr.net

Сайт: <http://samoorg.com.ua>

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОДЕСЬКИЙ СУСПІЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Одеський суспільний інститут соціальних технологій (далі – **Інститут**) був **створений у 1999 році** як регіональна громадська організація на базі досвіду діяльності Лабораторії нових соціальних технологій Одеського міського Центру соціальної допомоги, Одеської Асоціації Милосердя і Центру соціально-культурного розвитку м. Одеси.

Інститут є аналітичним центром і бачить **свою місію** у тому, щоб науково обґрунтовано представляти і захищати інтереси громадян у взаємовідносинах з державними, комерційними і некомерційними структурами. При цьому Інститут не обмежується дослідженням тих або інших соціальних проблем, а виявляє їх причини, розробляє рішення та впроваджує ці розробки у життя.

Інститут брав участь у реалізації близько 100 проектів, спрямованих на захист прав громадян, розвиток трудових колективів, підтримку соціально уразливих груп населення, розвиток самоорганізації населення, міжсекторного партнерства, соціальної відповідальності бізнесу, поліпшення діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування та ін.

Основні розробки Інституту:

- **механізм соціального замовлення**, який діє в м. Одесі і вже більш ніж в 20 містах України та дозволяє органам влади залучати на конкурсній основі некомерційні організації для вирішення пріоритетних місцевих проблем за рахунок бюджетних та небюджетних коштів. За участю фахівців Інституту в Одесі організовуються щорічні конкурси соціальних проектів;

- **методика соціальної діагностики**, яка дає можливість за допомогою статистичних, соціологічних та експертних методів виявляти найбільш гострі соціальні проблеми соціальних груп або громад у цілому і визначати оптимальні шляхи їхнього розв'язання;

- **система сприяння активному довголіттю** людей похилого віку, яка дозволяє їм наповнювати «осінь життя» новим змістом, довше зберігати свою працездатність, здоров'я, самореалізовуватись повною мірою;

- **система стимулювання участі комерційних і некомерційних структур у реалізації завдань соціальної політики, виконанні місцевих соціальних програм;**

- за активною участю Інституту розроблено концепцію і проект **Статуту територіальної громади** м. Одеси, надано допомогу у створенні статутів територіальних громад Тернополя та Вінниці;

- разом із партнерськими організаціями Інститутом розроблено проект **Програми сприяння розвитку самоорганізації населення в місті Одесі на 2008-2011 роки**;

- спільно із ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення» підготовлено **науково-практичний коментар до Закону України «Про органи самоорганізації населення»**;

- зроблено істотний **творчий внесок** у розробку, удосконалення і розвиток наукової, законодавчої, нормативної та організаційно-методичної бази самоорганізації населення, міжсекторної співпраці та засад демократичного врядування в Україні; за участю Інституту видано більше 30 аналітичних та нормативно-методичних **збірників**;

- результати проведених Інститутом та його фахівцями досліджень, розробки Інституту широко використовуються у **навчальних курсах** в системі навчання та підвищення кваліфікації державних службовців, службовців місцевого самоврядування, а також лідерів громадських організацій та органів самоорганізації населення;

- Інститут бере активну участь у нормотворчій та законотворчій роботі – як безпосередньо, так і у складі коаліцій громадських організацій; в результаті завдяки спільним зусиллям вдалося запровадити **громадську експертизу**, створити систему **громадських рад**, ініціювати прийняття **Стратегії державної політики** сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та ухвалити План заходів з її реалізації.

Співробітники Інституту є одними із засновників та співорганізаторів діяльності **Всеукраїнської Асоціації сприяння самоорганізації населення**.

Координати Одеського суспільного інституту соціальних технологій:

65023, Україна, м. Одеса, пл. Соборна, 10/11.

Тел./факс: +38 (048) 726-65-25, +38 (067) 483-53-80.

E-mail: ask@soborka.net; andrew.kroupnik@gmail.com

**Всеукраїнська громадська організація
«Асоціація сприяння самоорганізації населення»**

Одеський суспільний інститут соціальних технологій

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА БАЗІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

**КРАЩИЙ ДОСВІД ТА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

**Здано до набору 24.02.2014. Підписано до друку 27.02.2014.
Папір офсетний. Спосіб друку офсетний. Др. арк. 5.
Наклад 500 прим. Зам. № 233**

**Надруковано ПП «Євродрук»
65000, м. Одеса, вул. Мала Арнаутська, 9**